

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

MAKYAVEL'İN DÜŞÜNCELERİNİN MUSSOLINI'YE ETKİLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Didem DÜNDAR

Ankara-2019

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

MAKYAVEL'İN DÜŞÜNCELERİNİN MUSSOLINI'YE ETKİLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Didem DÜNDAR

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Cenk AYGÜL

Ankara-2019

KABUL VE ONAY

Didem Dündar tarafından hazırlanan “**Makyavel’in Düşüncelerinin Mussolini’ye Etkileri**” başlıklı bu çalışma, 18.06.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim dalında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği/oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Sonay Bayramoğlu (Başkan)

Doç. Dr. Cenk Aygöl (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Duygu Dersan Orhan (Üye)

Prof. Dr. Dilaver Tengilimoğlu (Enstitü Müdürü)

ETİK BEYAN

Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesi'ne uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasını;

- Akademik ve etik kurallar çerçevesinde hazırladığımı,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, Aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

18.06.2019

Didem DÜNDAR

ÖZ

DÜNDAR, Didem. Makyavel'in Düşüncelerinin Mussolini'ye Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019.

Niccolò di Bernardo dei Machiavelli 1500lü yıllarda yaşamış, dünya siyasetini ve tarihini derinden etkilemiş bir diplomat, yazar ve düşünürdür. Rönesans Floransa'sında yaşamış olan Makyavel'in en önemli eseri *Hükümdar*, O'nun yüzyıllar boyunca Makyavelizm damgasıyla yaftalanmasına neden olmuştur. Kimilerine göre şeytan kimilerine göre gelmiş geçmiş en büyük hümanisttir. Makyavel'in dönemine ışık tutan düşünceleri özellikle politik kriz durumlarında hükümdarların başvurduğu manipüle edilmiş bir doktrin olarak kötüye kullanılmıştır. Öyle ki İtalya'nın tarihteki en önemli siyasi figürlerinden biri olan Mussolini'de Makyavel'den izler görülebilmektedir. Benito Mussolini iki dünya savaşı arası dönemde Avrupa'daki faşist hareketin liderlerindedir. İtalya, Mussolini iktidarında tek adam rejimini görmüş, cumhuriyetten totaliter rejime sert bir geçiş yaşamıştır. Mussolini'nin iktidara gelirken ve iktidarda geçirdiği süre boyunca izlediği yollar Makyavel'in öğretileriyle benzer midir? Çalışmada bu konuyu ele alarak Mussolini'nin Makyavel'den etkilenip etkilenmediğini tartıştık.

Anahtar Sözcükler

Makyavel, Makyavelizm, Mussolini, Faşizm

ABSTRACT

DÜNDAR, Didem. The Effects of the Thoughts of Machiavelli to Mussolini, M.Sc Thesis, Ankara, 2019.

Niccolò di Bernardo dei Machiavelli is a diplomat, writer and philosopher of 1500s. The most important work of Machiavelli is *Il Principe* which made him labeled as a Machiavelist for centuries. According to some, he is an evil but according to others he is the biggest humanist ever. His illuminating thoughts of his era have always been abused as a manipulated doctrine by emperors in crisis. Traces of Machiavelli could be seen in Mussolini who is one of the most important figures of Italian history. Benito Mussolini is one of the leaders of fascist movement in Europe between two World War. Italy lived dictatorial regime while Mussolini is in power. Do Mussolini's ways to get power and Machiavelli's doctrines have resemblances? In this thesis we tried to show whether Machiavelli's thoughts effected Mussolini or not.

Key Words

Machiavelli, Machiavelism, Mussolini, Fascism

TEŐEKKÖR

Makyavel konusunda hiçbir zaman tam bir fikir birliğine varamasak da tezim boyunca bana gerçek manada ok yardımcı olan değerli hocam Do. Dr. Cenk Aygöl'e,

Olmasaydı ne yapardım dediğim kardeşim Gizem Koz'a,

Her daim yanımda olan sevgili eşim Serdar Dündar'a,

Ve dünyadaki en harika şey olan biricik kızım Kumsal'a teőekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MAKYAVEL VE MAKYAVELİZM

1.1 Hayatı, Eğitimi, Meslek Hayatı	3
1.2. Rönesans ve Floransa Tarihi	10
1.2.1. Rönesans	10
1.2.2. Rönesans'ın Kökleri.....	12
1.2.3. Rönesans İnsanı.....	13
1.2.4. Floransa Tarihi	14
1.3. Hükümdar, Söylevler ve Savaş Sanatı Eserlerinin İncelenmesi	16
1.3.1. Hükümdar	16
1.3.2. Titus Livius'un İlk On Kitabı Üzerine Söylevler.....	24
1.3.3. Savaş Sanatı	29
1.4. Makyavelizm Kavramı	31

İKİNCİ BÖLÜM

MUSSOLINI VE FAŞİST İDEOLOJİ

2.1. Hayatı, Eğitimi, Meslek Hayatı	39
2.1.1. Mussolini'nin Kişiliği	46

2.2. Tarihi Arka Plan: İki Dünya Savaşı Arası İtalya	46
2.3. Faşist İdeoloji.....	49
2.4. Faşizmin Yükselişi.....	55

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MAKYAVEL'İN FAŞİZM ÜZERİNE ETKİLERİ

3.1. Makyavel'in Düşüncelerinin Mussolini'ye Etkileri.....	63
3.2. Hükümdarın Özellikleri ve Mussolini.....	83
SONUÇ.....	89
KAYNAKÇA	93
ÖZGEÇMİŞ.....	97

KISALTMALAR

M.Ö. : Milattan Önce

M.S. : Milattan Sonra

GİRİŞ

Niccolò di Bernardo dei Machiavelli 1469-1527 tarihleri arasında yaşamış Rönesans döneminin ve hümanizmanın önemli düşün adamlarından biridir. İyi bir araştırmacı, insanı ve dönemini iyi incelemiş bir toplumbilimci olmanın yanı sıra aynı zamanda da iyi bir siyaset tarihi uzmanıdır. İnsanı ele alırken tüm yönleriyle irdelemiş; tutku ve zaafalarını ele alırken, insanları yönetebilmek adına bu zaafaların nasıl kullanılabileceğini de keskin zekâsı ve bakış açısıyla açıklamıştır. Makyavel, ülkesinin içinde bulunduğu siyasal koşulları da göz önünde bulundurarak bir ülkenin kurtuluşunun kuvvete dayalı ulusal devlette olduğuna inanan bir düşünür ve ayrıca ulusal devlet veyahut ulus-devlet düşüncesinin ilk temsilcisidir. Bu bağlamda ‘devletin bekası’ için söylediği bir sözün (“Amaca giden her yol mubahtır.”) zamanla maksadı dışında çarpıtılmış olması ve insanların kendi çıkarları adına her vesileyle bu söze sığınmaları Makyavel isminin kötüye çıkmasına sebebiyet vermiştir. Gerçekte yazarın bu sözü söyleyip söylemediği bile tartışma konusudur (Adabağ, 2012, s.43).

Öte yandan faşizm, yirminci yüzyılın başlarında popüler hale gelmiş ve Avrupa’daki birçok ülke lideri arasında yüzyılın mükemmel rejimi olarak addedilmiştir. İtalyan faşist lider Benito Mussolini bu ideolojik hareketin liderlerinden biri olmuştur. Yirminci yüzyılın ilk yarısının savaşlarla dolu olması Mussolini’nin faşist düşüncelerini desteklemiş olsa da aslında bu radikal düşüncelerin aslının on beşinci yüzyıla, Makyavel’in *Hükümdar* eserine dayandığı iddia edilir. Birçok diğer İtalyan entelektüeli gibi Makyavel de hayatı boyunca İtalya’nın birleşmesini ve cumhuriyeti hayal etmiştir. Cumhuriyet olma isteği Makyavel’in çağından yirminci yüzyıla kadar sürmüş ve birçok zararlı düşünceye de neden olmuştur.

Dokuz ile on beşinci yüzyıllar arasında İtalya, feodal rejimden kurtulmuş küçük kent devletlerinden meydana gelmektedir. İtalya bu dönemde kentler arası çatışmalardan ve bunun yarattığı kaos ortamından dolayı çok yıpranmıştır. Birçok Rönesans artisti ve yazarı bir birliğin, cumhuriyetin gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Gian Rinaldo Carli, 1764’te yazmış olduğu *Della Patria degli Italiani* adlı eserinde şu örneği verir: “Bir kişi Milano’da bir kafeye girer ve oradakilere ‘Milanolu değilim yabancı da değilim’ der. ‘O halde sen kimsin?’ diye sorar kalabalık merakla. ‘Ben İtalyan’ım’ diyerek yanıt verir.” Bu cevap zamanın davranış biçimini görmek

açısından oldukça önemlidir. Muhtemelen bu diyalog birleşmenin ve bir cumhuriyet olma fikrinin dönüm noktasıdır.

Rönesans İtalya'sında birçok insan birleşmenin ancak tek bir liderin önderliğinde olabileceğine inanmaktadır. Ancak bu durum beklenenden uzun sürmüştür. Bu ihtiyaç faşizmin genel prensiplerinden birisi olarak yorumlanabilir. Faşizm, totaliter rejim aracılığıyla ve güçlü bir lider ihtiyacı iddiasıyla ulusu birleştirme arzusu gütmüştür. Ve ortaya Benito Mussolini önderliğinde Faşist İtalya çıkmıştır.

Bu çalışmanın amacı, en basit ifadelerle Mussolini'nin faşist devleti kurarken Makyavel'in düşüncelerinden etkilenip etkilenmediğini tartışmaktır. Bu araştırmayı yaparken öncelikli olarak birincil kaynaklara başvurduk, Machiavelli'nin eserlerinin dilimizdeki çevirileri haricinde kendi dilindeki kopyalarını da kullandık. Aynı şekilde Mussolini'nin kendi hayatını ve rejimini konu ettiği kitabından da yararlanarak literatüre hâkim olmaya çalıştık.

Bu amaçla ilk bölümde Makyavel'in hayatını tanıtarak, bazı ideolojik fikirlerin nasıl bir ortamda filizlendiğini gösterebilmek için Rönesans İtalya'sı ile dönemin Floransa'sından bahsettik. Daha sonra *Hükümdar*, *Söylevler* ve *Savaş Sanatı* eserlerini inceleyerek Makyavel'in düşüncelerine ışık tutmaya çalıştık. Makyavelizm kavramının ne anlama geldiği ise diğer bir alt başlık konumuz oldu.

İkinci bölümde Mussolini'yi ve hayatını anlattık. Sosyalizmden, faşist ideolojiye giden yol hatlarını göstermeye çalıştık. Daha sonra ise faşizmin genel bir tanımını ortaya çıkarmayı hedefledik. Çünkü derine daldıkça gördük ki faşizm de Makyavelizm gibi ona bakan her gözün farklı gördüğü bir kavramdı.

Üçüncü ve son bölümde ise Makyavel'in öğretileri doğrultusunda düşüncelerinin faşist rejimin mimarı Mussolini'yi etkileyip etkilemediğini tartıştık.

BİRİNCİ BÖLÜM

MAKYAVEL VE MAKYAVELİZM

1.1 Hayatı, Eğitimi, Meslek Hayatı

Niccolò di Bernardo dei Machiavelli (Makyavel) 3 Mayıs 1469 yılında günümüz İtalya'sının Floransa kentinde doğmuştur. Soylu bir aileden gelmesine rağmen babasının maddi durumu çok iyi değildir. Babasının O'na bıraktığı miras eğitimidir. Kendisi de hukukçudur ve oğlunun iyi bir eğitim alması için çabalamıştır. Annesi Bartolomea de'Nelli ise bilindiği kadarıyla yazardır (Machiavelli, 2013, s.15).

Eğitimine dair çoğu bilgiyi babasının tutmuş olduğu günlüklerden ediniriz. Bu günlüklere göre Makyavel öncelikli olarak 'donatello' yani dil bilgisi eğitimi almıştır. 1476 yılından 1480'e kadar bu eğitime devam etmiştir. Ardından bir yıl süreyle cebir ve 1481 itibariyle de Paolo da Riconciglione'den Latince dersleri almaya başlamıştır (Machiavelli, 2013, s.15).

Babası, Makyavel'in iyi bir eğitim almasını istemektedir. Kendisi iyi bir hümanist olan Bernardo, oğlunu da hümanist olarak yetiştirmek istemiştir. O'nun 'studia humanitatis' yani 'insani disiplinler' alanında iyi bir eğitim almasını sağlamaya çalışır. Bu nedenle oğlunun, ünlü hümanistlere de öğretmenlik yapmış olan Riconciglione'den ders almasını sağlar. Makyavel de kendi çabalarıyla küçük yaşlarından itibaren başlıca klasik eserleri okumaya başlar. Bernardo, günlüklerinde ödünç alıp eve getirdiği kitaplardan bahseder. Makyavel'in de bu kitapları okuduğunu varsayabiliriz. Özellikle Cicero'nun *Ahlaki Zorunluluk Üzerine* ve Livy'nin *Tarih* eserlerinin Makyavel üzerindeki etkilerini yıllar sonra *Söylevler* adlı eserinde görürüz (Skinner, 2002, s.14-16).

Gençliğine dair fazla bilgi yoktur. Çok net olmasa da bazı kaynaklar Makyavel'in Floransa Üniversitesi'ne gittiğini yazmaktadır. O'nun tarih sahnesine çıkması ise 1498 yılına tekabül eder. Bu tarihte yazdığı bir mektupta Savonarola'nın siyasetini şiddetle eleştirir. Dominikan mezhebinin önemli bir üyesi olan ve dört yıl boyunca Floransa Cumhuriyeti'nde aykırı görüşleriyle egemenlik kuran rahip Savonarola nisan ayı başlarında tutuklanmıştır. Hükümet içerisindeki taraftarları da

birer birer görevlerinden alınırlar. Bunlardan birisi de yüksek mahkemenin ikinci başkanı olan Alessandro Braccesi'dir. Bu görev için daha önce adı hiç duyulmamış olan birinden bahsedilmeye başlanır: bu kişi Makyavel'dir. Böylelikle 19 Haziran günü Makyavel, Floransa Cumhuriyeti'nde ikinci yazman olarak göreve başlar. Böylesi önemli bir göreve başladığında henüz yirmi dokuz yaşındadır (Ağaoğulları ve Köker, 1997, s.167).

Makyavel

Giovio'nun *Özdeyişler* eserinden öğrendiğimiz kadarıyla Makyavel şansölyelik görevine başlamadan önce birkaç yıllığına üniversitede görev yapmış olan Marcello Adriani'den klasik eğitim almıştır. Bu da bize Makyavel'in bu görevi nasıl edindiğine dair bir ipucu sağlayabilir.

Ayrıca aldığı eğitim de O'nun birçoklarının arasından sıyrılmasını sağlamıştır. Bilinmesi gerekir ki o dönemde insani disiplinler özellikle Floransa Cumhuriyeti'nin yönetim anlayışında oldukça önemli bir yer arz etmekteydi. Makyavel de kendini bu

konuda geliştirmeyi bilmiş, Latin ve Yunan edebiyatına olan merakı ve babasından edindiği hukuk bilgisi sayesinde yaklaşık on dört yıl boyunca Floransa Cumhuriyeti'nde çeşitli görevlerde bulunmuştur. Bu siyasi tecrübe O'nun kaderine yn verecektir (Skinner, 2002, s.20).

Atanmış olduğu ikinci yüksek mahkeme daha çok Floransa içerisindeki sorunları ele alıyor olsa da, Makyavel bu konularla ilgilenmemiş birinci şansyenin altı sekreterinden biri olmuştur ve çok geçmeden de Floransa Cumhuriyeti'nin dış ve diplomatik ilişkilerinden sorumlu olan 'özgürlük ve Barış için Onlar Kurulu'na atanmıştır. Bu sayede Makyavel birçok yurtdışı gezisinde görev almıştır (Skinner, 2002, s.20).

İlk görevi yaklaşık altı ay kadar sürecek olan Fransa ziyaretidir. Bu ziyaret sonrası yaşanan elçi olayı ve akabinde gelişen olaylardan Makyavel'in çıkardığı dersler: Kaçamak davranışların ne kadar aptalca olduğu, kararsız görünmenin tehlikesi, söz konusu savaş veyahut politika ise hızlı ve cesur davranma zorunluluğudur. Bu derslerin aslında özetlediği Floransa'nın bir şehir devleti olarak büyük devletlerin arasında varlığını sürdürmesinin ne kadar zor olduğudur. Ancak Makyavel açıkça bu gerçeği göz ardı etmektedir.

Fransa ziyareti sırasında hem ablasını hem babasını kaybetmiştir. 1501 yılına gelindiğinde ise Makyavel, Marietta Corsini ile evlenir. Bu evlilikten altı ocuk sahibi olacaktır. Ancak anılarında bu çocuklara dair izlere rastlanmaz!

Bu arada Floransa sınırlarında yeni bir tehlike baş gösterir: Cesare Borgia. Romagna Dükü ilan edilir edilmez çevresine saldırmaya başlayan bu gözü pek asker Signoria'yı (Floransa yöneticisi) korkutur. nce Faenza sonra Piombino'ya saldırır ve yıldırım harekatıyla Urbino Dklgn ele geçirir. Bu başarıların ardından Floransa'ya ittifak teklifinde bulunur ve bir elçi talep eder. Bu elçi Makyavel olacaktır (Skinner, 2002, s.21).

Böylelikle Makyavel'in hayatına ve eserlerine yön verecek olan önemli bir isim daha ortaya çıkmış olur: Cesare Borgia. Makyavel'e göre *Hükümdar*'da dile getirdiği üzere Romagna Dükü olan Borgia becerikli ve yürekli bir kişiliğe sahiptir. Ayrıca düşmanlarına karşı kendisini korumayı bilen, bu doğrultuda dost edinebilen, gle

veya hile ile kazanan, halkın sevdiği biri olmayı başarmış ama aynı zamanda da korkulan, askerleri tarafından sevilip sayılan ve izlenen, kendisine karşı gelenleri ya da bu potansiyeli taşıyanları ortadan kaldıran, yeni yöntemleri eskileriyle harmanlayan, sert gibi görünen ama hoşgörülü, soylu, özgürlük yanlısı, sadık olmayan askerleri yok edip yerine yenilerini koyan, kral ve hükümdarlarla dostluk kuran, kendisine hizmette kusur edilmemesini ancak karşı olunan durumlarda da şahsına zarar verilmesinden çekince duyulmasını sağlayan bir kişiliktir (Machiavelli, 2008, s.30-31).

Oldukça cesaretli olan bu şahıs her şeyi bizzat kendisi kontrol etmektedir ve bu sayede eylemlerini gizlilik içinde yürütebilmektedir. Eğer bahtı el vermeyip de babasının ölümünün hemen ardından sağlık sorunları baş göstermeseydi onun her türlü zorluğun üstesinden gelebileceğine inanıyordu Makyavel (Machiavelli, 2008, s.31).

Ne ki Borgia'nın yaptığı bir hata: Kardinal Rovere'yi seçimlerde desteklemesi, onun sonunu getirmişti. Makyavel Onlar Kurulu'na verdiği raporda "Artık Borgia'yı hesaba katmadan hareket edebilirsiniz." diye rapor vermiştir. Bir sonraki ve son değerlendirmesi de "Dük yavaş yavaş kendi mezarını kazıyor." olmuştur (Machiavelli, 1961, s.683). Bunun nedeni hem kardinal seçimindeki hatası hem de hastalığıdır.

Hükümdar eseri boyunca hayranlıkla anlattığı Borgia'nın talihine (*fortuna*) gereğinden fazla güvenmesinin kendi sonunu getirdiğine inanır.

Cesare Borgia gibi Makyavel'in sayfalarını süsleyen, hayranlık duyduğu bir başka isim daha vardır: Papa II Julius. Makyavel'e göre bu yeni Papa Perugia, Bologna ve daha önce Kilise'ye ait olan toprakları tekrardan almak için saldırgan ancak oldukça kararlı bir tavır sergilemiştir. Yine tam dışine göre bir liderle karşı karşıyadır: cesur ve otoriter. Ancak bu aceleci fakat başarılı tavrının sonu ömrünün kısa sürmesiyle son bulmuştur.

Karşısına çıkan bir başka lider de Kutsal Roma'nın kutsal imparatoru Maximilian'dır. Ancak en baştan beri onunla ilgili düşünceleri olumsuzdur. Makyavel'e göre Maximilian bir yöneticide olması gereken özelliklere sahip olmayan beceriksiz bir kişidir. Kim ne söylerse inanır, bir gün söylediğini ertesi gün değiştirmektedir. Bu yüzden de güvenilmez bir yöneticidir.

Bütün bu elçilik görevleri ve karşılaştığı liderler Makyavel'in eserlerine kaynaklık edecektir. 'Güçlü ve karizmatik fakat talihine fazlaca güvenen bir lider nasıl olur'u Cesare Borgia'dan; 'otoriter fakat aceleci bir lider nasıl olur'u Papa II. Giulius'tan; 'beceriksiz ve güvenilmez bir lider nasıl olur'u ise Maximilian'ı bizzat gözlemleyerek öğrenmiştir.

7 Ekim 1512 tarihinde Makyavel Yüksek Mahkeme'deki görevinden alınır. Çünkü İspanya Kralı Ferdinand Floransa Cumhuriyeti'ni fethetmiş ve cumhuriyeti lağvetmiştir. Soderini (Signoria) sürgün edilir ve Medici ailesi on sekiz yıllık bir aradan sonra kentin kontrolünü ele geçirir.

Bu gelişmenin hemen ardından Makyavel bir yıl süreyle Floransa'da yüksek bir kefalet ile zorunlu ikamet cezasına çarptırıldı. Şubat 1513'te ise Medici ailesine karşı bir komploda yer aldığı suçlamasıyla hapse atılır. Çok geçmeden de Papa seçilen ilk Floransalı Giovanni de Medici'nin kutlamaları sırasında çıkan aftan faydalanarak hapisten çıkar.

Hapisten çıkınca tekrar hükümette görev almak üzere girişimlerde bulunsa da başarılı olamaz ve yalnız kalma arzusuyla Sant'Andrea'daki küçük çiftliğine yerleşir. O günden itibaren Makyavel artık yazmaya başlayacaktır. Çevresinde olup bitenler ile ilgili detaylı analizlerini eski iş arkadaşı olan Vettori'ye yazdığı mektuplarda görürüz. Bu mektuplardan birinde her gece çalışma odasına çekilerek en güzel kıyafetleriyle eskilerin huzuruna çıktığını, onlarla konuşarak davranışlarının nedenini öğrenmeye çalıştığını yazar (Machiavelli, 2002, s.5). Nitekim bu okumalar da Roma tarihinden örnekler olarak karşımıza çıkacaktır.

Yine aynı mektupta Makyavel diplomatik deneyimleri ve okumaları sayesinde küçük bir kitap yazdığını söyler: *De Principatus* yani *Hükümdarlıklar Üzerine*. Ölümünün ardından yayınlanacak ve günümüze kadar fırtınalar koparacak olan bu kitap *Hükümdar* (ya da *Prens*) olacaktır.

Bu eser ülkesinin bir an önce yabancı işgalinden kurtarılması için İtalya'nın farklı eyaletlerindeki hükümdarlardan birinin cesaret göstermesi durumunda ona tavsiyelerde bulunacak bir kitaptır. Makyavel'in ülkeyi bulunduğu durumdan kurtarmak için kısa erimde monarşiyi savunduğu eseri (Machiavelli, 2008, s.xiii)...

Makyavel bu kitabı bir sene (1513 yılında) içerisinde bitirmiştir. Bir diğer önemli eseri olan, *Hükümdar*'dan önce başladığı ve üç bölümden oluşan Titus Livius'un ilk on kitabı üzerine yazdığı değerlendirmeleri içeren *Söylevler* eserini ise ancak 1521 yılında tamamlayabilmiştir.

Hükümdarlıklar Üzerine eserini Vettori'ye okuması için gönderir. Mediciler için faydalı bir eser yazdığını bu sayede belki de tekrardan göreve alınabileceği umudunu taşısa da ilk bölümünü beğendiğini ifade eden Vettori, kitabın tamamı eline geçmesine rağmen bir daha mektuplarında bu konudan asla bahsetmeyecektir (Machiavelli, 2008, s.106).

Bu durum Makyavel'i yine umutsuzluğa sürükler. Bir süre sonra Cosimo Rucellai'nin bahçelerinde bir grup hümanist ve edebiyatçının toplandığı sohbetlere katılır. Burada Latince ve İtalyanca eserleri, oyunları okuyup tartıştıkları bir ortamları vardır. Bu sayede Makyavel, *Mandragola (Adamotu)* isimli komedisini yazar ve bu eser 1520'li yıllarda Floransa ve Roma'da sahnelenir (Skinner, 2002, s.75-76).

Mandragola (Adamotu) yeni türünden ötürü oldukça ilgi çeker. Yazarın yeteneğini göstermeleri açısından oldukça değerlidirler. Papa X. Leo da İtalya'da ortaya çıkmış olan bu yeni türü beğeniyle desteklemiştir. *Mandragola* aynı zamanda saldırı ve/veya paradoks aracılığıyla toplumun ilgisini çekme açısından bir örnektir. Çünkü komedi bir evlilikle değil zina yapan kadın kahraman Lucrezia'nın sadakatini bildirmesiyle sona erer. Dolayısıyla Lucrezia Romalı kadın kahraman kavramının tam zıttıdır (Bec, 2007, s.52).

Sohbetler yalnızca edebi nitelik taşımıyor aynı zamanda da politikayı içeriyordu. Katılımcıların çoğu ateşli cumhuriyet savunucularıydı ve grup içerisinde Medici ailesine karşı nefret başlamıştı. Çok geçmeden bu seçkin üyelerden bazıları Mediciler'i hedefleyen başarısız bir komplonun planlayıcıları olarak cezalandırıldılar.

Bu sohbetlerden ve arkadaşlarından oldukça etkilenen Makyavel'in o dönemdeki ilk eseri 1521 yılında yayınlanan *Savaş Sanatı (Dell'Arte della Guerra)*dir. Ancak daha da önem arz eden eseri *Söylevler*'dir. Nitekim giriş bölümünde eseri komplo mağdurlarından biri olan Zanobi Buondelmonti ve bahçesinde toplandıkları

Cosimo Rucellai'ye ithaf etmiştir. Çünkü onlar Makyavel'in tek başına yazamayacağı şeyleri yazmasını sağlamışlardır (Machiavelli, 2009, s.17).

Söylevler'i tamamlamasının ardından talihi birden dönmeye başlar Makyavel'in. Lorenzo de' Medici ölmüş, yerine Papa VII. Clement seçilmiştir. Bu kişinin de Makyavel'in yakın arkadaşlarından olan ve daha sonraları *Savaş Sanatı*'ni ithaf ettiği Lorenzo Strozzi ile tanışık olmaları vesilesiyle Makyavel Kasım 1520'de nihayetinde o çok düşlediği Medici Sarayı'nda *Floransa Tarihi*'ni yazmak üzere resmi bir komisyon kurmakla görevlendirilir. Bu görev sayesinde de ortaya *Floransa Tarihi* eseri çıkacaktır (Skinner, 2002, s.113).

1527 yılına gelindiğinde Roma şehri düşer, VII. Clement de canını kurtarmak için şehirden kaçır. Medici yönetimi de çok geçmeden yıkılır. 16 Mayıs sabahı cumhuriyet ilan edilir ve Mediciler sürgüne gönderilir.

Aslında bir cumhuriyet savunucusu olan Makyavel son altı ayını Mediciler'in yanında geçirdiği için itibarını yitirmiş, yeni cumhuriyetçiler tarafından kenara itilmiştir.

Makyavel bu olayın üzüntüsüyle hastalanmış ve 21 Haziran 1527 günü hayata gözlerini yummuştur. Santa Croce mezarlığına gömülen Makyavel'in mezar taşına: "Tanto nomini nullum par elogium." yani "Hiçbir övgü onun ismine layık olamayacaktır." yazılmıştır (Meriç, 1996, s.187).

Eserleri:

1. Luccalı Castruccio Castracani'nin Yaşamı, 1520 (La Vita di Catruccio Castracani da Lucca)
2. Savaş Sanatı, 1521 (Dell'Arte della Guerra)
3. Adamotu, 1524 (La Mandragola)
4. Floransa Tarihi, 1525 (Istorie Fiorentine)
5. Titus Livius'un İlk On Kitabı Üzerine Söylevler, 1531 (I Discorsi Sopra La Prima Deca di Tito Livio)
6. Hükümdar, 1532 (Il Principe)
7. La Clizia, 1532
8. Belfagor'un Evliliği, 1545 (Novella di Belfagor Arcidiavolo)

9. Orta Elçilikler (Le Legazioni e Commissarie)
10. Kapisler (Ghribizzi)
11. Mektuplar (Le Lettere)

1.2. Rönesans ve Floransa Tarihi

1.2.1. Rönesans

Rönesans terimi İtalyanca ‘Rinascimento’ kelimesinden gelir. Anlamı ‘yeniden doğuş’tur. Rönesans, modern tarihin doğuşu; İtalya Yarımadası da bu doğumun gerçekleştiği yerdir (Bronowski, 2012, s.47).

Bazılarına göre Rönesans kavramı, Eski Yunan ve Roma kültürlerinde, Roma’nın beşinci yüzyıl sonundaki çöküşü ile birlikte on beşinci yüzyıl sonları arasındaki ‘karanlık çağ’ sonrası, yeniden canlanma anlamına gelir. Bu bakımdan Rönesans, on beşinci yüzyıl sonlarında İtalyan kent devletlerinde ortaya çıkmış olan resim, edebiyat ve mimarlık gibi sanat dallarında beliren, daha sonraları ise Batı Avrupa’da yayılmaya devam eden bir yenilenme hareketidir. Rönesans’ın ‘yeniden doğuş’ anlamına geliyor olmasının kökenleri on dördüncü yüzyılın ünlü İtalyan şairi ve hümanisti Petrarca’dan gelmektedir. Rönesans’ın ilk habercisi olan Petrarca şu dizeleri yazmıştır: *“Bu unutkanlık uykusu sonsuza kadar sürmeyecek. Karanlık dağıldığı zaman torunlarımız eskinin (Eski Roma’nın) saf aydınlığına erişebilecektir.”*

İngiliz şair Alexander Pope da bu yeni çağ için şu dizeleri dile getirmiştir: *“Avrupa ve Avrupa’nın aklı geceye gizlenmişti; Tanrı, ‘Rönesans olsun!’ dedi ve her şey ışık oldu.”* (Aktaran: Ağaoğulları ve Köker, 1997, s.150).

İşte bu karanlık-aydınlık zıtlığı ilk olarak Vasari tarafından dile getirilmiş ve zamanla Aydınlanma Felsefesi’nin temelleri atılmıştır. Günümüzde kullanılan ‘modern toplum’, ‘geleneksel toplum’ kavramları aslında Batı dünyasında 1500’lü yıllarında büyük bir devrimin başlangıcıyla ortaya çıkmıştır.

İtalyanlar için gurur duydukları klasik çağ ile yeni başlayan Rönesans arası dönem yalnızca üzücü bir ara veriş, bir ‘orta dönem’ olmuştur. Böylelikle Rönesans öncesi dönem de ‘Orta Çağ’ olarak adlandırılmıştır (Gombrich, 1999, s.223).

Daha on dördüncü yüzyılın ortalarından itibaren, İtalya ve başka bölgelerdeki birçok bilgin, yazar ve sanatçı yeni bir çağda -bir yenilenme, iyileşme, anımsama, yeniden doğuş, yeniden uyanış veya yeniden oluşum çağında- yaşadığını ifade etmek için bu yenilenme metaforunu kullanmaya başlamış; bu aydınlık dönemi “karanlık çağ” olarak adlandırdığı dönemden kesin bir biçimde ayırmıştı (Burke, 2000, s.9).

İtalya’da hayat bulan bu akım zamanla tüm diğer Avrupa ülkelerine yayılmıştır. Avrupa açısından karanlık ve cehalet dönemi son bulmuş dolayısıyla dini otorite etkisini kaybetmiştir. Resim, heykel ve mimari ile başlayan bu dönemde antikiteyi canlandırma, onu taklit etme yoluna gidilmiştir (Coşkun, 2003, s.48).

Bu hareketlenme on dördüncü yüzyılda Dante, Petrarca, Boccaccio ve Giotto ile başlamış on beşinci ve on altıncı yüzyıllarda Makyavel, Aristo, Botticelli, Leonardo da Vinci, Michelangelo ve daha niceleri ile canlanmıştır. Jacob Burchardt’ın söylediği gibi özellikle İtalyan kentleri sanat eserlerine dönüşmüştür (NTV, 2009, s.47).

Rönesans hareketleri, modernliğin gelişmesinde yalnızca bilim ve sanat açısından değil aynı zamanda da kapitalizm ile ekonomik gelişmenin ortaya çıkması açısından da oldukça önemlidir (Goody, 2010, s.332). Doğu ticareti ile gelişen siyasi ve iktisadi canlanma, gelenekselin dışında yeni arayışları doğurmuştur. İtalyan cumhuriyetleri kendilerini Yeni Roma olarak tanımlamaya başlamış, her bir kent düşünce ve sanat merkezi haline gelmiştir. Bütün bu gelişmelerin önünde büyük bir engel teşkil eden Kilise de bir kenara atılmış, varlığı sorgulanmaya başlanmıştır (Ağaoğulları ve Köker, 1997, ss.149-157).

Kent devletlerinin refah düzeyi giderek yükselmiştir. Bunun en önemli nedenlerinden biri de bu kentlerde yaşayan insanların ticaret yapıyor olmasıdır. İtalya tam manasıyla bir ticaret merkezi haline gelmiştir. Gücün temelini ticaretten kazanılan para oluşturmaya başlamış, bu sayede de Rönesans’ın hem maddi hem de psikolojik şartları oluşmuştur. (Batı Düşünce Tarihi, s.49) Para kazanmak artık utanılacak bir şey olarak kabul edilmiyordu. Floransalı Medici ailesinin o günlerde armasında gururla taşıdığı üç altın top, günümüzde tefecilerin sembolü haline gelmiş ve hala işyerlerinde asılı durmaktadır (NTV, 2009, s.50).

Artık feodalite yoktur, merkezi otorite güçlenmiş, din adamları da eski güçlerini kaybetmeye başlamıştır. Bu dönemde bazı aileler sanatçılara ve bilim adamlarına önemli desteklerde bulunmuşlardır. Bunların en önemlisi de şüphesiz ki Floransalı Medici ailesidir. Medici ailesinin hüküm sürdüğü dönem içerisinde birçok sanatçı ve bilim adamı önemli çalışmalar yapmıştır.

1.2.2. Rönesans'ın Kökleri

Rönesans'ın başlangıcı ile ilgili şu şekilde bir benimseyiş de mevcuttur: Betül Çotuksöken, Rönesans'ın on ikinci yüzyılda başladığını ileri sürer. Bunun nedeni olarak da on ikinci yüzyılda başlayan ticaret ve şehir hayatının canlanması, bu canlanma ile aynı zamanda da kültürel uyanışın ortaya çıkmasını göstermektedir. Örneğin Salisburyli John ve Aquinislü Thomas'ın kültürel düzeyde getirdiği yenilikler, bunları takiben de Padova'lı Marsilius, Dante ve Ockhamlı William tarafından bu yeniliklerin işleniş biçimi... Bütün hepsi bizi Rönesans'ın temellerinin üç yüz yıl kadar geriye uzandığına inandırabilir.

Rönesans'ın 'geçmişten kopuş' mu yoksa 'süreklilik içinde bir değişim' mi olduğu sorunsalı hala cevapsızdır. Bilinmesi gereken Reform ile Rönesans'ın birbirini tamamlayıcı nitelikler taşıması ve modern dünyaya geçiş anlamına gelmesidir. Bu duruma kanıt olarak şunlar gösterilebilir:

1. Reform'un da Rönesans'ın da çıkış noktası ekonomik canlanma arayışıdır.
2. Reform'un beşiği olan Almanya ile Rönesans'ın beşiği olan İtalya arasında siyasal ve toplumsal örgütlenmelerin benzer özellikler taşıması; her ikisinin de 'ulusal' nitelikte olmasa da belli bir ülke üzerinde hakimiyet kurma yoluna girmiş olan Fransa ve İngiltere gibi ülkelerden farklı olarak Almanya'nın prensliklere, İtalya'nınsa kent-devletlerine dayanan, küçük siyasi birimler arasında paylaşılmış toplumlar olması.
3. Rönesans ve Reform'un kendilerini önceleyen fikir hareketleriyle aynı kökenlere dayanıyor olması.
4. İsviçre Reformasyonunun öncülerinden Zwingli'nin dinsel görüşlerini Rönesans hümanizminin etkisi altında olgunlaştırması Reform ile

Rönesans'ın birbirine bağımlı hareketler olduğunu göstermektedir (Ağaoğulları ve Köker, 1997, ss.153-155).

Rönesans ile Reform'u birbirinden farklı kılan noktalar da vardır. Bunlardan en önemlisi de Rönesans ile birlikte gelişen yeni bir insan anlayışı, bu anlayışla birlikte ortaya çıkan 'özgürlük' kavramıdır. Özgürlük kavramı, bireycilik ile bu esasta tanımlanmış yeni insan anlayışının İtalyan kent-devletlerinin en başta da Floransa'ya özgüdür. Bu özellikler hem Rönesans'ı hem de Rönesans'ı temsil eden düşünür Makyavel'in de yeterince anlaşılması bakımından vazgeçilmez niteliklerdendir.

1.2.3. Rönesans İnsanı

Bütün bu gelişmeler ile birlikte dinamik bir insan kavramı da ortaya çıkmaktadır: Rönesans insanı. İnsan, toplumdan ayrı bir birey, bir varlık olarak benimsenmeye başlanır. Bu bireyin potansiyel olarak yaratıcı bir güce sahip olduğu anlayışı benimsenir ve kendi yaşamını kendi eylemleriyle kurabileceğine inanılır. Bu şekilde kendi eylemleriyle kendini gerçekleştirme güç ve olanaklarına sahip olan bir anlayışın da temelleri atılmış olur. En nihayetinde insan, tüm toplumsal bağlamlardan soyutlanarak ele alınabilir bir varlık niteliği kazanmıştır.

İnsanın bu nitelikleri kazanması ile 'zaman' kavramının da değiştiği söylenebilir. Zaman, artık insani olmayan güçlerin dünyanın hareketini kontrol etmesiyle oluşan bir süreç değil de insanın kendi eylemlerinin egemenliğine bağlı bir oluşturdur. Bu, insanın 'geçmişi, bugünü ve geleceği' yaratması anlamına gelmekteydi.

Rönesans'ın insan eylemlerini ve insanın da bir birey olarak kendi hayatını gerçekleştirme ve geliştirme kudret ve gücüne sahip olduğunu belirtmesi, bu vurgunun toplumsal bağlamını oluşturan kentler düzeyinde özgürlük idealinin farklı ve çelişkili boyutlarıyla belirmesi, orta çağ kavramının aşılmasına yol açan yeniliklerin ortaya çıkmasını sağlayan bir karışıklığın öğeleridir. Rönesans'ın 'yeniden doğuş'u değil de orta çağdan 'kopuş'u gerçekleştirme yolundaki bu çatışmayı Makyavel'in düşüncelerinde ve hatta O'nunla ilgili değerlendirmelerde de görmek mümkündür (Ağaoğulları ve Köker, 1997, ss.157-165).

Ömer Laçiner, *Dönemler ve Zihniyetler* eserinde ‘Rönesans insanı’ kavramını ‘ilim irfan sahibi olmak’ olarak tanımlamıştır. Bu da her şeye yatkın olmak, her şeyi öğrenmeye ve bilmeye çalışmak ve üretmek anlamlarına gelmektedir.

1.2.4. Floransa Tarihi

Floransa, M.Ö. 59 yılında Arno Nehri vadisindeki verimli topraklar üzerinde kurulmuştur. M.S. üçüncü yüzyılda Roma İmparatoru Diocleziano, Floransa’yı Toskana bölgesinin başkenti yapar. Roma İmparatorluğu’nun yıkılması ile kent Bizanslıların ve Ostrogotların işgaline uğrar. Altıncı yüzyıla gelindiğinde Lombardiler’in egemenliğiyle kent gelişmeye başlar. 774 yılında Carlo Magno Floransa’yı işgal eder ve kenti Toskana Dükalığı’na bağlar ancak on ikinci yüzyılda kent bağımsızlığını tekrar kazanır. On üçüncü yüzyılda kent Guelfi ve Ghibellinilerin çatışmalarına sahne olur. Guelfiler savaşı kazanır ancak onlar da Bianchi ve Neri olarak iki gruba ayrılır. Sonuçta Dante Alighieri’nin de aralarında bulunduğu Guelfi Bianchiler kentten sınır dışı edilir.

Bütün bu savaşlara rağmen Floransa durmaksızın gelişmiş ve zenginleşmiş ayrıca Pisa’yı da ele geçirmiştir. Ancak 1348’de veba salgını kenti kırıp geçirir, Avrupa’nın üçte ikisinin ölümüne neden olan salgın Floransa’da da oldukça etkili olur.

On beşinci yüzyılın ilk yarısında kent ünlü Medici ailesinin kontrolüne girer. Bankacılık yapan bu aile oldukça zengin ve nüfuz sahibidir. Bu dönemde kentte çok önemli mimari yapılar inşa edilmiş, sanatçılar, mimar ve heykeltıraşlar maddi manevi desteklenmiştir. Lorenzo de’ Medici’nin başta olduğu süreç içerisinde (1469-1492) Floransa altın çağını yaşamıştır. İtalya’da Rönesans’ın yaşanmasının yegâne destekleyicisi olmuştur. Michelangelo, Leonardo da Vinci ve Botticelli onun sayesinde eserler verebilmiştir. Öyle ki kendisine Lorenzo il Magnifico yani Muhteşem Lorenzo denmiştir. Ancak ölümünün ardından oğlu Piero başa geçse de aynı saygınlığı kazanamamıştır. Halk tarafından benimsenemeyen Piero, olayı lehine çevirerek kullanmayı iyi bilen, kurnaz bir din adamının – Girolamo Savonarola’nın iktidarı ele geçirmesiyle kentten sürgün edilir.

Makyavel, *Floransa Tarihi* kitabında Lorenzo de' Medici'nin ölümünün hemen ardından İtalya'yı mahvedecek şeytani planların yapılmaya başlandığından bahseder. Makyavel'e göre bu planlar İtalya'nın yıkımını getirecek ve yapayalnız kalmasına neden olacaktır (Machiavelli, 2007, ss.423-424).

Dört yıllık gerici Savonarola iktidarı sonrası 1537 yılında kırk üç yıl aradan sonra Medici ailesi tekrar Floransa'nın başına gelerek Medici hanedanını kurarlar. Aile 1737 yılına kadar kenti aralıksız yönetir. Nesillerinin tükenmesi ile iktidarları son bulur. Bu süreç sonunda kent, Avusturya İmparatorluğu'nun eline geçer. 1861 yılında ise yeni kurulan İtalya Krallığı'nın bir parçası haline gelir. 1865'te İtalya'nın başkenti olur. Beş yıl sonra İtalya'nın Roma'yı ele geçirip başkent yapmasıyla Floransa'nın hakimiyeti sona erer. Floransa bugün hala eşsiz mimarisi ve eserleriyle İtalya'nın en çok ziyaret edilen şehirlerinden biridir.

Dönemin İtalya'sına genel hatlarıyla baktığımızdaysa 1499-1512 yılları arası tarihinin en acılı dönemlerinden birini yaşadığını görürüz. Ülke Fransız, İspanyol, İsviçreli ve Alman kuvvetlerin saldırısına uğramış, işgal edilmiştir. Ulusal birlikten ve güçlü bir merkezi otoritenin varlığından yoksun olan İtalya'da yabancıları Alplerin ötesine püskürtecek güç ve askeri düzen yoktur. Ülke, Floransa, Roma, Venedik ve Milano gibi prensliklere ve cumhuriyetlere bölünmüş durumdadır. Karışıklık, iç mücadele, savaşlar, entrika ve ihanetlerin ülkesi olmuştur İtalya. Buna rağmen yine de Makyavel'in yaşadığı dönemin Floransa'sı da Rönesans'ın beşiği olmuştur. On beşinci yüzyılda Rönesans'ın ve doğu ticaretinin uğrak noktası olmasının etkisiyle İtalya nasıl Avrupa'nın en kültürlü ve en zengin ülkesi olmuşsa, Floransa da İtalya'nın en kültürlü ve en zengin şehri olmuştur. İşte Makyavel böylesi bir kentte dünyaya gelmiştir (Arslan, 1992, s.167).

1.2.5. Girolamo Savonarola

Medici ailesinin kontrolünde zenginlik ve ihtişam içerisinde yaşayan Floransa, Dominikan mezhebinin kıdemli bir üyesi olan keşiş Girolamo Savonarola'nın kışkırtmalarıyla dört yıl süren bir gerileme ve cehalet dönemi yaşamıştır.

Kuzey İtalya'da, Ferrara kentinde dünyaya gelen Savonarola daha küçük yaşlarda ailesinin itirazlarına rağmen Dominikan tarikatına katılmıştır. Onun

düşüncesine göre Papalık ve Roma Katolik Kilisesi, Hristiyan öğretilerine ihanet ediyordu. Bu yüzden onları eleştirir. Medici ailesi de kenti yozlaştırıyordu. Buradaki sanat ve edebiyat insanları günah işlemeye davet ediyordu. Şehir çıplaklıkla doludur ve asıl can sıkıcı kısım da halkın buna ve homoseksüelliğe toleranslı oluşudur.

İyi bir konuşmacı ve hatip olan Savonarola, Medicilere olan tepkileri iyi kullanmasını bilmiş ve iktidarı ele geçirmiştir. Mediciler şehirden kovulur. Savonarola halkın da desteğiyle kente büyük zararlar verir: pek çok sanat eseri ve kitap yakılır. Homoseksüellere idam cezası getirilir (Kidder ve Noah, 2013, s.450).

Dört yıl boyunca işkenceleri devam eder. Kilise tarafından aforoz edildikten sonra halkın desteğini de kaybeder. 1498 Nisan ayı başlarında tutuklanır ve ölüm cezasına çarptırılır. 1498 Mayıs ayına geldiğinde ise kazığa bağlanarak kent meydanında yakılır. Böylelikle Savonarola kontrolündeki rejim iktidardan düşer. Kent konseyi ise vakit kaybetmeden Savonarola'nın hükümet içindeki taraftarlarını görevden almaya başlamıştır (Skinner, 2002, s.13).

1.3. Hükümdar, Söylevler ve Savaş Sanatı Eserlerinin İncelenmesi

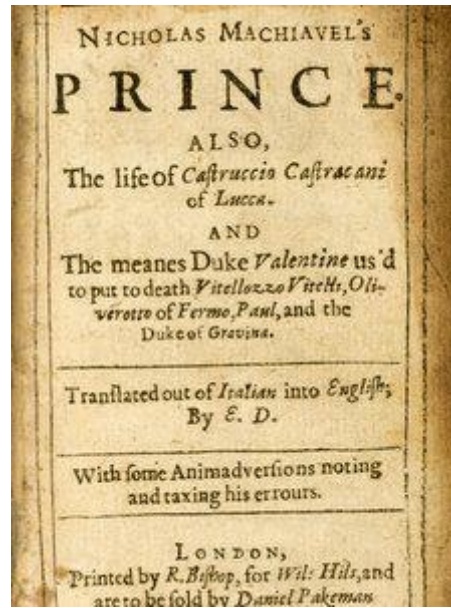
1.3.1. Hükümdar

Özgün adı *Il Principe* olan *Hükümdar* isimli eserini Makyavel 1513 yılında kısa bir süre içinde bitirir. Kitabı yazmasındaki amacı İtalya'yı şehir devletlerinden kurtararak ülkenin birliğini sağlayacak bir hükümdarın ortaya çıkmasıdır. Floransa Cumhuriyeti yönetiminde rol aldığı görevler sayesinde edindiği bilgileri, deneyimleri, gözlemlerini bu hükümdara aktarma gayesindedir. Böylelikle uzun erimde (*Söylevler*'de) cumhuriyeti savunan ancak kısa erimde başarıya ulaşabilmenin tek yolunun monarşiden geçtiğini öğütleyen eseri *Hükümdar*'ı yazmıştır. Şüphesiz ki yalnızca *Hükümdar*'ı okuyan bir insan Makyavel'i monarşi yanlısı birisi olarak, daha da ötesi okumayıp tek bir cümleyle (amaç aracı haklı kılar yani başarıya giden her yol mubahtır) yargılama cehaletine düşecektir.

Hükümdar, bir inceleme kitabı olduğu için açık bir planı vardır ve argümanları dalgalanmayıp düz bir hattı takip ederler. İlk bakışta eser iki bölümden oluşur: İlk hükümdara göre yönetim sanatını incelerken, ikinci bölümde önemli bir sorun olan

yönetim sanatının sınırlarını ya da sanat ile şansın ilişkisini inceler. Daha yakından bakmak gerekirse *Hükümdar* aslında dört bölüme ayrılmıştır: 1. Çeşitli türden hükümdarlıklar (1-11.bölümler); 2. Hükümdar ve düşmanları (12-14.bölümler); 3. Hükümdar ve yurttaşları ya da dostları (15-23.bölümler); 4. Sağduyu ve Talih (24-26.bölümler) (Strauss, 1958, s.55).

Makyavel, *Hükümdar*'ı İtalya'nın kurtuluşu adına bel bağladığı Lorenzo de' Medici'ye (Muhteşem Lorenzo) ithaf ederek başlar. "Eğer bir kişi hükümdarın ilgisini çekmek istiyorsa ona çok değerli armağanlar sunar." der Makyavel; ancak Makyavel yaşanmışlıklarını, deneyimlerini, antiklerden öğrendiklerini sunmak ister: "İnsana olan güveninizi bildiğim için size bu kitabı sunuyorum. Kitabı süslemedim, yargı yok, sadece gördüklerimi anlamaya ve anlatmaya çalıştım, yorum getirmedim. Beni bir yazın adamı olarak görmeyin, malzemenin değerini önemseyin. 'Bu adam kim?' demeyin, kulak verin. Yazgıdan yediğim sille nedeniyle benim ruh durumumu takdir buyurunuz." diyerek küçük kitap olarak nitelendirdiği eseri *Il Principe*'ye başlar. (Machiavelli, 2008, s.1-2)

Hükümdar'ın 1640 İngiltere Baskısı

İlk üç bölümde Makyavel kaç çeşit hükümdarlık olduğunu ve bunların nasıl ele geçirildiğini irdeler. Birinci bölüm şu cümle ile başlar: "İnsanlar üzerinde geçmişte ve günümüzde egemen olmuş tüm devletler ya da hükümdarlıkların yönetim biçimi ya cumhuriyet ya da hükümdarlık olmuştur." (Machiavelli, 2008, s.3). Bu cümlede

Makyavel üç önemli kavramı bir arada kullanır: devlet, egemenlik ve yönetim. Bunlardan en önemlisi olan 'stato' yani 'devlet' kitap boyunca yüz on dört defa kullanılacaktır (Hexter, 1957, s.119 – Aktaran: Özmakas, 2019, s.62).

Soydan gelen hükümdarlar büyük yanlışlar yapmazlarsa halk tarafından sevilir. Bu hükümdarlıkları elde tutmak kolaydır zira atalardan beri süregelen bir düzen vardır. Yeni hükümdarlıklarda ise zorluklar vardır. Burada halk sürekli yönetici değiştirmek ister ama gelen gideni arar. Çünkü yeni gelen hükümdar güce başvuracaktır. Yine de bir hükümdar silahlı kuvveti ne kadar güçlü olsa da halkın desteği önemlidir. Bir hükümdar eğer ki bir yeri işgal etmiş ve kaybetmek istemiyorsa yapması gereken eski yöneticinin soyunu kurutmaktır. Ancak yasaları ve vergileri değiştirmemelidir (Machiavelli, 2008, s.4).

Bu noktada Makyavel Türklerden de övgüyle bahseder. Türk hükümdar Yunanistan'da egemenliğini sürdürebilmek adına işgal ettiği topraklara gidip yerleşmiştir ve böylelikle işgali sürekli hale getirmiştir.

Hükümdara verdiği bir başka tavsiye de: insanları ya okşayacaksın ya da ortadan kaldıracaksın. Çünkü eğer ceza hafifse adam intikam almaya çalışır ama eğer ağır bir ceza verersen başını kaldıramaz. Yani verilecek ceza intikamını geri alır diye korkulmayacak bir ceza olmalıdır.

Romalılara oldukça öykünen Makyavel onlardan örnekler verir: Romalılar işgal ettikleri yerlerde koloniler kurmuşlardır. Bu sayede gözlem kapasiteleri artmış ve sorunları daha başında bulgulamış ve çözümünü çabuk ve kolay olmuştur.

Başka önemli bir nokta da: başka birisinin güçlenmesine destek veren birisi kendi sonunu hazırlar. Çünkü o güce sahip olmak için kurnazlık ve güç kullanılmıştır. Makyavel bu sözleriyle Fransızları İtalya'da Kilise'nin ve İspanya'nın büyümesine neden oldukları için kınar. O'na göre Fransızlar devlet işlerinden anlamamaktadır (Machiavelli, 2008, s.15).

Beşinci bölümde özgür bir şekilde yaşamaya alışmış devletleri gerçekten sahiplenebilmek için yakıp yıkmak gerekliliğinden bahseder. Aksi durumda kendisi yıkılacaktır. Çünkü bu cumhuriyetçi devletlerde yaşama sevinci vardır,

özgürlükçüdürler, özgürlük yüz yıl geçse de (Pisa örneğinde olduğu gibi) peşlerini bırakmaz (Machiavelli, 2008, s.18).

Makyavel'e göre bir hükümdar becerikli olmalıdır. Kader de önemlidir ancak yazgısına (*fortuna*) ne kadar az güvenirse hükümdar o denli uzun iktidarda kalacaktır (Machiavelli, 2008, s.18).

Yedinci bölümde halkın deyişiyle 'Valentino' olan Cesare Borgia'nın nasıl Romagna Dükü olduğundan övgüyle bahseder. Valentino çok becerikli ve yürekli bir kişiliğe sahiptir, insanoğlunun nasıl kazanıp nasıl kaybedeceğini çok iyi bilir. Kısa sürede çok sağlam temeller atmasına rağmen sağlığı fazlasına el vermemiştir; yoksa tüm zorlukların üstesinden gelebilecek yetenektedir (Machiavelli, 2008, s.24).

Bu yeni hükümdarlığında Borgia, düşmanlarına karşı önlemler almış, kendini korumuş, dost edinmiş, hem güç hem de hileyle kazanmış, halkı tarafından hem sevilmiş hem korkulmuş, askerleri tarafından sevilmiş ve izlenmiş, karşı koyanları ya da koyabilecekleri ortadan kaldırmış, yeni yöntemlerle eskileri harmanlamış, hem sert ve hoşgörülü hem de soylu ve özgürlük yanlısı olmuş, sadık olmayan askerleri yok etmiş, yerine yenilerini oluşturmuş, kral ve hükümdarlarla dost olmuş, onların kendisine hizmette kusur etmemelerini sağlamış ancak karşı oldukları zaman da zarar vermektен çekinmelerini sağlayacak yok ve yöntemler bulmuştur. Bütün bu özelliklerden Makyavel övgüyle bahseder (Machiavelli, 2008, s.26).

Makyavel'e göre yaptığı tek bir yanlış vardır: o da II. Julius'un Papa seçilmesini engellememesidir. Bu Cesare Borgia'nın sonunu getirmiştir.

Sekizinci bölümde hükümdarın gerekli gördüğü şiddeti iyi hesap ederek tek seferde tüm hışmıyla uygulaması gerektiğini söyler. Şiddet her gün yinelenmezse halkın kalbi kazanılabilir. İyilikse tam tersine azar azar yapılmalıdır ki halk tadına varabilsin. Hükümdar bu konularda tutarlı davranabilmelidir (Machiavelli, 2008, ss.32-37).

Dokuzuncu bölümde hükümdarın halkın dostluğunu kazanması gerektiğini öğütler. Eğer halkı karşına alırsan kötü günlerinde yalnız kalırsın der. Halk, yürekli, yetenekli ve düşman karşısında nasıl davranması gerektiğini bilen, gerekli önlemleri

alabilen cesur hükümdarları sever. Bu hükümdar halkının ihanetine uğramaz ve böylece de ayağını yere sağlam basmış olur (Machiavelli, 2008, ss.37-40).

Onuncu bölümde kentlerin iyi bir şekilde korunması gerekliliğinden bahseder ve Almanlardan örnekler verir. Bu şekilde korunmuş ve halkı tarafından sevilen bir hükümdara sahip bir kente saldırılmayacaktır, saldıran da sonuçsuz kalacaktır (Machiavelli, 2008, s.40).

On birinci bölümde Papa'nın nasıl dünyevi iktidar kazandığından bahseder. Makyavel'e göre din adamları arasındaki hırs çekinelere ve çatışmalara neden olmuştur. Ayrıca kilise görevlerinin en fazla paraya verilene satıldığından da bahseder. Ruhban sınıfından olan birinin hükümdarlığının Tanrı buyruğu olduğu ve Tanrı tarafından korunduğunun düşünülmesi saçmalaktır (Machiavelli, 2008, s.43).

On ikinci bölümde tüm hükümdarlıkların iyi yasaları ve güçlü silahlı kuvvetleri olması gerektiğini söyler. İyi orduların olmadığı yerde iyi yasalar da olmayacaktır. Eğer iyi bir ordu değil de paralı askerler söz konusuysa o zaman devletin güvenliği sağlanamayacağı gibi bir gelecekte de söz edilemez. Paralı askerler hırslı, disiplinsiz ve önemlisi de haindirler. Barış zamanı yanında, savaş zamanı kayıptırlar (Machiavelli, 2008, ss.46-52).

Burada yine eski örneklere dönecektir Makyavel: Romalıların, Spartalıların ve Kartacalıların iyi ordularıyla ne kadar başarılı olduklarından örnekler sunar.

On üçüncü bölümde yardımcı askerlerin de paralı askerler kadar kötü bir seçim olduğunu yazar ve örneklendirir: Yunan imparatoru komşu saldırılardan korunabilmek için Osmanlılardan yardım dilemiştir. Savaş sonunda Orhan Bey'in oğlu Süleyman komutasındaki bu askeri birlik Yunanistan'dan çıkmamıştır. Bu olay Yunanistan'ın (kafirlerin!) egemenliğine girmesine neden olmuştur (Machiavelli, 2008, ss.52-56).

On dördüncü bölümde hükümdarın orduya ilişkin görevleri ele alınır: hükümdarın tek uğraşı savaş olmalıdır. Silahtan çok şatafata önem veren bir hükümdar er ya da geç iktidarını kaybedecektir. Francesco Sforza yalın bir vatandaş iken iyi silahlanması sayesinde dük olmuştur. Askerlik işinden anlamayan bir hükümdar askerleri tarafından da beğenilmez ve kendisi de bu askerlere güvenmez. Bu konuda hükümdara düşen kılıksal görevler olduğu gibi kuramsal görevler de vardır: Hükümdar

tarihini iyi bilmelidir, tarihteki ünlü kişileri ve savaştaki eylemlerini... Yani barış zamanında hükümdar boş durmamalı yararlı işler peşinde koşmalıdır (Machiavelli, 2008, s.56).

Makyavel'in gerçeklerin peşinden koşulması gerektiğini, ne kadar realist bir insan olduğunu on beşinci bölümde görürüz. Çoğu kişi bir düşün peşinden koşar ancak gerçek olan o kadar uzaktır ki o hayalin arkasından gidenler ellerindekinden de olurlar diyerek bunu göstermiştir. O'na göre bir hükümdar ayakta kalmak istiyorsa iyi olmamayı öğrenmelidir; iyilik yerine göre kullanılabilir (Machiavelli, 2008, s.58-59).

On altıncı bölüm cömertlik ve cimrilik üzerinedir. Bir hükümdarın cömert olarak tanınmasının kötü bir şey olmadığını ancak bu durumun şatafatı getirmesi sonucu halka yüklenecek olan vergi döngüsünden bahseder. Bu açıdan cimri olarak bilinen hükümdarlar daha başarılı olmuşlardır. Makyavel'in gözlemlerine göre cömertlik birçok insanı aç gözlülüğe ve iğrençliğe sürükler. Bunlar bir hükümdarda olmaması gereken özelliklerdir: cömert olup da açgözlü olmaktansa nefret edilmeyen bir cimri olarak tanınmak daha akılcıdır (Machiavelli, 2008, ss.60-62).

On yedinci bölüm zalimlik ve merhamet üzerinedir. Makyavel'e göre hükümdar zalim değil merhametli biri olmalıdır. Ancak tezat olarak Cesare Borgia örneğini verir: Zalimliğiyle bilinen Borgia Romagna'nın birleşmesini sağlamıştır fakat Makyavel'in düşüncesine göre Borgia Floransalılardan çok daha merhametlidir. Hükümdar yerine göre acımasız yerine göre merhametli olmalıdır; ancak umursamaz ve aşırı güvensiz görünüp de çekilmez biri olmamalıdır. Ayrıca ne korkulan ne de sevilen biri olmalıdır; her ikisi de olmanın zor olduğu durumlarda korkulacak biri olması yeğdir. Çünkü insanoğlu nankördür, değişken ve içten pazarlıklıdır ayrıca riyakâr, korkak ve çıkarıcıdır, iyilik yaparsan yanından ayrılmaz; gerekmediğinde sana canını verir ama gerektiğinde arkasını dönüp gider. Bu insanlar sevilen bir hükümdara korkulandan daha çok zarar vereceklerdir. Çünkü sevgi, çıkar söz konusu olduğunda yok olur (Machiavelli, 2008, s.62).

Hükümdar, korkunun dozunu iyi ayarlamalıdır ne çok sevimli ne de nefret edilmelidir. Ve asla hiç kimsenin malına, mülküne göz dikmemelidir. "Çünkü insanlar

babalarının ölümünü kolaylıkla içlerine sindirebilirler ama mal varlıklarından yoksun kalmalarını asla.” (Machiavelli, 2008, s.64).

On sekizinci bölümde Makyavel hükümdarın hem yasalara uyan hem de zora başvuran biri olması gerektiğini salık eder. Bu durumda hükümdar hem tilki hem de aslan olmalıdır: tuzaklardan korunmak için tilki, kurtlara karşı koyabilmek için de aslan. Makyavel’in düşüncesine göre insanlar kötü yaratılışlıdır, onlar sözlerinde durmayacaklarına göre hükümdarın da sözünde durması gerekmemektedir (Machiavelli, 2008, s.66).

VI. Alexander’dan örnekleme yapar: bu kişi insanları çok iyi tanımış, onları her zaman yalnızca aldatmıştır ve o kadar inandırıcıdır ki kendisi bile unuttur ant içerek verdiği sözleri (Machiavelli, 2008, s.67).

Bir hükümdar tüm bu niteliklere sahip olmak zorunda değildir, sahipmiş gibi gözükmesinde ise hiçbir sakınca yoktur. “Dahası, şunu yüreklilikle söylemek istiyorum ki o niteliklerin tümüne sahip olmak ve onlara uymak tehlikelidir. Oysa sahipmiş gibi görünmek yararlıdır.” (Machiavelli, 2008, s.67). İyilikten uzaklaşmamalı ama gerektiğinde kötü olmasını da bilmelidir. Özellikle vurguladığı noktalardan birisi de hükümdarın dindar gibi görünmesidir.

On dokuzuncu bölümde Makyavel bir hükümdarın aşağılanmak ve nefret edilmekten nasıl uzak durulması gerektiğini örneklerle açıklar. Halkın sevgisini kazanmış bir hükümdar darbelerden korkmamalıdır; ama eğer halk ondan nefret ediyor ve düşmanı olarak görüyorsa her şeyden ve herkesten korkmalıdır (Machiavelli, 2008, s.69).

Yirminci bölümde göze çarpan noktalardan biri de Makyavel’in bölünmüş bir vatan toprağının zayıflayacağına bunun da kimseye faydası olmayacağını belirtmesidir (Machiavelli, 2008, s.80). Kader (*fortuna*) kavramından çokça bahseden Makyavel bu bölümde yine hükümdarın yazgısı (*fortuna*) sayesinde saygınlık kazanabileceğine değinir.

Yirmi birinci bölüme baktığımızda hükümdar halkı tarafından beğenilmek istiyorsa -öyle olmasa bile- yaptığı her işte büyük ve olağanüstü akıllı bir insanmış gibi izlenim bırakabilmelidir. Hükümdar hiçbir zaman kararsız ve tarafsız olmamalı; öyle

ya da böyle mutlaka taraf olmalıdır. Hiçbir devlet iş birliği yapacağı devletin sağlam taraf olduğuna kesin olarak güvenmemeli; yanılma payı koymalıdır (Machiavelli, 2008, s.84). Hükümdar erdemli (*virtú*) olmalıdır, halkı tarım ve ticaret konusunda teşvik etmelidir, onlara ödüller dağıtmalıdır, eğlence amaçlı şenlikler düzenlemelidir. Her daim örnek bir insan olmalıdır (Machiavelli, 2008, s.88).

Yirmi ikinci bölümde bakan seçiminin önemine odaklanır. Çünkü iyi bakanlar hükümdarı da iyi gösterecektir (Machiavelli, 2008, s.88).

Yirmi üçüncü bölümde dalkavuklardan nasıl uzak durması gerektiğini yazar: hükümdar sarayına aldıklarına dikkat etmeli, bilge insanları çevresinde bulundurmalıdır. Bu kişiler gerçekleri söyleyebilmeli ancak karar zamanı geldiğinde hükümdar tek başına karar almalıdır (Machiavelli, 2008, s.89).

Yirmi beşinci bölüm yazgıyla (*fortuna*) ilgilidir. Çokça insan yazgıya inanır, güvenir, ona sığınır; ancak Makyavel'e göre yazgının işlevi yarı yarıyadır, geriye kalan özgür istençtir. "Yazgı bana göre, taşıdığı zaman her şeyi alt üst eden, ortalığı sele boğan, ağaçları deviren, evleri yıkıp harap eden taşkın bir ırmağa benzer. Herkes özünden kaçır, hiç kimse şiddetine dayanıp karşısında duramaz." der Makyavel (Machiavelli, 2008, s.94).

Bu durumda su durgun olduğunda bent ve barajlarla önlem almak insanoğlunun görevidir. Bent ve barajlardan kasıt erdemdir (*virtú*). "Yazgı, kendisine karşı koyacak erdem (virtú'nun) var olmadığı yerde gücünü gösterir." (Machiavelli, 2008, s.94).

Bu bölüm kitabın en önemli en tartışılan bölümlerinden biridir: yazgı (*fortuna*) ve erdem (virtú) bir araya gelişi. Bir hükümdar yalnızca yazgısına sırtını dayamamalıdır, zamanın koşullarına ayak uydurabilmelidir. Yazgı, dişidir. ('la fortuna' kelimesi İtalyancada dişildir.) Eğer ona egemen olmak istenirse sert davranıp okşamak gerekir (!)

Yirmi altıncı bölümde İtalya'yı barbarların elinden kurtarmak için çağrıda bulunur. Kitabının asıl hedefi de budur zaten. Yaşadıklarından, gözlemlediklerinden edindiklerini bu küçük kitaba sığdırmasının tek amacı vardır: o da bir an evvel İtalya'nın siyasi birliğini tamamlaması. Bunun için gerekli olan erdemli bir hükümdar

ve ona bu şansı tanıyacak yazgı (*fortuna*)dır. Artık tam zamanı diye seslenir kitabını ithaf ettiği Lorenzo de' Medici'ye. Ve kitabını Francesco Petrarca'nın 'Italia Mia' (İtalyam) şarkısı ile bitirir (Machiavelli, 2008, s.101):

“*Erdem silahlanacaktır yabancı
Kudurganlığına karşı, kısa sürecektir savaş
Sönmemiştir daha kahramanlık ateşi yüreğinde
İtalyanların, atalarından kalan.*”

1.3.2. Titus Livius'un İlk On Kitabı Üzerine Söylevler

Söylevler, Makyavel'in siyasal deneyimlerini paylaştığı iki eserinden biridir (diğeri *Hükümdar*'dır). İyi bir şekilde incelendiği zaman *Söylevler*'in içerisinde hem *Hükümdar*'dan hem de *Savaş Sanatı* eserlerinden izler görülebilir. Her ne kadar *Hükümdar* kısa bir süre içerisinde aceleyle yazılmış olsa da *Söylevler* daha uzun bir zaman dilimi içerisinde yayılarak yazılmıştır. *Söylevler*'de Makyavel'in yapmaya çalıştığı şeylerden birisi de her tezin karşısında bir de anti-tezinin doğruluğunu anlatmaktır – ki bu yola *Hükümdar*'da da sıkça başvurmuştur. Ancak eseri asıl önemli kılan cumhuriyetler üzerine yazılmış olmasıdır. Makyavel'in gözü pek bir monarşi savunucusu olduğunu düşünen, yalnızca *Hükümdar* eserini okumuş birçoklarını yanıltır noktalar barındırır içerisinde. Sonuç olarak var olan tüm yönetimlerin ortak malzemesi insandır. Makyavel'e göre insan güvenilmez ve dönektir. İyi ya da kötü olması bunu değiştirmez; yani kendi çıkarları söz konusu olduğunda bozulmaya yatkındır. Bu da siyasal kurumları da bozulmaya yatkın hale getireceği anlamını taşır. İyi düzenlenmiş bir yönetim bile bu yüzden bozulmaya gidecektir (Machiavelli, 2009, s.14).

“Makyavel'i okumak, fakat az okumak durumunda kalan kişi, *Hükümdar* ve *Mandragola* eserlerine dönmelidir; ancak onun düşünce ve davranışlarını anlamayı uman kişi *Söylevler* ile başlamalıdır.” der Allan Gilbert (Machiavelli, 2009, s.16).

Söylevler'i okuyan kişi aslında cumhuriyeti savunan Makyavel'in siyasal şartlar göz önünde bulundurulduğunda neden *Hükümdar* gibi monarşiyi savunan bir kitap yazdığını çok rahatlıkla anlayabilir ve şaşırmaz. Ahlaki değerler anlam kazanır, kendi varlığını sürdürmesi gereken hükümdarın yöntemleri sorgulanmaz. Makyavel her

daim hükümdarın iyi olması gerekliliğini savunmuştur ancak *Hükümdar* eserinde dünyada gördükleri örnekleri sıralar, kötülerin kazandığı bir dünyanın varlığının bilinmesini ister. Kötülüklerin üzerindeki örtüyü kaldıran *Hükümdar*'a karşılık *Söylevler* kötülüğün kendisinin insanlık dışı olduğunu gösterir bize.

Söylevler üç kitaptan oluşur: her üç kitap da Livius'un ilk kitabı ile başlar. Aslında genel düzeni Livius'un ilk on kitabını yorumlamak olsa da bu sıralama değişir, tersine döner, araya başka konular girer. İlk kitabın konusu Romalıların iç işlerinde aldıkları kararlardır. İkinci kitapta ise imparatorluğun genişlemesine ilişkin kararlar ele alınır. Üçüncü kitap da kişisel eylemlerin Roma Cumhuriyeti'ne olan etkileri üzerinde durur. Konuların arasında sıkı sıkıya organik bir bağın olmayışı, monolog şeklinde ilerleyişler Makyavel'in kitabı basmak için değil de kendisi için mi yazdığı sorusunu akıllara getirir.

İthaf kısmında arkadaşları Zanobi Buondelmonti ve Cosimo Rucellai'ye şöyle seslenir: "İnsanlar eksiksiz bir yargıda bulunmayı diliyorlarsa, özgür düşünceli olmak için güce ihtiyaç duyanlara değil gerçekten özgür düşünceli olanlara itibar etmelidirler. Güç sahibi olup da bir krallığı nasıl yöneteceklerini bilmeyenlere değil gerçekten bir krallığı yönetmeyi bilenlere itibar etmelidirler (Machiavelli, 2009, s.18).

Girişte antiklerin bilim ve sanat yönünden taklit edildiklerini ancak konu erdem ve yönetime gelince neden aynı şeyin geçerli olmadığını sorgular ve ilerleyen bölümlerde Roma Cumhuriyeti'nden örnekler vererek yönetim şekillerini açıklar.

Makyavel'e göre yönetimin kaynağı önce şans eseri sonra ihtiyaçtan ortaya çıkmıştır. Dünyanın başlangıcında dağınık ve yalnız bir şekilde yaşayan insanlar zamanla kendilerini daha iyi savunabilme adına aralarındaki en güçlü en cesur olanı seçtiler. Ve onu baş yapıp itaat ettiler (Machiavelli, 2009, s.31).

Söylevler'e göre krallıklar, aristokrasiler ve cumhuriyetler olmak üzere üç tür yönetim şekli vardır. Bunlardan da tiranlık, oligarşi ve anarşi türemiştir (Machiavelli, 2009, s.30).

Makyavel yönetimlerin döngüsel olduğundan bahseder: prenslik (krallık) tiranlığa, aristokrasi azınlık yönetimine, halk yönetimi de özgürlükleri istismar eden yönetim biçimine kolaylıkla dönüşebilir. Bahsedilen krallıklar, aristokrasiler ve

cumhuriyetler iyi; tiranlık, oligarşi ve anarşi kötü ve tehlikelidir (Machiavelli, 2009, s.30). Örnekler yine antiklerdendir: her daim öykündüğü Antik Yunan ve Roma İmparatorluğu. *Hükümdar* eserinden farklı olarak *Söylevler*'de daha çok ve ayrıntılı örneklere rastlarız. *Hükümdar* gibi direkt olarak bir kişiye seslenir şekilde yazılmamıştır.

Söylevler, *Hükümdar* eserini tamamlar niteliktedir. Ancak ezelden beri Makyavel'in hayali olan cumhuriyet yönetiminin ön planda olduğunu görürüz. Yine de içinden çıkılması güç bazı durumlarda bir krala ihtiyaç duyulabileceğini belirtir yazar.

Yönetimler döngüsel, tüm devletler kendilerini yönetirken ya da yönetilirken bir çemberin içinde dönerler ve hiçbir devlet tek bir yönetim biçimiyle sonsuza kadar yaşayamayacaktır. Yani her siyasi düzen bir süre sonra amacından sapıp yerine başka bir siyasi düzen gelmekte ve bu bir kısır döngüye girmektedir (Machiavelli, 2009, s.33).

Hükümdar'da insanların doğuştan kötücül olduğunu söyleyen Makyavel *Söylevler*'de de insanların zorunlu olmadan hiçbir zaman iyi bir şey yapmayacaklarını söyler. Makyavel'e göre aşırı özgürlüğün olduğu yerde karmaşa ve düzensizliğin ortaya çıkması kaçınılmazdır. Bu yüzden yasalar insanları zorunlu olarak iyi yapmaktadır. Yasaların olmadığı ancak sistemin iyi çalıştığı yerlerde yasaya ihtiyaç yoktur (Machiavelli, 2009, s.37).

Her cumhuriyette çekişmeler olduğunu bunların da halk ve zenginler arasında yaşandığını söyler Makyavel. O'na göre bütün bu yasalar onların uyuşmazlıklarından doğmuştur. Ancak iyi eğitimin olduğu yerde iyi yasaların olduğu açıktır (Machiavelli, 2009, s.39).

Makyavel'e göre hükümdarlar ve cumhuriyetler dinsel törenlere ve dini ibadetlere saygı göstermeli, onları korumalıdır. Çünkü her dinin kendi belli başlı gelenekleri vardır ve insanlar doğdukları yerdeki bu dinin temelleri ile şekillenmişlerdir. Bu temelleri korumak yöneticilerin görevidir (Machiavelli, 2009, s.73-74).

Makyavel, çoğuları tarafından dinsiz, din düşmanı hatta şeytan olarak nitelendirilmiştir. Ancak O, hiçbir zaman din karşıtı olmamıştır; asıl olarak Kilise karşıtı olmuştur. Hristiyanlığın başı olan Roma Kilisesi'ne en yakın olanların, en az dindar kişiler olduğunu söyler (Machiavelli, 2009, s.74).

Dinin suistimal edilmesinin sonucu Makyavel'e göre çöküştür. İtalyanların dinsiz ve kötü olmalarının ayrıca Fransa ve İspanya gibi siyasi birlik içinden olmamalarının nedeninin Kilise ve papazlar olduğunu iddia eder (Machiavelli, 2009, s.75).

Kitaptaki genel yargıya göre insanlar özgür oldukları zaman iyi olurlar, bu durumda cumhuriyetlerin yurttaşlara sunduğu özgürlük hükümdarlıklardakinden fazla olduğu için cumhuriyet Makyavel'e göre yeğ tutulan bir yönetim şekli olmalıdır (Machiavelli, 2009, s.121-122).

İnsanın doğasının kötü olduğunu her şekilde vurgulayan Makyavel, yüksek mevkilere ulaşmış kişilerin ihtiraslı olacaklarını söyler. Çünkü doğa, insanları her şeyi arzulayabilir kılmasına rağmen aynı zamanda da her şeye ulaşamaz kılmıştır. İnsanoğlu hiçbir zaman kazanımlarından hoşnut ve tatmin olmayacaktır. Eğer ki bir şehir bu ihtirasların üzerinden gelmezse yıkılmaya meyillidir (Machiavelli, 2009, s. 140-141).

Makyavel etkili bir yöneticinin, halkı öfkeli de olsa başarılı bir şekilde yönetebileceğine inanıyor ve Vergilius'un şu ifadelerini ekliyor: "Şu halde bazı kişilerin dindarlıktaki ağırlığını ve yüksek niteliklerini görürlerse sessiz kalır ve kulaklarını açarlar." (Machiavelli, 2009, s.187). Görüntünün, kılık kıyafetin ve asaletin yöneticinin saygınlığını artırdığını özellikle belirtir.

Makyavel *Söylevler*'de yalnızca siyasi konuları değil aynı zamanda askeri konuları da ele almıştır. *Savaş Sanatı (Dell'Arte della Guerra)* eserindeki birçok konuya *Söylevler*'de rastlamak mümkündür. Orduların nasıl yerleşik düzen aldıklarını, almaları gerektiğini, bu düzenin Roma ordusunda nasıl olduğunu anlatır (Machiavelli, 2009, s.274-275).

Çağdaş generalleri de antiklerin yöntemlerini taklit etmedikleri gibi modern olanları da düzeltmedikleri için eleştiriyor (Machiavelli, 2009, s.277).

İlerleyen bölümlerde topçulardan, piyadelerden, ateşli silahlardan bahseder ve bunları örneklendirir. Savaş Sanatı'nda sıkça dile getirdiği hatta kitabın temelini oluşturan paralı askerlerin ne büyük bir hata olduğunu belirttiği düşünceleri aynı şekilde *Söylevler*'de de yazıya geçirilir (Machiavelli, 2009, ss.298-300).

Yazgı (*fortuna*) kavramını *Söylevler*'de de sıkça görürüz; Makyavel'e göre insanlar yazgının tasarımları üzerinde oynayabilir ancak onu ortadan kaldıramazlar. Yazgı, insanın önüne büyük fırsatlar koyarak bu fırsatları kavrayacak kadar yetenekli ve algı gücü yüksek birisini seçer. Eğer ki o kişiye yanlış yaptırmak istiyorsa o halde onu yanlış yapacağı yere koyar. Kişi yazgısına karşı gelmeyi başarsa bile eninde sonunda yazgı yine onu bulacak, öldürecek ya da bütün gücünü elinden alacaktır. Yine de insanoğlu yazgısına sırt çevirmemeli, ümit etmekten vazgeçmemelidir (Machiavelli, 2009, s. 336-337).

Hükümdar ve *Savaş Sanatı* eserlerinden de bahsetmiş olduğu bir konuya *Söylevler*'de yine denk geliriz: iyi bir devlet yapılanması için iyi yasaların yanında iyi silahların da gerektiği... Devletlerin temeli iyi askeri düzenlemelerdir; bunun olmaması durumunda iyi yasalar ya da diğer herhangi iyi bir şey tek başına fayda getirmeyecektir. Ve bir ordu eğer eğitimsizse iyi bir ordu olamaz. Bu durumda ordular barış zamanında eğitilmelidir (Machiavelli, 2009, s.472).

Makyavel'in ahlak anlayışı ile ilgili tartışılan konulardan birisi de hükümdara hileyi kullanmasını salık vermektir. Ancak elbette ki bunun kıstasları vardır. *Söylevler*'de de bu kıstaslardan birinin savaş idaresi durumunda olduğunu ifade eder: O'na göre kişi her eyleminde hile kullanırsa nefret uyandıracaktır ancak savaş döneminde hileye başvuruyorsa bu övgüye değer bulunur ve ona şöhreti getirir. Hileyle ya da kuvvetle ele geçirilmesi çok da önemli bir husus olmayacaktır (Machiavelli, 2009, s.499).

Söylevler, *Hükümdar*'ın aksine belirli bir sonla bitmez. Bu da akıllara Makyavel'in kitabı devam ettirme düşüncesinde olduğunu getirir.

Son olarak denilebilir ki *Hükümdar*, bir çırpıda bitmiş, bir heyecanın, yaşanmışlığın ürünüdür, Makyavel'in düşüncesidir. *Söylevler* ise aksine derin bir incelemenin kuramsal ve eleştirel değerlendirmesidir.

1.3.3. Savaş Sanatı

Savaş Sanatı, Makyavel'in hayatı boyunca yayınlanmış tek eseri olma özelliğini taşır. Kendi döneminde fazla ilgi görmese de on sekizinci yüzyılda Ellis Farnsworth tarafından yapılan tercümesi ile birlikte yeniden gün yüzüne çıkmıştır.

Makyavel asker olmamasına karşın *Savaş Sanatı* eserini kaleme almıştır. Yine de bir bürokrat olarak askeri konularda aktif olduğu bilinmektedir. Kendisi de bu konuda eleştirilebileceğini düşündüğünden Lorenzo di Filippo Strozzi'ye yazdığı mektupta haddi olmayarak böyle bir işe giriştiğini ancak boş zamanını hiçbir şey yapmadan geçirmek yerine kendi anladığı anlamda savaş sanatını yazmaya karar verdiğini söyler. Çünkü Makyavel'e göre döneminde askeri düzenler tamamıyla yozlaşmıştır. Görmüş ve okumuş oldukları doğrultusunda eski yöntemlerin orduda uygulanmasının ve onlara geçmişteki bilgiler ışığında yeni şekil verilmesinin ve İtalya'nın kaybettiği güç ve hükmetme yeteneğini tekrardan canlandırmanın gayreti içinde olduğunu söyler yine aynı mektupta (Machiavelli, 2007, s.83).

Makyavel'in askerlik sanatına verdiği değeri şu sözlerden anlayabiliriz: "İnsanlığın ortak iyiliği yönünde ortaya çıkan tüm sanatlar, bir uygarlıkta Tanrı ve kanun korkusuyla yaşamayı sağlamak için kurulan tüm düzenler eğer onları koruyan askeri bir güç olmasaydı boşa çıkardı." (Machiavelli, 2007, s.83-84).

Öncelikle belirtmek gerekir ki Makyavel asker olmasa da diplomatik görevlerinin çoğu dolaylı ya da dolaysız olarak askeri konularla ilgiliydi. Bu sayede gözlem ve tartışma yoluyla bilgisini artırma fırsatını elde etmiş oldu. Askeri konulardaki evraklarla ilgilenen Makyavel'in ilk görevi Pia Savaşı oldu. 1500 yılında ise ilk askeri operasyon tecrübesini yaşadı. Maaşlar konusunda sorun yaşayan paralı askerleri görünce düzenli bir milis kuvvetin gerekliliğine inandı. İlk zamanlar bu konuda politik olarak destek göremese de Aralık 1505'te Soderini tarafından milis kuvvet oluşturmakla görevlendirildi (Machiavelli, 2007, s.12-13).

6 Aralık 1506'da milis kuvvet kanunu kabul edildi. Yasayı gerçekleştirme görevi de Makyavel ile birlikte dokuz kişilik heyete verildi. Bu konudaki başarısının ardından 1512'de kendisine hafif süvari birliği gücü oluşturma yetkisi verildi. 12000 asker başarılı bir şekilde seferber edilse de profesyonel İspanyol askerleri tarafından

bozguna uğratıldı. Bu dönemden sonra Mediciler tekrar başa gelecek ve Makyavel önce hapse sonra da sürgüne gönderilecektir (Machiavelli, 2007, s.14-15).

Savaş Sanatı, Söylevler ve Hükümdar'ın aksine daha düzenli bir şemada ilerler. Rönesans'a uygun bir yazım formu olarak diyalog kullanmıştır Makyavel. Yedi kitap şeklinde oluşturduğu eserinde farklı kişilerle diyaloglar kurar: birinci ve ikinci kitapta Fabrizio Colonna ile, üçüncü kitapta Luigi Alamanni ile, dördüncü, beşinci, altıncı ve yedinci kitaplarda ise Zanobi Buondelmonti ve Battista della Palla ile konuşarak savaş sanatının inceliklerini tartışır. Bu kişiler gerçekte Makyavel'in dostu Cosimo Rucellai'nin villasında geçirdiği süreçteki Orti Oricellari sohbetlerinde birlikte olduğu, edebiyattan, felsefeden, politikadan, sanattan bahsettiği dostlarıdır.

İlk kitapta İtalya'nın içinde bulunduğu askeri acziyetten bahsedilir. İtalyan vatandaşlarından oluşan bir milis kuvvetin kurulması gerektiği ve bunun için asker ve subay toplanması gerektiğinden bahsedilir (Machiavelli, 2007, s.87). İkinci kitapta bu milis kuvvetin nasıl silahlanması ve organize olması gerektiği ayrıca nasıl bir eğitim alması gerektiği tartışılır (Machiavelli, 2007, s.124). Üçüncü kitapta Makyavel'in okuduklarından edindiklerini görürüz. Eski savaş form ve metotlarından bahseder, bir savaş modeli tanımlanır (Machiavelli, 2007, s.168). Dördüncü kitap savaş taktikleri, planları ve savaş hilelerine ayrılmıştır (Machiavelli, 2007, s.197). Beşinci kitap daha çok yanaşık düzen eğitimini konu alır (Machiavelli, 2007, s.218). Altıncı kitapta şehir ve kalelerin savunması konusu ve buradaki saldırılardan bahsedilir (Machiavelli, 2007, s.239). Yedinci ve son bölümde ise Fabrizio'ya göre paralı askerlerin yerini artık yerleşik bir ordu almalıdır. Özellikle eski milis kuvvetlerden ve onların nasıl organize olduklarını anlatır (Machiavelli, 2007, s.270). Ve böylelikle kitap son bulur.

Savaş Sanatı, klasik askeri düşüncüyü canlandıran, onu popüler kılan ilk geniş modern çalışmadır. Dayandığı başlıca eski kaynaklar ise Livius Vegetius, Polybius ve Frontinus'un yazdıklarıdır (Machiavelli, 2007, s.21).

Makyavel, *Savaş Sanatı*'nı yazarken klasik askeri bilgileri değişen zamana uyarlayarak kısmen değiştirmiştir. Denebilir ki eski askeri bilgiler sentezlenmiştir. Kıyaslama yoluna giderek en uygun olanı seçip bunları tartışma konusu etmiştir.

Makyavel için savaş savaştır, sınırsız bir yarışır. Zafer, savaş alanında iken diğer bütün düşüncelerin ikinci plana atılmasını zorunlu kılan bir hedeftir. Düşmana karşı davranış şekli ahlaki düşüncelerin konusu değildir. Yani düşmana karşı uygulanıyorsa her türlü hile ve şiddet mubahtır. İdeal bir komutan Makyavel'e göre düşmanı aldatmasını bilen ve yenmek adına devamlı olarak yeni taktik ve savaş hileleri tasarlama yeteneğinde olan bir kişi olmalıdır. Bu da tam olarak Makyavel'in erdem (*virtú*) kavramına denk düşer.

Sonuç olarak, Makyavel tüm savaşların en önemli elemanı olarak insan faktörünü görmüştür. O'na göre asker kalitesi en önemli husustur. Ancak kaçırdığı noktalar vardır: modern bir savaşdaki küçük silahların önemini küçümsemiş, savaşta en çok rolü piyade sınıfına biçmiştir. Çünkü Romalılara duyduğu sevgi O'nun savaş alanındaki taktiklerde de Romalılara öykünmesine neden olmuştur. Aslında bu sayede modern askeri bilimin ilk klasiği olan *Savaş Sanatı* doğmuş olsa da, ne yazık ki doğru bir gözlemci veya çözümleyici olamadığından Makyavel piyade ve lejyonların önemini sürdürüp topçu ve süvari sınıfının niteliksiz kalacağını söylemiştir. Fakat savaş sanatı taktikleri veren birine göre oldukça yanılmaktaydı.

1.4. Makyavelizm Kavramı

“Makyavel dört yüz elli yılı aşkın bir süre önce öldü. Ancak adı siyasal arenada kurnazlığın, ikiyüzlülüğün ve art niyetin simgesi olarak yaşamaya devam ediyor.” (Skinner, 2002, s.11).

Makyavel her daim değişik kesimlerden kişilerin nefret odağı olmuştur. Bazıları O'nu çok sevmiş bazıları nefret etmiştir. Adı öylesine yerin dibine sokulmuştur ki... Bir o kadar da göklere çıkarılmıştır. Böylesi zıt tanımların odağında başka bir insandan daha bahsedilmesi çok güç olsa gerek.

Shakespeare O'nu 'cani Makyavel' olarak tanımlamış, Edmund Burke ise Fransız Devrimi'ndeki 'demokratik tiranlığın' kökeninde 'Makyavelci bir politikanın iğrenç yönetimini' gördüğünü söylemiş, Marx ve Engels de Makyavelizm'i savunanların 'demokratik enerjileri felç etmeyi' planlayanlar olduğunu savunmuştur (Skinner, 2002, s.11).

Bütün bu insanlara göre Makyavelizm siyasal yaşamın ahlaki temeline yöneltilmiş bir tehdittir. Makyavel öyle kötü bir üne sahiptir ki kişinin Makyavelist olmakla suçlanması günümüzde bile hala ciddi bir suçlamadır (Skinner, 2002, s.11).

Asıl sorulması gereken soru Makyavel'in böylesi kötü bir ünü kazanmak için neler yapmış olduğudur. Makyavel bu şöhreti gerçek anlamda hak etmiş midir? Bunların cevabı esasen *Hükümdar*, *Söylevler* ve diğer eserlerinde olsa da insanlar kulaktan dolma birtakım söylemlerle yanlış fikirler edinebilmektedir (Skinner, 2002, s.12).

Orta çağdan günümüze kadar hükümdar ve siyasi iktidar sahiplerine yazılmış, tavsiyelerde bulunmuş binlerce kitap olmasına rağmen yalnızca bir tanesi sivrilerek diğerlerini gölgede bırakmıştır: *Hükümdar*.

Bu eseri bu kadar önemli, bu denli güncel tutan nedenler neler olabilir?

1. Hükümdar ile halk arasındaki meşruiyet bağıını kopararak halk veya Tanrı gibi hiçbir dışsal meşruiyet odağına gönderimde bulunmayan bir yönetim modelini önermesi;
2. Siyasi eylemi ahlaki eylemden ayırarak aradaki bağı koparması;
3. Yeni bir birlik ve savaş kuramına öncülük etmesi olabilir (Zeybekoğlu, 2006, s.109-110).

Gelelim en ateşli tartışmaların yaşanma nedenine: Makyavel'e göre ahlak, politikayı kontrol edebilecek bir referans noktası değildir. "Politik alan, ahlakın koyduğu sınırlamalardan bağımsızdır." (Strauss, s.43). Yani o en bilinen haliyle: amaca giden her yol mubahtır.

Makyavel, siyasal düşünceye özgün ve yenilikçi katkılarda bulunmuş, bu katkıları sayesinde de 'modern siyaset kuramı'nın ve aynı zamanda da 'siyaset bilimi'nin kurucusu olarak addedilmiştir. 'Kötülüğün öğretmeni', 'despotizmin destekleyicisi' gibi sıfatların yanı sıra 'özgürlüğün savunucusu' ve 'modern cumhuriyetçiliğin kurucusu' sıfatları da yakıştırılmıştır (Ağaoğulları ve Köker, 1997, s.170).

Makyavel'e göre siyaset her türlü ahlaki ve dini değer yargılarından soyutlanarak ele alınmalıydı. 1532 yılında (Makyavel'in ölümünden beş yıl sonra)

Papa'nın izniyle yayınlanan *Hükümdar* ilk zamanlarda ilgi görmese de 1550'ler itibariyle dinsizliğin, ahlaksızlığın, zorbalığın övgüsü olarak görülmeye başlanmıştır. Kısa bir süre içinde de yazarın soyadından 'iktidar uğruna her türlü ahlaksızlığın meşru sayıldığı' Makyavelizm kavramı türetilmiştir (Ağaoğulları ve Köker, 1997, s.170).

Bu nefret ilk olarak İngiltere'de karşılık bulur: Makyavel, Papalık tarafından mahkûm edilip eseri *Hükümdar* yasaklanır. Sadece hristiyanlar tarafından değil, protestanlar tarafından da lanetlenir. Shakespeare bile O'ndan 'katil' diye bahseder (Ağaoğulları ve Köker, 1997, s.171).

Bütün bu karşıt görüşlere rağmen krallar ve devlet adamları *Hükümdar*'ı başucu kitabı haline getirirler. Papa V. Sixtus *Hükümdar*'ın bir özetini çıkarır. Fransa Kraliçesi Catherine de Medicis, İmparator V. Carlo, İngiltere Kralı VIII. Henry, Fransa Kralı IV. Henri ve ünlü Fransız Kardinal Richelieu'nun Makyavel'i ne denli beğendikleri bilinmektedir. Aynı zamanda da Osmanlı padişahlarından III. Murat ve III. Mustafa'nın da *Hükümdar*'ın çevrilmesini sağlayarak okudukları söylenmektedir. Napoleon Bonaparte ise Makyavel'i 'okunabilecek tek kitabın yazarı' olarak nitelendirmiştir (Ağaoğulları ve Köker, 1997, s.172).

On sekizinci yüzyıla gelindiğinde siyasal liberalizm hız kazanır. Özellikle Avrupa'da Makyavel'e bakış açısı değişir. Artık Makyavel bir özgürlük ve cumhuriyet savunucusu ayrıca halk egemenliği yandaşıdır.

Alberico Gentili'ye göre Makyavel'in asıl amacı tiranlara öğüt vermek değil aksine onların aslında kim olduğunu halka göstermektir. Spinoza da Makyavel'i bilge olarak tanımlar ve özgür bir halkın egemenliği tek kişiye bırakmaması gerektiğini göstermek istediğini yazar. Rousseau ise *Toplum Sözleşmesi*'nde "Makyavel, krallara öğüt verir gibi yapıp halklara öğütler vermiştir. Makyavel'in *Hükümdar*'ı cumhuriyetçilerin el kitabıdır." der. Diderot'nun *Ansiklopedi*'sine göre Makyavelizm 'tiranlık yapma sanatı'dır ancak devamında halkların hükümdarlardan neden korkması gerektiğini de ekler. Montesquieu *Kanunların Ruhu*'nda Makyavel için 'büyük adam' diye bahseder (Ağaoğulları ve Köker, 1997, s.173).

En nihayetinde 1787’de bu aklama çabaları doruk noktasına ulaşır. Toskana Grandükü Leopoldo Floransa’ya Makyavel’in heykelini diker ve mezar taşına: “Hiçbir övgü bu adın büyüklüğüne erişemez.” Yazdırır (Ağaoğulları ve Köker, 1997, s.173).

Fransız devrimine kadar liberalizm kavramı ile yüceltilen Makyavelist değerler Fransız devrimi ile birlikte milliyetçilik (ulusalcılık) akımlarıyla yeni bir boyut kazanır. Makyavel artık ulusalcılığı savunmuş ve ulusal devletin gerekliliğini ortaya koymuş olan ilk düşünür olarak görülmeye başlanmıştır. Özellikle Hegel, Makyavel’in asıl amacının İtalya’yı devlet düzeyine çıkarmak olduğunu yazar. Bunu bu şekilde göremeyen gözler kördür der. Ülkesi felakete sürüklenirken Makyavel’in ön koşulu İtalya’nın ulus-devlet statüsünü kazanmasıdır (Ağaoğulları ve Köker, 1997, s.174).

Makyavel bu dönemde artık İtalya’da ulusal bir kahramandır. XX. yüzyıl başlarındaki karşıt siyasal akımlar içinde Makyavel yine kendine yer bulur. Bir komünist olan Gramsci, Makyavel’i devrimci olarak niteler. Mussolini ise Makyavel’i faşizm ile ilişkilendirerek “Makyavel’in öğretisi bugün dört yüz yıl öncesine göre daha canlıdır.” der. Bu aklama çabaları karşısında karşıt fikri savunan Leo Strauss gibi çağdaş yazarlar da olmuştur. Strauss, Makyavel’i ‘kötülüğün öğretmeni’ olarak tanımlar (Ağaoğulları ve Köker, 1997, s.174).

Burada değinilmesi gereken bir başka konu da Makyavel’in *Hükümdar*’da monarşiyi, *Söylevler*’de cumhuriyeti savunuyor olmasıdır. Bu iki yapıtın birbirleriyle çelişkiye düştüğünü söyleyen çok okur vardır. Ama aslında iki kitapta da farklı siyasal rejimler ele alınıyor olsa da her ikisi de aynı öze yani ‘iktidarın kazanımı ve korunması’ temasına sahiptir (Ağaoğulları ve Köker, 1997, s.174).

Ernst Cassirer’in (1984, s. 142) dediği üzere dünya edebiyat tarihine şu sözün gerçekliğine *Hükümdar*’dan daha iyi bir örnek bulunamaz: “Pro captu lectoris habent sua fata libelli.” yani “Bir kitabın kaderi okurlarının kapasitesine bağlıdır.”.

Hükümdar’ı okumak ve özellikle yorumlamak sonsuz bir koşudur. Her geçen gün üzerine daha fazla yazı yazılmaktadır. Ancak ne yazık ki siyasete odaklanmış olan bir kitap kişisel gelişim kitaplarına çevrildiğinde karşımıza çıkan sonuç Makyavel ile uzaktan yakından alakası olmayan bir hal almıştır: *Yönetim ve Makyavel: İşinizde Başarılı Olmak İçin Bir Reçete*, *Mafya Babası: Kurumsal Şirketler için Makyavel*, *Dişi*

Prens: Kadınlar İçin Makyavel, Makyavel Olsa Ne Yaptı? Amaca Giden Yolda Acımasızlık Meşrudur, Zamparalık İçin Makyavelci Bir Kılavuz gibi anlamsız kitaplar (Özmkas, 2019, s.30)...

Makyavel'in 'kötülüğün öğretmeni' olduğu düşüncesi ilk dönem tepkilerinin genel temasıdır. Hatta en yakın arkadaşlarından Biaggio Buonaccorsi de kitabın 'dişlenip yırtılması (!)' gerektiğini söylemiştir! Kitap 'sapkın' olarak addedilmiştir. Din adamları tarafından yasaklı kitaplar listesine alınması da cabası (Özmkas, 2019, s.32)...

Strauss ve Harvey C. Mansfield'a göre Makyavelizm kavramının kaynağı gerçekten de Makyavel'dir. Lafı dolandırmanın, ondan bir cumhuriyet savunucusuymuş gibi bahsetmenin bir manası yoktur. Bunlara göre Makyavel kesinlikle kötülüğün öğretmenidir. Strauss, Makyavel'in düşüncelerinin günümüze kadar geldiğini de savunur. Günümüzdeki tiranlık kökenini Makyavel'den ve 'amaca giden her yol mubahtır' öğretisinden almaktadır. Dante Germino ise Strauss'a karşı çıkarak bu öğretinin bir indirgemeden ibaret olduğunu, Makyavel'in 'meşrulaştırma' kelimesini kullanmadığını ayrıca tiranlık fikrinin tarihte pek çok savunucusu olduğunu iddia etmiştir (Özmkas, 2019, s.32-33).

Kitabın çağlar üstü bir rehber olmadığı, dönemin İtalya'sına yönelik düşünsel bir müdahale girişimi olduğunu savunan düşünürler de vardır. Bunlar da Makyavel'in politik ilkelerini başka durumlara ve başka zamanlara uyarlamının anlamsız olduğunu savunurlar.

Hükümdar'ın belli bir tarihsel bağlamı ifade etmediği aksine tarihüstü ve genelgeçer bir çözümleme olduğunu savunanlar da vardır. Cassirer'e göre Makyavel bir teknisyendir, *Hükümdar* da ne bir ahlak ne de ahlaksızlık kitabıdır; yalnızca teknik bir kitaptır. Teknik bir kitaba baktığımızda da etik tavra, iyiye ya da kötüye dair kurallar aramayız. Bu tarz bir kitabın neyin yararlı neyin faydasız olduğunu söylemesi yeterlidir, der. Esere bilimsel gözle bakanlar onun bir 'devlet kılavuzu' ya da 'siyasal başarının elkitabı' olduğunu söyleyeceklerdir (Özmkas, 2019, s.34).

Hegel'e göre *Hükümdar*, Makyavel'in ve ondan önceki yüzyılların İtalya'sına bakarak bu tarihi bilgiler ışığında okunması gereken bir eserdir. Ancak bu şekilde

okuyucu en yüksek ve asil duygulara sahip gerçek bir politik zekadan çıkmış hakikati kavrayacaktır. *Hükümdar*'ın yozlaşmaya karşı bir eser olduğunu savunanlar da vardır. Bu düşünceye göre *Hükümdar, Söylevler*'e giden yolda bir mihenk taşıdır. Kitabın asıl hedefi de İtalya'yı kurtarmaktır (Özmkas, 2019, s.35).

Başka bir görüşe göre de Makyavel siyaset ve ahlak arasına bir set çekmiştir. Benedetto Croce, Makyavel'in iyi insanların olduğu iyi bir toplumun hayalini kuran bir hümanist olduğunu söyler. Bazılarına göreyse siyaset ve ahlak arasında katı olmasa da yine de ince bir çizgi görülür (Özmkas, 2019, s.37).

Ünlü İtalyan yazar Alberto Moravia ise kitabın yazarının varoluşsal bir kriz, ahlaki bir bulantı yaşadığını iddia eder. Siyaset Makyavel'e göre eğlenceli bir entelektüel meşgaledir, bu nedenle de eserde ne ahlaki ne de dini öğeler barındırır. Görevden alınması, komplo teorileri yüzünden işkence görmesi, yeteneğinin hiç sayılması Makyavel'i bir aşırılıklar kitabı yazmaya zorlamıştır. Renzo Sereno da benzer bir bakış açısıyla kitabın politika üzerine bildiğimiz en meşhur kitaplardan biri olmasının tarihin bir şakası olduğunu söyler (Özmkas, 2019, s.39).

Kimilerine göreyse kitap politik bir yergiden ibarettir. Aslında tiranlık düşmanı olan Makyavel asıl niyetini satır aralarına gizlemiştir. Kitap da hükümdarlara değil aslen halka yazılmıştır. Bu düşünceyi savunan, Makyavel'in gerçek bir cumhuriyetçi olduğunu düşünenler arasında Baruch Spinoza ve Jean Jacques Rousseau da bulunmaktadır (Özmkas, 2019, s.40).

İlginç yorumlardan bir tanesi de eserin aslında okurunu başarıya değil aksine başarısızlığa sürüklemek için kaleme alındığıdır. Bilimsel bir çalışma değil politik bir hamledir. Asıl amaç Lorenzo de' Medici'yi yanlış yönlendirerek iktidarını tehlikeye atmaktır. Çünkü bu görüşe göre Makyavel, gizli ve radikal bir cumhuriyetçidir (Özmkas, 2019, s.42).

Tarihe 'filozof hükümdar' olarak geçmiş Büyük Frederik *Hükümdar* eserini yeren kitabına şu sözlerle başlar: "Ben, insanlığı yok etmeyi kendine görev edinmiş bu canavara karşı insanlığın savunmasını üstleniyorum. Hilenin ve ahlaksızlığın karşısına akli ve adaleti koyuyorum ve zehrin hemen arkasından panzehir olsun diye Makyavel'in kitabı ile ilgili düşüncelerimi yazıyorum." (Büyük Frederik, 2016, s.17).

Yetkin (2009, s.452) de Makyavel'e dair görüşlerini şu şekilde özetliyor: "Devlet yönetiminde Makyavel'in sözünü ettiği yöntemlere her daim başvurulmuştur ve şu anda da başvurulmaktadır ancak bu gerçeği dile getirmek başka onu övüp önermek ise bambaşka bir şeydir. Çünkü Makyavel'in asıl amacı İtalya'nın birleşmesidir ve bu amaçla iktidar sahiplerini yönlendirmek istemiştir." Örnek olarak da Mussolini'nin *Preludio al Principe*'sini vermektedir. Çünkü Mussolini'ye göre Makyavel hükümdar ve devleti bir arada tutma konusunda haklıdır, bu ikisi birbirinden ayrı düşünülemez. Ancak devlet, bireylerin bencilliğini ezip, onları sindirerek kamu düzenini ve egemenliğini sağlayabilir.

Ernst Cassirer, *Devlet Efsanesi* kitabında şu sözlere yer verir: "Makyavel, Cesare Borgia'nın düşmanlarını ortadan kaldırma yöntemlerini çok beğenmekteydi. Ancak bu yöntemler daha sonraki gelişmiş siyasal suç teknikleriyle karşılaştırıldıklarında çocuk oyuncağı gibidir. Makyavelizm gerçek yüzünü ve tehlikesini asıl daha sonraki zamanlarda, yeni siyasal koşullar altında göstermiştir. Makyavel öğretisinin sonuçlarının bu anlamda çağımıza dek aydınlığa çıkmamış oldukları söylenebilir." Bu şekilde de Makyavel'i Mussolini ve faşist ideolojiye bağlar (Cassirer, 1984, s.145).

İKİNCİ BÖLÜM

MUSSOLINI VE FAŞİST İDEOLOJİ

2.1. Hayatı, Eğitimi, Meslek Hayatı

Mussolini 29 Temmuz 1883 tarihinde İtalya'nın Forli şehrinin Dovia di Predappio köyünde dünyaya gelmiştir. Babası bir demirci ustası annesi ise ilkokul öğretmeni idi. Çocukluk yıllarının yoksulluk içinde geçtiği bilinmektedir. Babası devrimci bir sosyalisttir, köyünde anarşist olarak tanınan bir isimdir (Dinç, 2002, s.13).

Oğluna İmparator Maximillian'ın idam ettirdiği Meksikalı halk ayaklanmasının lideri Benito Juarez; Romagnalı bir anarşist olan Amilcare Capriani ve çevre sosyalistlerinin başı olan Andrea Costa'nın isimlerini vermiştir: Benito Amilcare Andrea Mussolini.

Ateşli bir sosyalist olan babasının başı dertten kurtulmamış, hayatı hapisanelerde geçmiştir (Kahraman, 2004, s.1). Akademik bir eğitimi olmamasına rağmen sürekli okumuş ve kendini geliştirmiştir.

Baba Mussolini, geceleri demir ocağının başında iki oğlu, Benito ve Arnaldo'yu alır onlara Makyavel okurdu. Benito, babasının şiddet içeren düşüncelerini ve örgütlenmelerini yakinen gözlemliyordu. Belli ki kişiliğindeki şiddet duygusunu babasından almaktaydı. Annesi ise babasına nazaran daha realist bir kişiliktir. Ayrıca koyu bir Katolik olan annesinin -babası din adamlarına karşı olmasına rağmen- ısrarlarıyla Benito dini bir okula gitmiştir. Annesi onun papaz olmasını istese de Benito bir arkadaşını çakıyla yaralamaktan okuldan atılır. Zaten papaz olabilecek niteliklere de sahip değildir: kavgacı, geçimsiz ve belayı üzerine çeken bir kişiliğe sahiptir (Dinç, 2002 s.13)

Bu olayın ardından gönderildiği yatılı okulun müdürü Benito'yu 'akıllı ve yaman bir çocuk' olarak tanımlar. Mussolini, büyüdükçe edebiyata merak sarar. Kral Umberto öldürüldüğünde yöneticileri eleştiren yazısı sosyalist yayın organı olan *Avanti*'de yayınlanır (Dinç, 2002 s.13).

Ancak yine beladan uzak duramamış ve okuldan atılmıştır. Köyüne döndüğünde demirciliği bırakıp birahane işletmeye başlamış olan babasının yanında çalışır. Kendisi gibi politika sever arkadaşları baba Mussolini'nin birahanesini doldurup taşırır. Bu kişiler bir yandan içiyor bir yandan da politikadan konuşuyorlardır (Dinç, 2002 s.14).

İşte Mussolini'nin fikirleri böylesi bir ortamda filizlenir, büyür ve yetişir. Zekasıyla dikkat çeken Mussolini, kendisiyle aynı fikirde olmayanlara şiddet uygulamaktan kaçınmıyordu.

Ancak annesi bu durumdan hoşnut değildir bu yüzden oğlunu Forli'de öğretmen okuluna yazdırır. Mussolini on sekiz yaşına geldiğinde okulu bitirmiş, kırk iki öğrencisine ders vermeye başlamıştır. Bu serüven bir sene sürer, Mussolini bu bir senenin sonunda bu işin kendisine göre olmadığını düşünerek istifa eder. Onun amacı dünyayı gezmektir, bir okula hapsolmek tarzı değildir. Bu olayın ardından askerliğini yapmamak için İsviçre'ye kaçtığı iddia edilir (Dinç, 2002 s.14) (Bu olay ile ilgili çok çeşitli yorumlar bulunmaktadır.).

Yolculuğu esnasında babasının tutuklandığı haberini almış ancak geri dönmek yerine yoluna devam etmiştir. İsviçre'deki bir çikolata fabrikasında duvar ustası ve işçi olarak çalışmaya başlar. Ancak kazandığı para çok azdır ve bu iş Mussolini'yi çok yormaktadır. Bu zorlu hayatı esnasında bir gün Lozan'da 'İtalyan Sosyalist Kulübü'ne rastlar. Artık akşamları kulübe gidiyor, açık oturumlarda şiddetle düşüncelerini savunuyordu. Ve bu süreç bir süre sonra Mussolini'nin salon söylevcisi konumuna yükselmesine neden olur (Dinç, 2002 s.15).

Sosyalist gazetelere yazdığı yazılarla dikkatleri üzerine çekince İsviçre'nin Bern kantonundan sınır dışı edildi. Bunun üzerine sırasıyla Fransa, Almanya ve Avusturya'ya gider. Oradan da 1904 yılında Prens Umberto'nun doğumu şerefine yayınlanan aflu İtalya'ya geri döner. Daha sonraları E.Ludwig'e verdiği röportajda bu süreç de dahil olmak üzere toplamda dört ülkede on bir defa hapis yattığını söyleyecektir (Dinç, 2002, s.178).

Aralık 1904'te askerlik şubesine başvurarak Verona'da askerliğini tamamlar. Bu arada da annesini kaybeder. Cesare Battisti'nin *Il Popolo* gazetesinde altı ay kadar çalışır. Daha sonraları başka gazetelerde de çalışan Mussolini giderek sosyalist

çevrede tanınmaya başlanır ve sosyalistlerin en ünlü gazetesi olan *Avanti*'de genel müdür olur. Hükümetin emperyalist politikalarını eleştirip muhalefet ediyordur. İtalya'nın Trablusgarp için Osmanlı'ya saldırmasını eleştirmesinin ikinci haftasında kendisini hapiste bulur. Ancak beş ay sonra çıkar (Kahraman, 2004, s.3).

Bu beş ay onun çok işine yaramıştır. Adını duyurmayı başarmış, kamuoyunda dikkatleri üzerine çekmiştir. “Beni beraat ettirmeniz lütuf olacaktır, mahkûm edin ki beni şereflemdirin.” tarzı cümlelerle karizmatik bir lider rolünü oynar. Duce sıfatı da ilk defa bu dönemde *La Soffitta* gazetesinde kullanılmıştır. Mussolini artık sosyalistlerin Duçe'sidir. Yaptığı bir konuşma ile sosyalist parti liderlerinin krallığı desteklemesinden dolayı partiden atılmasını sağlayan Mussolini artık sosyalistlerin belki de en ünlüsü haline gelmiştir (Kahraman, 2004, s.4).

Bu sırada Birinci Dünya Savaşı patlak verir. İtalya, Almanya'nın müttefiki olmasına rağmen savaşa girmek istemez. Ülke içinde de savaşa ne tarafta girilmesi gerektiği ile ilgili tartışmalar devam etmektedir. Mussolini ise ‘Kahrolsun Savaş’ nutukları atıyor, gazetede de bu yönde yazılarını yazıyordu. Ancak tam da bu noktada Mussolini garip bir şekilde düşüncelerinde yön değiştirir. Artık hem Mussolini hem de İtalya için yeni bir dönem başlamaktadır (Kahraman, 2004, s.5).

Mussolini bir devrim ve iktidar peşindedir artık, şöhretin tadını almış, daha da fazlasını istemektedir. İtalya, gösteriler ve grevlerle çalkalanmaktadır. Hükümetin ileri gelenleri istemese de Mussolini savaşa peşindedir. Ona göre savaşa girilmeli, İtalya'nın gelecek umutları kurtarılmalıdır. Bütün bu düşüncelerini *Avanti* gazetesinde yazar ve savunur. Çok tepki alır. Parti ileri gelenleri ile düşünceleri birbirini tutmuyordur (Kahraman, 2004, s.5).

Mussolini çareyi *Avanti*'den ayrılmakta bulur ve kendi başına bir gazete çıkarır: *Il Popolo d'Italia*. Gazetenin başlığı altında ‘Günlük Sosyalist Gazetedir’ ifadesi yer almaktadır. İtalyan Sosyalist Partisi ile olan bağının kopuşu da Bologna'da toplanan parti kongresinde gerçekleşir. Mussolini hala savaş yanlısı olduğundan partiye ters düşmektedir, bu yüzden de partiden ihraç edilir (Kahraman, 2004, s.6).

Toplantı günü Mussolini'nin salona ayak basmasıyla başlayan yuhalamalar, O kürsüye çıktığında doruğa ulaşır. Mussolini: “Ben bir sosyalistim ve öyle de

kalacağım.” der. “İnsan, ruhunu değiştirmeye muktedir değildir. Sosyalizm olursa insanın kanı içinde olur.” (Kahraman, 2004, s.6).

Konuşmaya devam edemez, sinirlenir: “Bana düşmanlık ediyorsunuz çünkü beni hala seviyorsunuz. Ancak sizler gerçek düşüncelerinizi ortaya koymuyorsunuz. Bilin ki bende de şu dakikadan sonra artık acıma yoktur. Bağışlama yoktur. İki yüzlülere, susanlara, döneklere ve korkaklara bundan sonra acımayacağım. Beni siyasal hayatın içinden çekeceğinizi düşünüyorsanız yanılıyorsunuz. Bundan böyle beni daima amansız bir şekilde karşınızda bulacaksınız.” der ve kürsüyü terk eder. Artık sıfırdan başlaması gerekmektedir. Başlamıştır da! Ertesi günkü *Il Popolo d'Italia*'nın kapağında şöyle yazmıştır: “Mussolini sorunu kapanmamıştır. Asıl şimdi başlıyor!”

Mussolini

Gerçekten de bu saatten sonra Mussolini asıl kimliğini tüm dünyaya gösterecektir (Kahraman, 2004, s.7).

Nihayetinde Mussolini'nin isteği olmuş İtalya savaşa girmiştir. Kendisi de onbaşı rütbesiyle 1916 aralık ayında savaşa gider. Siperlerde otuz sekiz gün geçirdikten sonra bir subayın yanlış yönlendirmesi ile havan topundan ateş etmeye zorlanır ve sonucunda dört asker ölür, birçokları da yaralanır. Mussolini de yaralananlar arasındadır. Hastanede yedi ay kalır, yirmi yedi ameliyat geçirir (Dinç, 2002, s.16).

Savaş sonrası İtalya'nın durumu içler acısıdır. Mussolini ve çevresi de barışın İtalya'ya getirdiklerinden hoşnut değildir. Sosyalist partiler halkın sefaletinden ve huzursuzluğundan bahsediyorlardır. Amaçları Rusya'daki gibi bir devrimdir. Ancak Mussolini komünizmin İtalya için bir yıkım olacağını farkındadır. Onun başka

düşünceleri, hedefleri vardır. Mussolini bu düzenden memnun olmayanları *fascio* (demet) adı altında gruplara ayırır. Faşyolar iki tehlike ile savaşıyorlardır: birisi her türlü yeniliğe karşı olan ‘sağ’; diğeri de her şeyi yıkmaya çalışan ‘sol’ (Dinç, 2002, s.17)!

İlk toplantıda yüz elliden az kişi toplanabilmiştir: subaylar, yazarlar, öğrenciler, aşırı milliyetçilik ile militan sendikacılık arasında gidip gelenler... Bu kişiler ileride faşist birlikleri yaratacak ilk küçük grup olacaktır. Toplantılar basından gizli tutulur. Herkes bir-iki arkadaşını daha getirir. Sonuçta ilk faşist kongrede 20.395 kişi kayıt altına alınmıştır. Bu sonuca altı ay içerisinde varılmıştır (Dinç, 2002, s.18-19).

Faşist hareket hızla yayılır. Hareketin kaynağı Hitler Almanya’sı ile aynı özellikleri taşımaktadır: eski askerlerin işsizlik sorunu, demokratik hükümetin güç kaybı, parlamentonun yozlaşmışlığı, güçlü ulusal duygular, solda uluslararası sosyalizmden kaynaklı düş kırıklığı (Dinç, 2002, s.21)...

Mussolini’nin 1919’da faşistlerden oluşturduğu ölmeye ve öldürmeye hazır küçük ordusu 1922 yılında savaş birliklerine dönüşür. Kralın sıkı yönetim kararnamesini imzalamasıyla faşizm ilk zaferini elde etmiş olur. 29 Ekim günü Mussolini’ye Roma’dan bir haber gelir. Kral, hükümeti kurması için başbakanlığı Mussolini’ye verecektir. Mussolini teşekkür ederek yazılı bir çağrı ister. Birkaç saat içinde gelen telgraf ile Mussolini Milano Garı’na gider. Gar dolup taşmaktadır, Roma treni İtalyan ve faşist bayraklarla donatılmıştır. 30 Ekim Pazartesi günü, Mussolini kralın huzuruna çıkar ve “Size Vittorio Veneto’nun İtalya’sını getirdim.” der. Artık başbakandır, hükümetinde on beş faşist, üç milliyetçi, üç liberal, altı halkçı ve üç de sosyal demokrata yer verir. Roma kapıları açılır ve şehir faşist akınına uğrar (Dinç, 2002, s.21).

Mussolini’nin yönetimi ele geçirmesiyle birlikte ülke içerisinde yeniden oluşum süreci başlar. İtalyanların bu konudaki en büyük destekçisi Hitler olacaktır. Çünkü benzer bir yönetimi kendi ülkesinde kurmuş ve diktatör olmuştur.

İlginçtir ki daha sonraları J. Gunther’e verdiği röportaj sonrası Gunther, Mussolini’nin hayatta en sevmedikleri arasında Hitler’i gösterecektir (Dinç, 2002,

s.169). Ortak hayaller ortak planlar İtalyanlar ve Almanları, dolayısıyla Mussolini ve Hitler'i bir araya getirmiştir.

Mussolini de Almanya gibi sömürgeci bir politika hayali kurmuş ve Habeşistan'a saldırma planları yapmıştır. Zar zor da olsa Habeşistan işgal edilmiştir. Avrupa ise (Almanya haricinde) bu işgalin topyekûn olarak karşısında durmuştur. Dolayısıyla faşizmin de karşısında olmuşlardır (Dinç, 2002, s.141).

Ancak Mussolini durmaz, Arnavutluk'u da işgal eder. Akdeniz'de faşist gücü hissedilmeye başlanmıştır. Almanların Polonya işgali sonrası Fransa'ya girmeleriyle İtalya da kendini İkinci Dünya Savaşı içerisinde bulur. Önce Mısır'a saldırır Mussolini'nin birlikleri ama İngiliz birlikleri tarafından geri püskürtülürler. Yine yanlış politikalarla Yunanistan'a saldırır, bu sefer yardımına Hitler Almanya'sı koşar, Yunanistan işgal edilir (Dinç, 2002, s.142).

ABD'nin de savaşa girmesiyle durum gittikçe kötüleşir İtalyanlar için. Kuzey Afrika'da yüzbinlerce İtalyan askeri esir edilmiştir. Karşı atakla müttefikler Sicilya'yı ele geçirir, İtalyan sömürgesi Habeşistan ve Etiyopya da elden gitmiştir. Mussolini, Faşist Konsey'i toplama kararı alır. Savaş başından beri ilk defa bu hamlede bulunmuştur. Konsey açılışında eski Mussolini'den eser yoktur. Konsey üyeleri tarafından politikaları yerden yere vurulur. Mussolini'nin tek isteği İtalya'nın kurtuluşudur. Bu uğurda iktidardan inmeyi bile kabul eder görünmektedir (Dinç, 2002, s.142).

Nitekim oylama sonucu Mussolini iktidardan düşürülür. Gözaltına alınır ve halkın saldırısından korunmaya çalışılır. Ağustos ayında Gran Sasso'daki hapisaneyeye götürülür. 8 Eylül günü İtalya kayıtsız şartsız teslim olur. Ama Naziler dört gün sonra Mussolini'yi hava saldırısıyla hapisten kaçırlar. İtalya'nın kuzeyinde bir devlet kurup başına da Mussolini'yi getirirler. Bu arada Mussolini'nin sağlığı gittikçe kötüleşmektedir. Dış görünüşü de artık o kadar kötüdür ki gazetelerden görüntüsünün yayınlanmaması istenmiştir (Dinç, 2002, s.143).

Tutuklu kaldığı kırk beş gün boyunca gazeteleri okur, yirmi yılda kurduğu faşizmin nasıl bu kadar kısa sürede içinde çöktüğünü olduğu yerden yalnızca

izleyebilmiştir. Roma'ya dönmek istese de Almanların sözünden çıkamadığı için Garda Gölü kenarındaki Gargnano şehrinde esir kalmıştır (Dinç, 2002, s.143).

Mussolini faşizmi artık yüzyılın düşüncesi olarak görmüyordu, faşizm demek Mussolini demekti o yüzden kendisi ölünce her şey bitmiş olacaktı. Yeni bir eylem planına girişir: yeni bir faşist devlet düzenlemesi. Ancak Mussolini'nin bu adımı hiç kimse tarafından ciddiye alınmaz. Faşist konseyde aleyhine oy kullanmış olan beş faşistin idamına karar verince halkın gözünden iyice düşer. İdam edilenler arasında damadı Ciano da vardır. Ne tür bir cani torunlarını babasız bırakabilir ki! Bu artık bardağı taşıran son damladır. Daha sonraları Mussolini, verdiği demeçte bu kararın hayatının en karanlık hatası olduğunu kabul edecektir (Dinç, 2002, s.143-144).

Mussolini birçok kez Almanya'ya Hitler'in yanına gitmiştir. Hitler, Mussolini'ye faşizmi zayıf gösterdiği düşüncesiyle kızmaktadır. Mussolini, kendi ordusunu bile kuramaz, buna Almanlar izin vermez. Şahsi mektuplarının bile fotokopisi alınmakta, her adımı takip edilmektedir. Artık İtalya'nın Almanya'nın işgal ettiği ülkelerden farkı kalmamıştır (Dinç, 2002, s.164).

Mussolini için kaçma vakti gelmiştir. 27 Nisan günü kamyon ve lüks arabalardan oluşan Alman konvoyu Como Gölü kıyısında partizanlar tarafından durdurulur. Arama sırasında kamyonun arkasında iki benzin bidonunun arasında çömelmiş bir asker görürler. Başında çelik bir başlık ve üstünde bir astsubayın paltosu vardır. Almanlar onun sızmış bir arkadaşları olduğunu söyleseler de partizan genç, adamın yepyeni çizmelerini ve kalın gözlüklerini fark eder. Halbuki hava yağışlıdır. Bu bir İtalyan olmalıdır. Adamın başlığını çıkartmasıyla karşısındakini tanır: Bu Benito Mussolini'den başkası değildir (Dinç, 2002, s.164-165).

Mussolini ve ünlü metresi Claretta Petacci ayrıca on altı faşist bakan idam edilir. Cesetleri baş aşağı sallanmak suretiyle meydanda teşhir edilir. Mussolini'nin ölümü ile İtalya'daki savaş bitmiştir, gerçek bir ateşkes ilan edilir. Mussolini'nin balkondan on dakikada ilan ettiği savaş tamı tamına dört yıl sürmüştü ve faşizmin sonunu getirmiştir (Dinç, 2002, ss.165-166).

2.1.1. Mussolini'nin Kişiliği

Mussolini sosyal hayatı pek fazla renkli olan bir insan değildir. Günde beş-altı saat çalışır, geri kalan zamanında ise okur ve spor yapar. İyi bir oyuncudur, bir gösteri aslanıdır, her role girebilmektedir. Pirandello'ya göre İtalyanların görmek istediği kişiyi iyi oynayan biridir. Mussolini, kendi tabiriyle 'duruma göre tutucu veya devrimci'dir (Dinç, 2002, s.168).

Kendi kendine Fransızca ve Almanca öğrenmiştir. İnsanları iyi tanımakla övünen biridir. Ayrıca şiddetin gereğine inanan birisidir. Şiddet ona göre bir cerrah titizliğiyle uygulanmalıdır. Nasıl ki bir doktor yaralı birini iyileştirmek için mikropları yok ediyorsa, toplumu rahatsız eden kişiler de yok edilmelidir (Dinç, 2002, s.168).

Nietzsche'nin güç kavramını benimser: ona göre gelmiş geçmiş hiçbir hükümet sadece halk istedi diye kurulmamıştır. Halkın istekleri de sahildeki kumlar gibi değişkendir. Hiçbir hükümet de halkını toptan mutlu edememiştir. Hükümdarlar ilahi vasıflara bile sahip olsalar belirli bir kesim yine mutsuz olacaktır. Dolayısıyla huzursuzluğun yayılmasını önlemek amacıyla şiddete başvuracaklardır (Dinç, 2002, s.168).

2.2. Tarihi Arka Plan: İki Dünya Savaşı Arası İtalya

İtalya'da endüstrileşme süreci gecikmiştir. Fakat 1880'lere gelindiğinde kesin olarak başlayacaktır. Tarım sektörünün egemenliğindeki feodalizm, birbiri ardına gelen yabancı işgaller nedeniyle sürüp giden siyasi ve toprak dağınıklığının olduğu bir ortamda, İtalya'da kalıcı özellikler göstermiştir. Bunun yanı sıra henüz Birinci Dünya Savaşı arifesinde emperyalist kökeni Rönesans dönemine kadar uzanan ticaret ve banka sermayesinin önemi ve tarımda ilkel birikimin gecikmesi yüzünden endüstrileşme sürecini, banka ile sanayi sermayesinin mali sermaye içerisinde birleşmesi belirlemiştir. Tekelci sanayi sermayesi mali sermayenin oluşumunu başlatmamış olsa da kendisi mali sermayenin gerekli bir sonucu olmuştur (Poulantzas, 2004, s.42).

İtalya kapitalizminin gecikmiş olması ve diğer ülkelerin ilerlemişliği nedeniyle ülke içine giren yabancı sermaye bu süreç sonucunda hızlanmaya başlar. Öncelikli

olarak Fransız ve İngiliz sermayesi daha sonra ise Alman sermayesi ülkeye giriş yapar. Bu sermaye sanayileşme yolunda önemli bir adım olur ancak tekeli eğilimler yüzünden İtalya devletini ağır bir borç altına sokar. Böylece 1884 itibarıyla İtalyan sanayini güçlendirecek demir çelik fabrikaları kurulmaya başlanır. FIAT'ın kurulmasıyla da otomobil sektörüne girilir. Savaş sırasında da bu sektörler büyümeye devam eder (Poulantzas, 2004, s.43).

Birinci Dünya Savaşı esnasında siper savaşlarında büyük can ve mal kaybı yaşanmıştır. Modern silahlar, sivil toplumları temelden sarsmış ve yeni yıkıcı bir güç üretilmiştir. ABD'nin 1917'de savaşa girmesi ile hem kesin bir sona doğru ilerlenmiş hem de ABD'nin süper güç olma yolundaki iddiası tasdiklenmiştir. Avrupa'da ittifak devletlerinin yenilgisi birçok monarşinin devrilmesine, Almanya'da toprak kaybına, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluğu'nun ise parçalanmasına neden olmuştur. Japonya silahlanmaya başlamış, Çin ise iç savaşa sürüklenmiştir. Birinci Dünya Savaşı sona erdiğinde Almanya ve Avusturya başta olmak üzere yeni demokrasilere de insafsız barış koşulları dayatılmıştır. 1917'den sonra Sovyetler Birliği içerisindeki Bolşeviklerin güçlü etkisi, Avrupa'da bulunan komünist ve sol kanat radikal hareketler arasında da hissedilmiştir (NTV, 2009, s.338).

İtalya da büyük bir çıkmaza girmiştir. Ayrıca siyasi partilerin zayıflığı ile doyumsuz bazı grupların etkinliği ayrıca sol kanat içerisindeki bölünmeler de ülkenin kısa süre içerisinde faşist yönetimin altına girmesine neden olur (Sander, 1989, s.23).

Savaş esnasındaki üç yıl içerisinde İtalya'nın harcadığı para 1861 ile 1915 arasındaki elli dört yıllık sürede harcanan miktarın tam iki katıdır. İtalya bu yükün altından ancak müttefiklerin yardımıyla çıkabilirdi. Ancak savaş ortamında maddi yardımın da sona ermesiyle İtalyan hükümeti büyük bir borcun altında kalır. Büyüyen dış ticaret açığı ve engellenemeyen enflasyon baş göstermiştir. Üstüne üstlük savaşa destek vermesini sağlamak amacıyla köylülere toprak, işçilere iş ve ücretlerde artış vaat edilmiştir. Yerine getirilemeyen sözler nedeniyle grevler ve toprak işgalleri başlar. Anarşik bir kaos ortamı oluşur (Sander, 1989, s.23).

Merkezi otoriteye karşı güçlenen düşmanlık, demokrasinin de hızla rafa kalkmasına neden olmuştur. Görev ve toprak işgalleri yüzünden çıkarları tehlikede olan toprak ve endüstri sahipleri, hak hukuklarını koruyacak ve siyasal istikrarı

sağlayacak bir lider arayışına girmişlerdir. Bazı milliyetçi gruplarsa İtalya'nın savaş sonrası elde ettiklerinden memnun değildir. Onların da istediği İtalya'ya yeni bir enerji getirecek, genç, dinamik bir liderdir. Ayrıca savaştan dönenler de ne yeni bir iş ne de eski işlerine dönme imkânı bulabilmişlerdir. İşte bütün bu grupların aradığı güç faşizmde, lider ise Benito Mussolini'de vücut bulur (Sander, 1989, s.24).

İlimli siyasi partilerin durumu yatıştıramaması, Mussolini'nin yükselmesine neden olur. Bu durumdan faydalanan Mussolini Ekim 1922'de iktidara gelmek için gerekirse zor kullanacağını açıklar. Aynı ayın 27'sinden 31'ine kadar faşistler İtalya sokaklarında gösteriler yaparlar. Yaklaşık otuz bin kişi toplanarak Roma üzerine yürüyüşe geçer. Kral III. Vittorio Emanuele, Mussolini'yi başbakan yapar. Kralın onayını alan Mussolini, Duçe ilan edilir ve tüm muhaliflerini baskı ve güçle sindirdiği bir diktatörlük inşa eder (NTV, 2009, s.369).

Toplumsal hareketleri ve grevleri tetikleyen yeni bir sosyalizm yayılmıştır. 1922'de İtalya'da başa geçen faşist Mussolini dini yönü kuvvetli lider kültürü sayesinde Avrupa içinde nasyonalist ve sağ kanat muhafazakâr hareketlerde etkili olmaya başlar. Aralarında Macaristan, Portekiz ve İspanya'nın da bulunduğu pek çok ülkede iç savaşlar patlak vermeye başlamıştır. Bu oluşumu otoriter ve kısmen faşist siyasi sistemler izler. Pozitif bilim ve endüstriyel üretimde meydana gelen muazzam ilerlemelere karşın 1923'ten itibaren önce 1923'te ve ardından daha da şiddetli olmak üzere 1929'da dünyanın hemen hemen her yerini ekonomik bunalımlar vurmaya başlamıştır (NTV, 2009, s.369).

Büyük Britanya ekonomik alandaki gücünü kaybetmiş, Fransa istikrarsız bir döneme girmiş, ABD 'büyük bunalımın' etkilerini 'New Deal' politikası ile yenmeye çalışmıştır. Yaygın olarak gelişen yabancılaşma hissiyatı ve geleceğe karşı olan ümitsizlik daha fazla insanı radikal ve anti demokratik grupları desteklemeye yöneltmiştir. 1933'te Hitler Almanya'da güçlenmiş ve dünyayı yine, yeni bir savaşın içine sürükleyeceği nasyonalist ve ırkçı politikalar gütmüştür. Özellikle Yahudilere türlü işkencelerde bulunmuş, çoğunu toplama ve ölüm kamplarında katletmiştir. Stalin Sovyet komünizmini göz hapsi diktatörlüğüne dönüştürmüştür. Eski siyasi partisini, eski destekçilerini ve kendince 'sapkın' olan herkesi yok etmiştir (NTV, 2009, s.369).

Mussolini de İtalya’da benzer politikalar gütmiş ve sınır dışında yayılmacı bir siyaset izleme yoluna gitmiştir. Diktatörlüğü boyunca Arnavutluk, Habeşistan ve Etiyopya’yı İtalya sınırlarına katmak üzere çalışmıştır Mussolini. Habeşistan seferi Hitler ile iş birliğinin başlangıcı olmuştur. 1939 yılında Mussolini ve Hitler Çelik Pakt’ı kurarlar. Bu pakt 1940 yılında İtalya’nın Almanya yanında savaşa girmesine neden olur. Bu ittifak ile Mussolini’nin amaçladığı Akdeniz’de Yunanistan’dan Kuzey Afrika’ya kadar uzanan ‘yeni Roma İmparatorluğu’nu kurmaktır. Ancak İtalya’nın askeri başarısızlıkları Mussolini ve ülkesini askeri ve siyasi bakımdan Almanya’ya bağımlı hale getirecektir (NTV, 2009, s.369).

2.3. Faşist İdeoloji

Ekonomik bakımdan geri kalmış ülkelerde, halkın sefalet içinde olması bir takım aksiyon gruplarını ortaya çıkarır. Hükümetin ve ülke ileri gelenlerinin toplum sorunları karşısındaki yetersizliği sonucunda huzursuzluk ve kaygılar belirir, ilerleyen aşamalarda da bu hava politik ve ekonomik sistemin evrilmesi yönünde değişir. Hükümete karşı baskılar artar, bazı gruplar harekete geçer, ihtilal hevesleri artar: grevler, isyanlar, suikastlar, sabotajlar (Mussolini, 2016, s.13)...

Mussolini’nin *Faşizm* eserindeki kendi ifadeleriyle eğer bir ülkede sosyal adaletsizlik varsa orada komünizmin doğması doğal bir sonuçtur. Komünizmin amacı bir askeri ya da sivil darbe ile mevcut düzeni devirmek, milliyetçiliği ve dini duyguları yok etmek böylelikle ülkeye komünizmi getirmektir. Ancak her aksiyonun bir reaksiyonu da vardır. İşte İtalya’daki faşizm de komünizme bir reaksiyon olarak ortaya çıkmış ve bir doktrin haline gelmiştir (Mussolini, 2016, s.13).

Faşizm, İtalya’da imal edilen bir harekettir. ‘Fascio’ kelimesinden türetilmiştir; anlamı bağlanmış bir demek çubuktur. Ancak bu kelime daha sonraları birbirine sıkı sıkıya bağlı tüm küçük siyasi grupları niteleyen bir anlam içermiştir. Asıl faşizm Birinci Dünya Savaşı’nın sonunda ortaya çıkmıştır. 1915-16 yıllarında savaş karşıtı hareketler baş göstermiş ve bunlar kitlesel gösteriler, ayaklanmalar ve sokak savaşlarına sahne olmuştur. Savaşa ilişkin bu ayrılıklar devleti zayıf duruma düşürmüş, iktidarda bulunan liberal ve muhafazakâr partileri de bölmüştür. Sosyalist Parti’nin ileri gelenleri savaşa karşı çıkmıştır. Partiden ayrılan bazı sosyalistler faşist

hareketi yaratmak adına harekete geçer. Bu ‘vatansever’ sosyalistlerin içinde Benito Mussolini de vardır (Mann, 2015, s.139-140).

Mussolini 1921’de faşizmin bir kilise değil, daha çok bir idman sahası; bir parti değil bir hareket olduğunu yazmıştır (Mussolini ve Anni, 1955, s.212). Bu hareket aralarında Arditi’nin (Birinci Dünya Savaşı sırasında İtalyan ordusunda görev yapmış olan özel kuvvet) eski üyelerinin ve belirli bir siyasi programa değil ancak ‘burjuva karşıtı yaşam hissini yarattığı bağa; eylemin, savaşın, fiziksel zor kullanmanın üstünlüğüne’ inanan üniversite öğrencilerinin de bulunduğu bir yapılanmadır. Bu durumda örgütsel yapıları az biçimlendirilmiş ve son derece kişiseldir. Hedefleri ise negatif, yerleşik kaleleri yıkmaya yöneliktir (Breuer, 2017, s.50-51).

Ancak bu ‘hareket’in değişmesi uzun zaman almaz. Çünkü İtalya için hareketin anti-parti bir hareketten parti özelliği bulunan bir oluşuma, *Partito Nazionale Fascista* (PNF)’ya dönüşmesi ile son bulması ve böylelikle ağırlık noktasını nihai olarak sosyal düzeyden siyasi düzeye doğru kaydıracağı rahatlıkla görülmektedir (Gentile, 1989, s.219).

Linz’in düşüncesine göre Birinci Dünya Savaşı ile birlikte sona ermiş olan uzun süreli bir gebeliğin ürünü olarak tanımlayabileceğimiz faşist ideoloji hem sağı hem de solu yeni bir çerçeve içerisinde birleştiren bir ideolojidir. Avrupa siyasetine geç katılmış olan bu ideoloji hem liberal demokrasiye hem de devrimci sosyalizme alternatif üçüncü bir yoldur. Faşizm, milliyetçiliğin devrimci bir biçimidir; bir yandan romantik sembolleri, ayinleri ve törenleri benimseyerek kendine göre yeniden tanımlamış, öte yandan da manevi yenilenme, yeni toplumsallaşma ve eğitim biçimleri ile yeni karizmatik lider aracılığıyla yeni insanın yaratılmasına dayanan totaliter bir toplum biçimi önermiştir. Böylelikle aynı anda hem gerici hem de ilerici bir siyasal ütopyayı ortaya çıkarmıştır (Iordachi, 2015, s.18).

Faşist hareketler Avrupa’nın çoğu ülkesinde görülmüş olsa da tamamen bağımsız, uzun koşumlu ve tamamen konsolide bir faşist rejim ancak Hitler Almanya’sı ile Mussolini İtalya’sında vücut bulabilmiştir (Iordachi, 2015, s.18-19).

Zeev Sternhell bir ansiklopedi için yazdığı makalede faşizmi şu şekilde özetlemiştir: Faşizm, organik milliyetçilik ve Marksizm karşıtı sosyalizmin bir

sentezidir ancak aynı zamanda da liberalizm, demokrasi ve Marksizm'in reddine dayanan devrimci bir harekettir. Bu faşist sentez, on sekizinci yüzyıl ve Fransız Devrimi mirası olan siyasal kültürün reddini simgelemekte idi. Toplumdaki bütün sınıfların eşsiz bir biçimde birbirlerine entegre olabileceği bir insan topluluğunun kalıcılığını yalnızca komünal ve bireyselcilik karşıtı yeni bir medeniyetin başarabileceği ve böylesi bir uyumun çerçevesinin de yalnızca millet olabileceğine inanmıştır (Sternhell, 1986, s.32).

Birçoklarının aksine Sternhell'e göre Birinci Dünya Savaşı ve 1930'lu yıllardaki ekonomik buhran faşist hareketleri doğurmamıştır ancak bu hareket için gerekli olan sosyolojik ve psikolojik ortamı sağlamıştır. Ancak savaş, yalnızca milliyetçilik akımının insanları harekete geçirebilme kapasitesini göstermesi yönünden değil aynı zamanda da modern devletin ne denli güçlü olabileceğinin kanıtlanması açısından da faşist ideolojinin gücünün zirveye çıkmasına katkı sağlamıştır. Faşizm, düşünce ve harekete geçme birliğinin en başarılı örneklerindedir (Sternhell, 1986, s.33).

Sternhell, faşizmin siyasal felsefesinin esasında bireyin toplumsal bir hayvan olarak kavranmasının yatmakta olduğunu söylemektedir. Mussolini açısından bu insan, yalnızca toplumun bir parçası olduğu zaman ve toplumsal olarak belirlendiği hallerde vardı. Mussolini'nin tanıma göre özgürlük kavramı 'devletin ve devlet içindeki bireyin özgürlüğü' kavramına dayanmaktadır (Sternhell, 1986, s.34-35).

George L. Mosse'ye göre faşizmi anlamaya çalışmak için faşizmin güçlü kitlesel cazibesini açıklayabilmek gerekmektedir – ki bu da ancak çok faktörlü bir açıklamayla mümkündür: toplumsal ve ekonomik faktörlerin yanı sıra beşerî bilimlerde de bu faktörler arasında yer almaktadır. İnançlar sistemi ve uyandırdığı güçlü duygular ile faşizmi kültürel olarak ele almıştır Mosse. Faşizm, milliyetçi ve devrimcidir. Bu hareket Birinci Dünya Savaşı'nda yaşanan tecrübeler ve bunun yarattığı toplumsal kargaşalarla güçlenmiştir. Mosse'nin fikrine göre faşizmin kitleleri korkutarak yönettiği yönündeki yaygın inancın aksine ilk başta toplumsal bir uzlaşma inşa etmiştir. Esasen halkın egemenliği idealine dayanmaktadır (Iordachi, 2015, s.111).

Faşizme verilen destek yalnızca menfaatlere dayalı değildi. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ve Büyük Buhran döneminde gerçekleşen çöküşte toplumsal ve ekonomik faktörler çok önemli rol oynamıştır. Aynı şekilde faşizme hayat veren şey

de faşizmin toplumsal ve ekonomik başarıları olmuştur. Fakat önemli bir başka şey de siyasal tercihlerin halkın duruma dair fiili algıları, özlemleri, umutları ve peşinde koştukları ütopya tarafından belirlenmiş olmasıdır. Faşizm, savaş arası dönemde arkasında büyük bir sınıflar üstü desteğin olduğunu iddia edebilecek tek kitlesel harekettir (Iordachi, 2015, s.158).

Michael Mann da faşizme açıklayıcı bir yorum getiren yazarlardandır. Ona göre faşizm aşkın ve arındırıcı bir ulus-devletçiliği paramilitarizm üzerinden gerçekleştirme çabasıdır. Bu kısa tanımı daha ayrıntılı açıklamak gerektiğinde Mann bunun beş temel koşul içerdiğini söylüyor: milliyetçilik, devletçilik, aşkınlık, temizlik ve paramilitarizm.

1. Milliyetçilik: Faşistlerin organik ve yekpare bir millete derin bir bağlılıkları olduğu biliniyor. Bu şekilde içerideki ve dışarıdaki düşmanlarına karşı güçlü bir algı yaratıyor. Etnik ve kültürel çeşitlilik çok fazla benimsenmez çünkü bu organik ve yekpare bütünlüğü bozacaktır. Bu bağın bozulmaması için ortaya şiddetin çıktığı durumlar yaşanmıştır. Irkçılığa kaçan bir milliyetçilik söz konusudur.
2. Devletçilik: Devletçilik faşistler için hem bir amaç hem de bir örgütlenme biçimini gösteriyordu. Çünkü devlet iktidarına tapan bir yapı vardı ortada. Kurumsallaşmış, otoriter bir devlet faşistlere göre her türlü krizi çözebilir, toplumsal, iktisadi ve ahlaki kalkınmayı sağlayabilirdi.
3. Aşkınlık: Faşistler, sağdan, soldan ve merkezden türediler ve tüm sınıfların desteğini aldılar. Sermayeye, emeğe ve bunlar arasındaki anlaşmazlıkları kızıştıran liberal demokratik kurumlara saldırdılar. Faşist ulus-devletçilik, toplumsal çatışmaları uyuşmazlıkları kışkırtanları bastırarak ayrıca sınıf ve diğer çıkar gruplarını korporatist devlet kurumlarının bünyesine katarak aşabilecekti.
4. Temizlik: Muhalif düşüncede olanlar düşman olarak görüldükleri için ortadan kaldırılmalı ve ulus bunlardan temizlenmeliydi.
5. Paramilitarizm: Şiddet, faşizmin temeliydi. Faşist hareket hiçbir dönem sadece bir parti olmadı, İtalyan faşistleri yıllarca paramilitarler şeklinde örgütlenmişlerdi: her daim üniformalı, düzenli, silahlı, tehlikeli ve mevcut

düzeni radikal bir şekilde istikrarsızlaştıran bir vaziyetteydi (Mann, 2015, s.29-34).

Antonio Gramsci'ye göre faşizm, üretim ve mübadele sorunlarını makineli tüfekler ve tabanca kurşunlarıyla çözmeye çabasıdır. Üretken güçler emperyalist savaşta dağılmışlardı, kırk milyonun üzerinde iş gücü kaybedilmişti. Dünya piyasaları nüfus fazlası ile üretim araçlarının potansiyeli arasındaki dengesizlikle sarsılmıştı. Tüm ülkelerde bu gidişatı silah gücüyle çözebileceğini sanan gruplar ortaya çıkmaya başlamıştı. Bu gruplar da faşizmi beslemiş, faşist taburları oluşturmuştur (Köves, 2018, s.248). Faşizm kendisini parti karşıtı olarak göstermiş ve kapısını tüm gelenlere açmıştır. Cezasız kalacakları sözünü vererek birçoğunun tutkusunu, nefretini ve arzularını vahşice dışa vurmasını sağlamış ve bunu siyasi idealler gölgesine saklamayı başarmıştır (Köves, 2018, s.248).

İtalya Komünist Partisi vekili Palmiro Togliatti'ye göre faşizm yalnızca kapitalist gericilik değildir. Aynı anda pek çok öğeyi de barındırmaktadır: Kırsal küçük burjuva kitlelerini kendi kapsamına alabilmiş aynı zamanda da küçük ve orta burjuvazinin belli temsilcilerinin geleneksel egemen sınıfa karşı başlattığı siyasi bir mücadeledir. Eski subayların ve işsiz profesyonellerin yönlendirmesi ile kentli küçük burjuvaziyi bir araya toplamış, bütün ülkenin de dahil olduğu kapsamlı bir örgüt yaratmaya çabalamışlardır. Ayrıca devletin düzenli ordusuyla boy ölçüşebileceğini düşünen bir askeri yapılanmadır (Köves, 2018, s.248).

August Thalheimer'a göre faşizm, kapitalist sistemin hali hazırdaki bir sosyal devrime engel olabilmek adına sarıldığı yegâne alternatif ve hâkim sınıfın son girişimi olmayıp tam aksine kapitalist toplumun da gittikçe gelişen gücünün yeni bir siyasi şekilde ortaya çıkması halidir (Thalheimer, Rosenberg, Bauer ve Tasca, 2018, s.19)

Faşizm, kapitalist toplumun üretim ilişkilerinden düz bir çizgide ve yalnızca fonksiyonel olarak türememiş ve burjuvanın bir ajanı rolüne de indirgenmemiştir. Faşizmin oluşum, gelişim ve başarısını etkileyen faktör ona göre farklı sosyal sınıfların siyasi iktidar içerisinde bir araya gelmesidir (Thalheimer, Rosenberg, Bauer ve Tasca, 2018, s.19)

Faşist hareket yalnızca liderinin başarısı da değildir. Uygun şartların oluşması koşuluyla gerekli figüran rastgele bir yoldan ve yine aynı şekilde rastgele olarak ortaya çıkacaktır (Thalheimer, Rosenberg, Bauer ve Tasca, 2018, s.19-20).

Otto Bauer'e göre faşizm birbirine bağlı üç sosyal sürecin sonucudur. Öncelikli olarak savaşa katılan burjuvaların, burjuva hayatının dışına itilmesi ile milliyetçi, antidemokratik askeri bir ideoloji ile faşist milisleri ve halkçı savaş birliklerini oluşturmasıdır. İkinci olarak, savaş sonrası ekonomik krizin geniş küçük burjuva ve köylüleri yoksulluğa itmiş olması ve bu yoksul, kızgın yığınların demokrasi karşıtı askeri-milliyetçi milislerin ve hücum kıtalarının çevresinde toplanmasıdır. Üçüncü olarak aynı ekonomik krizin kapitalist sınıfın karlarını düşürmüş olması ve bu kitlenin sömürü payını artırması ile işçi sınıfının direncini kırmaya çalışması ve bunu demokrasi kuralları içerisinde yapamayacağından faşist ve halkçı milisleri kullanmasıdır. Devleti, faşist milislere silah temin etmeye ve şiddet girişimlerini cezasız bırakmaya zorlayarak son safhada da devletin faşistlere devredilmesini sağlamasıdır (Thalheimer, Rosenberg, Bauer ve Tasca, 2018, s.75).

Faşist ideolojinin ilk tohumlarının özellikle eski askerlerden oluşan hücrelerde atıldığını söylüyor Bauer. Bu askerler hayat boyu emir vermeye alışmış, savaş sonrası ise manevi bir tatminsizliğe düşmüşlerdir. Kan dökme peşine düşmüş, bu sayede kendilerince vatanlarını kurtaracak kişilerdir. O yüzden faşizm her şeyden öte 'askeri'dir. Bu ideoloji kitlelerin kayıtsız şartsız lidere boyun eğmesini bekler. Demokrasinin her şekline düşmandır; salt disiplin ve itaate bağlı kitlelerin kendi kaderlerini belirleme hakkına karşı çıkar. Barış, refah ve huzura yönelik tüm uygarlıkçı eğilimleri yerin dibine sokar. Bu eğilimlerin karşısına kahramanlık öykülerini çıkarır. Esas ülkü milliyetçiliktir (Thalheimer, Rosenberg, Bauer ve Tasca, 2018, s.75-76).

Angelo Tasca'ya göre ise faşizmin tanımını yapmak tek başına yeterli olmayacaktır. Gerçek bir faşizm teorisi ancak faşizmin her şeklinin araştırılmasıyla açıklanabilir bu da onun tarihini yazmak demektir. Çünkü faşizmin birden fazla türü vardır ve her biri bir diğerinden farklı özellikler göstermektedir. Faşizm bir savaş sonrası oluşumdur. Ekonomik kriz olmadan faşizm de olmaz. Faşist örgüt, kadrolarında ve disiplninde militaristtir. Her çeşit faşizm beraberinde silahlanmayı getirir. Faşistlere göre silahlanma işlemi iktidarı ele geçirmenin zorunlu bir gereğidir.

Önceleri parti karşıtı görünen faşizm sonrasında parti oluşumuna gider. Değişmeyen amaç faşizmin özüdür: askeri örgütü maskeleyerek suretiyle alıkoymak (Thalheimer, Rosenberg, Bauer ve Tasca, 2018, s.103).

Faşist partiler, paramiliter ve siyasi olacak şekilde birbirleriyle bağımlı olarak örgütlenirler. Dolayısıyla ikili bir çehreye sahip olmaları onlara ihtiyaç durumunda birini ya da diğerini kullanma serbestisi yaratır. Hem İtalya’da hem de Almanya’da faşist siyasi partiler seçimlere katılmış ve bu şekilde de mevcut sisteme saygı duyduklarını göstermişlerdir. Ancak aynı zamanda da bu oluşumların silahlı kuvvetleri siyasi muhalifleri cezalandırma ya da ortadan kaldırma yoluna gitmiştir. Başarılı şiddet stratejileri oy propagandasında güçlendirici bir etkiye neden olmuştur ve şekilde kazanmışlardır (Breuer, 2017, s.57).

Sonuç olarak söylenebilir ki faşizm kavramı ve faşist ideoloji hakkında tam bir fikir birliği yoktur. Yazarlar, düşünürler ve daha birçokları bu kavramları kendi perspektiflerinden yorumlamışlardır. George Orwell’in söylediği üzere: “Faşizm konusunda en yüksek kavrayışı gösteren kişiler ya ondan çok çekmiştir ya da o kişinin içinde de faşist bir taraf vardır (Orwell, 2016, s.64).

2.4. Faşizmin Yükselişi

Trablusgarp Savaşı’nın bitmesiyle İtalya’da sağ ve sol akımlar hızla yayılmaya başlamıştır. Bir tarafta ihtilal heveslisi sosyalistler diğer tarafta ise nasyonalistler hem birbirleriyle hem de hükümetle mücadele etmektedir. Ancak sosyalistler de kendi aralarında fikir ayrılığı içerisindedir. *Avanti* Gazetesi’nin yayın müdürü Mussolini ekonomik ve ahlaki reform istiyor, savaşa karşı çıkıyordu. Başbakan Giolitti ise seçim istemektedir. Hükümet iç işlerine o kadar dalmıştır ki Osmanlı İmparatorluğu elçisinin Avusturya-Macaristan’ın Sırbistan’a saldıracağı haberine bile kulak asmaz. Dış politika bir kenara itilmiştir (Mussolini, 2016, s.22).

Seçimler sonucunda sosyalistlerin sandalye sayısı 25’ten 54’e yükselir. Giolitti’nin sandığının aksine sosyalistler bu sonuçla yatışmamış, aksine daha da saldırganlaşmaya başlamıştır. Sosyalistlerin ön ayak olmasıyla ülkede genel grev başlar ve Kızıl Hafta ilan edilir. Hükümet zor durumdadır (Mussolini, 2016, s.25).

Haziran 1914'te Avusturya-Macaristan İmparatoru veliahdının Saraybosna'da suikasta kurban gitmesiyle başlayan olaylar silsilesinin bir dünya savaşına dönüşeceğini kimse tahmin etmemiştir. İtalya savaşa hazır değildir ancak bir karar almalıdır. İtilaf devletlerine yakın gibi dursalar da Almanları da küstürmek istemez (Mussolini, 2016, s.27).

Savaşa karşı olan Mussolini de artık milli bir savaş lazım demeye başlamıştır. Bu fikir *Il Popolo d'Italia* adlı gazete aracılığıyla yayılmaya başlanır. Bu arada Mussolini aykırı düşünceleri sonucu Sosyalist Parti'den çıkarılır. Bu andan itibaren sosyalistler güçlerini yitirecek ve savaş yanlısı interventista'lar güç kazanacaktır. Hükümet ise hala tarafsızlığını korumaya çalışmaktadır. Ancak itilaf devletlerinin baskılarına daha fazla dayanamayan İtalya 1915'te kendisini savaşın içinde bulur (Mussolini, 2016, s.30).

Bu arada ülke içinde istikrar sağlanamıyordu. Yiyecek sıkıntısı baş göstermiştir. Hatta Torino'da ekmeksiz kalınacağı haberiyle fırınların önünde toplanan kalabalıklar sokak çatışmalarına neden olur. İtalyan ordusu da üst üste yenilgiler almaktadır, Alman ve Avusturya birlikleri zar zor durdurulabilmektedir. İtilaf devletleri ise yiyecek yardımını kesme tehdidinde bulunmaktadır. İşte tam da bu kasvet ortamında Mussolini çıkıp hem orduyu hem de halkı yüreklendirecek yazılar yazıp konuşmalar yapar (Mussolini, 2016, s.43).

Sonunda İtalya kurtarılır, Vittorio Veneto zaferiyle İtalya Birinci Dünya Savaşı'nın sonunu ilan etmiş olur. Ancak İtalya zafer kazanmasına rağmen yenik ülke muamelesi görür. Bu yüzden de Versailles'den eli boş döner. Artık İtalya tehlikeli bir anarşizme doğru sürüklenmeye başlamıştır. Vittorio Veneto zaferi bir zafer anlamı taşımıyor aksine ülkeyi savunan askerler hakarete uğruyordur. Cepheden yaralı ayrılanlar cinayet suçlusu gibi görünmektedir (Mussolini, 2016, s.52).

Grevler, işsizlik, enflasyon ve asla çözülemeyen ekonomik sorunlar... Bütün bunlar İtalya'nın her şehrinde komünist birliklerin kurulmasına neden olur. İtalya bu olaylarla çalkalanırken Mussolini ve arkadaşları ilk politika cemiyeti olan Fascio'yu (faşyo) kurarlar. Milano faşyosu savaşın anlamını ve önemini halka anlatma önemi taşımaktadır. Faşistler *San Sepolero* toplantısında şu kararları alırlar:

1. İtalya'nın büyüklüğü ve kurtuluşu adına ölenlere selam,
2. İtalya sınırlarını çizmek ve Fiume ile Dalmaçya'yı sınırlar içerisine dahil ederek öteki devletlerin aleyhtar ve emperyalist amaçlarını önlemek,
3. Seçimlerde bütün partilerdeki savaş aleyhtar adayların parlamentoya girmelerini önlemeye çalışmak (Mussolini, 2016, s.46).

Bu kararlardan da görülebileceği üzere faşizm bir parti hareketi olarak doğmamıştır. Asıl amacı savaş sonrası milli çıkarları korumak ve zaferi lekelemek isteyenlerle mücadele etmektir. Böylelikle komünizme karşı bir cephe oluşturulacaktır. Ayrıca parlamentoda çene çalmak dışında başka bir işe yaramayan politikacılar da faşistlerin hedefindedir (Mussolini, 2016, s.47-48).

Faşistlere göre dönemin gerçeklerine uygun olarak dinamik ve verimli bir politika anlayışını egemen durumuna getirmek gerekiyordu. Bu inanış liberalizmin ideolojik görüşlerini çeşitli demokrasilerin yeterli olmayan kurumlarını ve komünizmin sert ancak ütopyik ruhunu aşmaya çalışacak ve başaracaktır da. Bu arada bir hükümet düşmekte, bir yenisi kurulmakta ve o da düşmektedir... Kaos ortamı bir türlü bastırılmamaktadır. Ekmeğe ve benzine yapılan zamlarla halkın huzursuzluğu daha da artar (Mussolini, 2016, s.49).

Sosyalistlerin sürekli grev çağrıları, devlet aleyhine çalışmaları artık halkı bıktırmıştır. İnsanlar açtır ve sefalet çekmektedirler, bütün bu grevler onları etkilemektedir. Bu kargaşa ortamı sosyalistler aleyhinde gelişmeye başlar. Halk kurtuluşu artık faşistlerde görmeye başlar. Bu yüzden faşyolara olan kayıtlar günden güne artar. Bu karşı hareket sosyalistleri endişelendirir (Mussolini, 2016, s.49).

Bu arada komünistler de boş durmuyor işçi gruplarını tahrik ediyordu. Hatta olaylar devleti ele geçirmek üzere ihtilale teşebbüse kadar gider ve birçok sanayi şehri orak-çekiçli komünist bayraklarla donatılır. Artık faşistlerin komünistlere karşı harekete geçme zamanı gelmiştir. Orak-çekiçli bayraklar yerine İtalya bayrakları çekilecektir. Artık silahlanmaya başlayan faşistlerin karşısında hem sosyalistler hem de komünistler vardır (Mussolini, 2016, s.81).

15 Mayıs seçimlerinin faşistler açısından en büyük getirisi Mussolini'nin Milano ve Bologna'dan milletvekili seçilmiş olmasıdır. Ancak bu olay bile faşistlerin hükümet

tarafından tutuklanarak cezaevlerine konmasına engel olamaz. Vali ile görüşmek isteyen bir grup faşist jandarma tarafından silahlarla durdurulur. Sonuçta sekiz faşist ölmüş, otuz kişi de yaralanmıştır. Artık hükümet de faşistlerin düşmanıdır ve parti kurma ihtiyacı iyiden iyiye artmıştır (Mussolini, 2016, s.61).

Faşistlerin halk tarafından destekleniyor olmasında sosyalistlerin payı büyüktür. Her koşulda ve sürekli olarak greve gitme kararı alarak halkı zor durumda bırakan sosyalistlerden artık herkes bıkmıştır. Faşistler benimsenmiştir çünkü grevler esnasında fedakârca çalışmışlardır. Ülkenin kurtuluşunun faşizmde olduğu inancı hızla yayılmaya başlar. Faşistler hükümetin yapamadığını yapıyor, anarşi ortamını yatıştırıyordur. Mussolini artık iktidarı ele geçirme hazırlıklarına girer. Eylül ayında Udine’de yaptığı konuşmada: “Roma’yı çamura bulayan bütün fesatçılardan temizlenmiş ve dezenfekte edilmiş bir şehir yapmayı istiyoruz. Roma, hayalini kurduğumuz büyük İtalya’nın çarpan kalbi olmalıdır. Programımız basit: İtalya’yı yönetmek!” diyerek amacını belli eder. Artık faşizm hedefine doğru yürümektedir (Mussolini, 2016, s.79).

1922 yılının ortalarına gelindiğinde faşizm, devletten de güçlü bir politik organizasyon haline gelmiştir. Milliyetçi sendikalar sayesinde işçi kitlelerini de yanına çekmeyi başarmış, köylerde de örgütlenmeye başlamıştır. Ayrıca çocuk denecek genç kitleyi de yetiştiriyor, çeşitli eğitimlere tabii tutuyordur (Mussolini, 2016, s. 80-81).

Mussolini 4 Ekim 1922’de yaptığı konuşmada ihtilal kararını şu sözlerle duyurur: “Bir şiddet ve aksiyon politikası takip edeceğiz. İtalya’nın kralından en küçük memuruna kadar bir zaafın ibaret kalmış olan demokrasiye karşı koyacağız. Demokrasi denen şey İtalyan halkının karakterini bozmuştur.” (Mussolini, 2016, s.81).

16 Ekim 1922’de Mussolini Milano’da baş danışmanlarıyla bir toplantı düzenler ve hükümeti ele geçirmek üzere planlar yapılmaya başlanır. 27 Ekim’de Kara Gömlekliler üç koldan Roma’ya yürüyecektir. Aynı günün akşamı Başbakan Facta istifasını sunar. Kral Vittorio Emanuele sıkı yönetim ilan edip etmemek konusunda kararsızdır. Ancak provokasyonlardan kaçınmak niyetinde olduğundan faşistlerle anlaşma yoluna gidilmesi gerektiğini düşünür. Salandra’nın hükümeti kurması ve faşistlere de büyük yetkiler vermesi teklifinde bulunduyorsa da Mussolini tarafından bu teklif reddedilir (Avrupa’nın Katli, s.44).

Bu arada Salandra'nın fikrine göre Mussolini hükümeti kurmalıdır çünkü ne de olsa kuracakları hükümet fazla uzun ömürlü olamayacaktır. Kral bu düşüncüyü benimseyerek Mussolini'yi sarayına çağırır (Avrupa'nın Katli, s.44-45).

Nihayetinde 29 Ekim'de Mussolini'ye Kral tarafından hükümeti kurma görevi verilmiştir. Mussolini, bakanlık listesini sunarak krala şu sözleri söyler: "Haşmetli Kral Hazretleri! Size yeni zaferler ile yeni baştan kutsanmış Vittorio Veneto'nun İtalyası'nı getiriyorum." (Mussolini, 2016, s.85). Yeni hükümette Mussolini hem başbakan hem içişleri bakanı hem de dışişleri bakanı görevlerini alır. Önemli bazı bakanlıklar faşist olmayanlara da verilir (Sachar, 2017, s.46).

Mussolini, otuz dokuz yaşında, ülke tarihinin gelmiş geçmiş en genç başbakanı olarak göreve başlar ve hiç de azımsanmayacak bazı başarılarla imza atar. Polis maaşlarını arttırarak düzenin sağlanmasını güvence altına alır ve gereksiz gördüğü otuz beş bin kamu personelini işten çıkarır. Böylelikle bürokrasiyi hafifletir. Ulaşım sistemine büyük önem verir. 1913 yılının sonuna gelindiğinde Maliye Bakanı savaş sonrasında lirenin ilk defa istikrar kazanmaya başladığını söyler (Sachar, 2017, s.59). Aynı şekilde Posta Telgraf Telefon ve Demiryolları ile ilgili çalışmalara da önem verilir.

Din alanında da önemli değişiklikler yapılır. Liberal hükümetler zamanında okullarda İsa ve Meryem tasvirleri yasaklanır, din dersleri kaldırılır. Faşist hükümetin görevi devralınca yaptığı ilk işlerden biri de İsa ve Meryem tasvirlerini tekrardan okul duvarlarına asarak din derslerini devlet sınavları arasına almak olur. Böylelikle Kilise ve muhafazakâr kesim de memnun edilmiştir (Mussolini, 2016, s.90-91). Ordunun yeniden düzenlenerek çağdaş silahlarla güçlendirilmesi çalışmalarına da başlanır. Askerlik süresi uzatılır (Mussolini, 2016, s.92).

Nisan 1923'te yeni seçimler yapılır. Mussolini ve faşizm aleyhinde yapılan onca muhalefete rağmen Faşist Parti beş milyondan fazla oy alarak galip gelmiştir. Yeni parlamentonun açılış konuşmasında Mussolini ülkenin huzur ve sükuna ihtiyacı olduğunu ve halkın kardeşlik ve birlik içerisinde yaşatılması gerektiğini söyler. Bunun için de partilere büyük görevler düşmektedir. Fakat muhalefet sözcüleri bu sözlere şiddetle karşı çıkar. Özellikle ortaya çıkan isim ise Sosyalist Parti milletvekilleri Giacomo Matteotti'dir (Mussolini, 2016, s.107). Matteotti faşizme karşı etkili bir

kampanya başlatmıştır. Faşistlerin hile ve zorbalıklarını belgeleyen kanıtları olduğunu iddia etmektedir. Bir kitapçık yayımlayarak faşistlerin gerçekleştirdiği yüz elli kadar cinayeti anlatmıştır. Ayrıca meclisteki konuşması sırasında sinirlenen Mussolini Matteotti'ye "Sırtına bir kurşunu hak ediyorsun." diye bağırmıştır (Sachar, 2017, s.63).

Parlamentonun açılmasından dört gün sonra Roma büyük bir haberle sarsılır: Matteotti öldürülmüştür. Kısa süre içerisinde Matteotti'yi öldüren faşistler yakalanır. Söylediklerine göre Matteotti'nin parlamentodaki konuşmasına sinirlenmiş ve öldürmüşlerdir (Mussolini, 2016, s.108).

Muhalifler bu olayı fırsat bilerek hükümete yüklenmeye başlar. Ancak Mussolini olayı kınadığını belirtir bir konuşma yaparak: "Ancak benim aleyhimde şeytanlıklar düşünen bir düşman böylesi bir cinayeti işleyebilir." der. Faşistler de bu görüşe katıldıklarını bildiren birçok bildiri yayınlar. Ancak muhalif olaylar öyle bir boyuta gelir ki faşizmin sonunun geldiği düşünölmeye başlanır. Gazeteler de bir olmuş faşizmi kötülemektedir. Öte yandan il faşyoları toplanıyor ve sadakat yeminleri ediyorlardır. Liberaller muhalefet saflarına geçmiş, popüleristler, demokratlar ve cumhuriyetçiler ile bir olmuştur (Mussolini, 2016, ss.108-116).

Sonunda 1923 yılının kış aylarına gelindiğinde hükümetin istifa edildiği haberi beklenmeye başlanır çünkü faşizm, parlamentoda tam anlamıyla yalnız kalmıştır. Aralık ayında Mussolini, hükümeti toplantıya çağırır. Muhalefet cephesinden bu haber sevinçle karşılanır. Mussolini'nin istifası beklenmektedir. Hükümet istifa etmemiş aksine şiddete şiddetle karşılık verme kararı almıştır. Özellikle gazeteler için ağır kontrol kararları bulunmaktadır. Gazeteler anında haberleri keser. Ortalık aniden yatışmıştır. Mussolini artık yeter demiştir asıl şimdi faşizm devri başlamaktadır. Duraklama dönemi geride kalmış sertlik ve hareket dönemi başlamıştır (Mussolini, 2016, s.117).

1926 itibariyle İtalya'nın neo-parlamentar bir devletten bir diktatörlüğe dönüşeceği üç yıllık süreç başlamış olur. Faşist Büyük Konsey artık resmi devlet organı olarak görev yapmaktadır. Mussolini ise hem başbakan hem de en az sekiz bakanlığın bakanı olmuştur. 1929'da ise Temsilciler Meclisi feshedilip yerine dört yüz faşist vekilden oluşan seçilmemiş bir parlamento kurulur. Böylelikle anayasal düzenden geriye hiçbir şey kalmamıştır (Kertzer, 2018, ss.167-170).

Ölüm cezası getirilir. “Faşist Devletin Korunması için Özel Mahkeme” kurulur, bu mahkemede on yedi yıl boyunca on üç binden fazla ‘siyasi’ suçlu mahkûm edilir. Bu dönem içerisinde Mussolini hem hükümetin hem de kapitalist sınıfların yetki alanlarını genişleterek kendi çıkarlarıyla bu sınıfların çıkarlarını kesişmesini sağlar. Papa ile de ‘Laterano Antlaşması’ imzalanır. Buna göre Vatikan kendi toprakları üzerinde mutlak egemenliğe sahip bağımsız bir devlet olarak tanınacaktır. İtalyan hükümeti de Katolikliği resmi din olarak tanıyacak ve zorunlu din eğitimi tüm ülkeye yayacaktır. Papa da konumundan gayet memnun olduğundan Mussolini’nin ‘Tanrı tarafından gönderilmiş biri’ olduğunu söyler çevresine (Kertzer, 2018, ss.170-173).

Sosyal refah programları da uygulamaya konulur. İşsizlik, hastalık ve yaşlılık için devlet sigortası verilerek düşük gelirli ailelere iş ve konut imkânı sağlanır. Bayındırlık işlerine hız verilir, köprüler, karayolları, devasa hükümet binaları ve anıtlar yapılır. Gazeteler Mussolini’yi ‘Tanrısal Sezar’ olarak övüyor, ondan bir kahraman diye söz ediliyordu. Ancak bu kahramana ve bütün bu harcamalarına ülkenin sınırları dar gelmeye başlayacaktır (Sachar, 2017, s.75).

Öncelikli hedef olarak Libya seçilmiştir. Mussolini kendini Napolyon ve Jül Sezar ile bir görmeye başlamıştır. Napolyon Fransa için ne yaptıysa Mussolini İtalya için daha da fazlasını yapmıştır. Şimdi ise ülkesinin ekonomik büyümesinin Afrika’ya açılmakla mümkün olacağına inanmaktadır. Bunun için de bir sonraki hedefi Etiyopya’dır. Seferin ana hatlarını da kendisi hazırlar. Sonuçta İtalya beş bin kayıp vermiş ve bir yıllık ulusal bütçeyi bu uğurda harcamıştır. Mussolini’ye kalırsa bu bir zaferdir. Ancak İtalya bu sefer ile Avrupa devletlerini karşısına almış ve farkında olmadan İngilizlerin yeniden silahlanmasına neden olmuştur.

İtalya’nın yanında artık yalnızca Almanya vardır (Dinç, 2002, s.65). 14 Haziran 1934 tarihinde Mussolini, Hitler’i İtalya’ya davet eder ancak Roma yerine ikili Venedik’te buluşur. İki diktatör arasındaki ilk buluşma soğuk ve mesafelidir. Hitler’in sivil kıyafetine karşılık Mussolini askeri üniforma giymiştir. İkili arasındaki konuşmalar Almanca geçer, tercüman yoktur. Daha çok Hitler konuşur. (Bunun nedeninin daha sonra Mussolini’nin Almancasının yetersizliğiyle alakalı olduğu yazılacaktır.) Mussolini çevresindekilere Hitler’in aktüel olaylar yerine sürekli olarak kitabı ‘Mein Kampf’ (Kavgam)dan bahsettiğini söyleyecektir (Petacco, 1979, s.56).

Hitler Venedik Ziyaretinde

1939'da Almanlar Çekoslovakya'ya girdiğinde Mussolini savaşa girmek istememiştir. Çünkü henüz yeterli silahlanmaya sahip değildir. Hükümetin ve ordunun büyük çoğunluğu ayrıca Papalık, Almanya karşıtı olsa da Mussolini bütün muhalefete rağmen halkını savaşa sokar. Yıllarca süren savaş Almanların dolayısıyla da İtalyanların yenilgisiyle sonuçlanır. Mussolini kralın emriyle tutuklanır. Bu bir devrin kapanışı anlamına gelmektedir: Faşizm sona ermiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MAKYAVEL'İN FAŞİZM ÜZERİNE ETKİLERİ

3.1. Makyavel'in Düşüncelerinin Mussolini'ye Etkileri

İtalyan faşizmine zemin hazırlayan koşullar Osmanlı boyunduruğu altındaki Trablusgarp'ın İtalya tarafından işgale uğraması ile başlar. Ancak savaş İtalyanların beklentisinden çok daha uzun sürmüştür. Halihazırda oldukça zor günler geçiren İtalyan ekonomisi de bu duruma hazırlıksızdır. Sosyalistler savaşa karşı olsalar da hükümet kararından geri dönmez ancak bu durum parlamentoda yankı bulur. Olaylar sonucunda sosyalistler ve milliyetçiler meclise girmeyi başarırlar ve böylelikle İtalya'daki liberal sistemin yıpranışının temelleri atılmış olur (Aksoy, 2016).

Sosyalistler arasında özellikle bir isim ön plana çıkmaktadır: Benito Mussolini. Bu isim gençliğinde sıkı bir sosyalisttir ve Trablusgarp söz konusu olduğunda savaş fikrine karşı çıkmıştır. Ancak aynı zamanda dönemin bilinen en ünlü gazetesi *Avanti*'de başyazarlık görevini yürütürken burada çıkan yazılarında önceleri savaşı kötüler görünse de koşulların değişip de dünyanın büyük bir savaşın kıyısına geldiği günlerde savaş yanlısı bir politika gütmeye eğilimine girer. Daha sonraları sosyalistlerle görüş ayrılığına girmesinden dolayı hem partisinden ihraç edilecek hem de *Avanti*'deki görevinden ayrılarak kendisine yeni bir yol haritası çizecektir. İşte faşizmin doğuşu bu koşullar altında gerçekleşir (Aksoy, 2016).

Faşizm asıl doruk noktasını ise 1922 yılında savaşın getirdiği ağır siyasal, ekonomik ve toplumsal koşullarla yaşar. İtalya sınıflara bölünmüştür: savaş sanayinden çıkar elde etmek isteyen sanayiciler, toprak sahibi ağalar, orta sınıf, köylüler ve işçiler... Enflasyon artmış, alım gücü düşmüş ve işsizlik rekor seviyelere ulaşmıştır. Böyle bir ortamda Mussolini göreve Kral'ın atamasıyla başlar. Başbakan olan Mussolini Kara Gömleklilerin Roma yürüyüşüyle birçok farklı kesimi bir araya getirmeyi başarmıştır. Bu huzursuz kitlelerin içinde köylüsünden işçisine, yoksulundan işsizine her kesimden insan bulunmaktadır. Halk, hükümete, muhalefete ve yönetimde söz sahibi olan herkese cevabını bu şekilde vermiştir. Kara Gömleklilerin amaçları net değildir. Bazılarına göre devleti ıslah etme amacıyla

kurulan milliyetçi bir örgüt diğerlerine göre ise sol bir oluşumdur (Öz, 2009, s.489). Bu paramiliter tarzda örgütlenen çeteler, Mussolini'yi iktidara taşıyan ve iktidarı süresince de onun gücüne güç katan gruplardır. Kimi zaman bu çetelerin denetimi zor olsa da Mussolini, Makyavel'in de söylediği üzere siyasette iktidarda kalmaya odaklanır ve bu çeteleri kendi emelleri doğrultusunda idare etmeyi başarır.

Makyavel'in *fortuna* ve *virtú* kavramları ile ifade etmek gerekirse Birinci Dünya Savaşı Mussolini'nin tarih sahnesine çıkması için bir *fortuna*'dır. Kendisinin ise bu savaşa girmedeki atikliği, uyanıklığı ve becerisi onun *virtú*'sunu gösterir. Makyavel'e göre siyasette başarılı olmanın ilk koşulu, insanın *virtú* sayesinde *fortuna* ile baş etmesini bilmesidir.

Fortuna kavramı dilimize şans, yazgı ya da talih olarak çevrilebilir ancak nesnelere ya da olaylara dışsal olan, aşmış bir güç anlamı taşımaz. Makyavel, bu kavram ile insana ait şeylerin kayganlığını ve özellikle de belirsizliğini dile getirir. Çoğu insana göre dünya işleri *fortuna* ve Tanrı vasıtasıyla yönetilir ve buna çare bulunamayacağı gibi değiştirilemeyeceği de düşünülür. Ancak Makyavel'e göre özgür irade işin içine girdiğinde görünen gerçek farklıdır, *fortuna* insanoğlunun eylemlerinin yalnızca yarısına hükmeder, geri kalanıysa özgür iradenin işidir. Mussolini kaderini yalnızca *fortuna*'nın ellerine bırakmamış, *virtú*'sunu da devreye sokmuştur.

Yaygın kullanımında erdem anlamına gelen *virtú* kavramını ise, dilimizde tek bir kelime ile karşılamak mümkün değildir. Makyavel'in kullandığı anlamda *virtú*, kişinin kreatif enerjisini harekete geçiren kabiliyet ya da beceri anlamına gelir ancak aynı zamanda da kurnazlık, yiğitlik, cesaret, güç, azim ve kararlılık gibi özellikleri de içerisinde barındırır (Ağaoğulları ve Köker, 1997, s.192-193).

Mussolini, sosyalist kesim kadar çekingen davranmamış ve siyasette mücadele gerekmektedir diyen Makyavel gibi kurnazlık, yiğitlik, cesaret, güç, azim ve kararlılık gibi özellikleriyle faşizmin temellerini atmıştır.

Bu temellerin henüz Mussolini çocukken atıldığını söylemek çok da zor değildir: Mussolini, 1932 yılında Emil Ludwig'e verdiği röportajda Makyavel ile olan tanışıklığının babasından geldiğini söyler. Babası akşamları yemekten sonra iki oğlunu yanına alır ve onlara Makyavel'in eserlerini okurmuş (Ferrari, 1983, s.XXXIV).

Bu okumaların etkisini 1924 yılının Nisan ayında Mussolini, henüz kırk yaşında ve yeni başbakan olmuşken, *Gerarchia* adlı bir dergide *Preludio al Principe di Machiavelli*'yi yayınladığında görürüz. Bu, bir anlamda Makyavel'in *Hükümdar* eserine bir önsöz niteliği taşımaktadır. *Preludio*'nun ilk satırlarından itibaren Mussolini, Makyavel'e olan hayranlığını saklamaz. Ancak eseri yorumlama şekli kendi rejimini ve politikalarını haklı çıkarmak niyeti taşımaktadır (Maroni, 2016). Bunu yazının birçok yerinde görebiliriz. Yazının belki de dönüm noktası yaratacak kısmı Mussolini'nin *Hükümdar*'ı 'vademecum per l'uomo di governo' yani 'devlet adamlarının başucu kitabı' olarak değerlendirmesidir. Makyavel, Mussolini için İtalyan olmanın sembolüdür. Faşizm kendisini İtalyan tarihini yeniden canlandıracak bir ideoloji olarak görmektedir. Makyavel de tüm bunların sembolüdür. Ayrıca Mussolini'nin bakış açısına göre Makyavel demokrasi ve özgürlük mitlerinin yok edicisidir (Sciara, 2013). Bu bakış açısı da Mussolini'nin politikalarına kılıf bulabilmek adına oldukça işine gelmektedir. Tartışılması gerekense Mussolini'nin hayranlığının Makyavel'e mi yoksa Makyavelizm'e mi olduğudur!

Mussolini'ye göre dört yüz yıl önce yazılmış olan bu eser, içinde bulunduğu bu yüzyılda dahi hala geçerlidir. Dört yüz yıl önce de insan kitlelerinin merhametsiz bir şekilde yönetildiğinden bahseder. Demokrasi yalnızca insanları yönetimde hak sahibi olduklarına inandırmak için siyasiler tarafından kullanılan bir makyajdır. Mussolini'nin düşüncesine göre iyi bir politika otoriter bir rejimle mümkündür. Buna inanmayanlar da zorla inandırılmalıdır (Maroni, 2016).

Preludio haricinde ne Mussolini ne de faşist yazarlar, faşist doktrini açıklarken ya da faşizmden bahsederken Makyavel'in adını anmazlar. Örneğin Ernst Nolte'nin *Faşizmin Üçyüzü* ve Zeev Sternhell'in üç yüz otuz iki sayfalık *Faşist İdeolojinin Doğuşu* eserlerinde Makyavel'in adı geçmez. Bunun birden çok nedeni olabilir. Ancak muhtemelen en önemlisi 1559 yılında Katolik Kilisesi'nin Makyavel'in tüm eserlerini sakıncalı olduğu gerekçesiyle yasaklı kitaplar listesine alması, adının da tesadüfen Makyavel olmadığı, 'Old Nick' yani 'Şeytan' ile eş anlamlı olduğunun savunulmasıdır (Femia, 2007, s.1-3).

Gentile bu durumu şu şekilde analiz eder: Faşizm, Makyavel'inki gibi yalnızca bir düşünce akımı değildir, bir harekete geçme durumudur. Bu yüzden de Makyavel

gibi formüllerle değil eylemlerle kendini ifade eder (Gentile, 1989, s.39). Galip Erdem de benzer bir şekilde *Suçlamalar* eserinde faşizmin totaliter olduğunu, basit bir siyasal sistem olmadığını ancak karmaşık bir düşünce sistemi örgüsü olduğunu ifade eder. Soyut formüllerle özetlenebilecek bir siyaset teorisi ya da bir felsefe ve din değildir faşizm. Faşist programlar faşizmin durum ve şartlarına göre değişkenlik gösterir. Liderin sezgisine göre spontane hareket edilebilir. Soyut teorilerin inşasıyla zaman kaybetmez (Erdem, 2012, s.139-141).

Yıllar içerisinde Makyavel ve faşizmi ortak gösteren birçok çalışma yapılmıştır. Bunların muhtemelen en önemli öncülü Giacomo Matteotti'dir. Matteotti, faşistler tarafından katledilmeden önce Makyavel ile Mussolini arasında bağlantı kuran bir yazı yazmıştır: *Makyavel, Mussolini ve Faşizm*. Matteotti'ye göre Mussolini, Makyavel'in otorite ve güç kavramlarını kendi lehine manipüle etmiş ve böylelikle güç üzerine kurulmuş bir devlet modeli inşa etmiş, devlet eliyle yönetilen illegal uygulamaları legal kılan bir politika gütmüştür (Mitarotondo, 2016, s.7).

Mussolini'nin Balkon Konuşması

Mussolini'nin Makyavel'den hangi hususlarda ve ne şekilde etkilendiğini birkaç başlık altında inceleyelim:

3.1.1. Birlik Fikri

Her ne kadar İtalya ulusal birliğini 1860'ta tamamlamış olsa da faşizmden önce İtalyan halkı fikri bir birlik içerisinde değildi. Bunun nedeni öncelikli olarak hükümet ve Vatikan arasındaki bitmek bilmeyen düşmanlıktır, daha da ötesi Birinci Dünya Savaşı sonrası baş gösteren komünist hareketlerdir. Kilise ve devlet arasındaki bu eski düşmanlık giderilmiş olsa da 1919 yılında yeni bir tehlike baş göstermiştir: sınıf çatışmaları. 1922'deki faşist yürüyüşün İtalya'yı Bolşevizm'den kurtarıp kurtarmadığı tartışılır ancak ne olursa olsun Mussolini'nin tavrı net olmuştur: Hiçbir şart altında sınıf çatışmalarına izin verilmeyecektir, İtalyan ulusu bir olmalıdır. Makyavel'in de söylediği gibi akıllı bir hükümdar bu çatışmayı azaltacak çabayı sarf etmeli ve ulusal birliği sağlayıcı önlemler almalıdır. Mussolini'nin editörlüğünü yaptığı ilk gazetenin isminin de *Sınıf Çatışması (La Lotta di Classe)* olması manidardır (Stewart, 1928, s.847).

Makyavel, Hükümdar'da monarşiyi, Söylevler'de ise cumhuriyeti savunuyor gibi görünmektedir. Ancak bu durum O'nun iki yönetim biçimi arasında gidip geldiğini göstermez. Çünkü Makyavel için her daim asıl olan İtalya'nın ulusal birliğinin kurulmasıdır. O, kent devletlerine bölünmüş, bu kentlerin de birbirleriyle mücadele ettikleri ve bu mücadeleler yüzünden de güçsüz düştükleri dolayısıyla da bu topraklar üzerinde yabancı hükümdarların cirit attığı bir İtalya'da düşüncelerini geliştirip ülkesinin bu kötü durumdan nasıl kurtulabileceğine kafa yorar. O'na göre İtalya sorununun çözümü ülkenin tek bir çatı altında toplanmasıdır ve bu da ancak yeni bir devlet ile mümkündür. İşte bu ulusal birliğin nasıl bir siyasal yapılanma gerektirdiği sorunsalı hükümdarlık ile cumhuriyet arasında bir bağlantının ortaya çıkmasına neden olacaktır. Hatta bir bütünlüğün... Bu bütünlük için Mesnard "cumhuriyeti hazırlayan diktatörlük" yorumunda bulunacaktır (Ağaoğulları ve Köker, 1997, s.221).

Makyavel, Vettori'ye yazmış olduğu mektuplardan birisinde "Vatanımı ruhumdan daha çok seviyorum." diyecek ve başta *Floransa Tarihi* olmak üzere çeşitli yapıtlarında İtalya'nın parçalanmışlığından ve İtalyanların içine düştüğü perişan ve

dejenere durumdan yakınacaktır. İtalyanlar, özgürlük arzularını, vatan sevgilerini tamamen yitirmiş ve kendilerini *fortuna*'nın (kaderin) ellerine bırakmıştır. Ayrıca ya kişisel çıkarları uğruna suç işlemekte ya da Roma Kilisesi'nin öğretisi gereği bu dünyayı yok sayıp gözlerini öte dünyaya çevirmiş durumdadır. "İşte bu nedenlerden ötürü ve *virtú*'ya sahip olamadıklarında onlar dünyanın yüzkarasıdır. Ancak bunda halkın suçu yoktur, asıl suçlanması gereken hükümdarlardır." (Machiavelli, 2007, s.295). Böylelikle Makyavel, bu durumun sorumluluğunu her yönden beceriksiz hükümdarlara yükler. İtalyanların içinde bulunduğu bu durumdan ise ancak ulusal bir devlet kurarak kurtulabileceklerine inanır.

Hükümdar boyunca hükümdara ve monarşiye yaptığı vurgu yalnızca tek kişi yönetimini iyi gözle görmesinden değil aynı zamanda da İtalya'daki hükümdarlıklar arasında süregelen çatışma ortamının son bulması ve bir ulusal İtalyan devletinin kurulması için güçlü, yetenekli, cesur bir kişinin gerekliliğine inanmasından kaynaklanır. Siyasal eylem iki aşamayı kapsamaktadır: bunlardan ilki iktidarı kazanmak diğeryse iktidarı korumaktır. Bu durumda hükümdarlık Makyavel için ilk aşamanın zorunlu siyasal yapılanması anlamına gelmektedir (Ağaoğulları ve Köker, 1997, s.223).

Mutlak bir iktidara sahip olabilmek adına gerekli her çeşit aracın kullanılmasını meşru gören tek bir kişinin gerekliliği Makyavel'in insan doğasına yaptığı vurguda saklıdır. İnsanlar kötülük yapmaya eğilimlidir ve aksine zorlanmazlarsa yalnızca kötülük yapacaklardır. Makyavel'in bu insanlardan herhangi bir beklentisi yoktur. Eğer ki yeni bir devlet gereksinimi varsa o halde eskilere öykünmek gerekmektedir. Bu şekilde yeni bir siyaset anlayışı gelişecektir Makyavel'e göre. O yüzden yalnızca *virtú* sahibi ve 'karizmatik' bir lider *fortuna*'sını kullanarak ve insanları korkutarak (!) yeni bir devlet kurabilecektir. Böylelikle yozlaşmış cumhuriyet anlayışı değişerek yeni bir cumhuriyet kurulacaktır. Eğer ki halk yozlaşmış ise en etkin yasalar bile etkili olamayacaktır. Bu durumda da güçlü bir hükümdarın uzun sürecek bir yönetimine ihtiyaç vardır.

İtalya da böylesi bir ihtiyaç içindedir. Çünkü İtalyan halkı yıllar boyunca Kilise'nin etkisi altında iken tümüyle vatandaşlık erdemlerinden yoksun kalmıştır. Buna halkın savaşıklık yeteneğini hepten unutmaması da dahildir. Halbuki savaş olmazsa

İtalya kurulamaz! Sonuç olarak *virtú* sahibi, *fortuna*'ya yön verebilecek bir lider ihtiyacı devletin kurulabilmesi için yegâne koşuldur.

Mussolini için de iktidarının ilk dönemlerinde önemli olan güçlü bir İtalya devletidir. Bu açıdan bakıldığında Makyavel'den sonra İtalyanlara ulusal birlik fikrini vaat eden kişinin Mussolini olduğunu söyleyebiliriz. Makyavel'in öğütlediği güçlü lider figürü Mussolini'de vücut bulur. Mussolini *fortuna*'sına yön vermeyi becerebilen yetenekli bir liderdir. Çağı için konuştuğumuzda halkını iyi tanımış, onların isteklerine ve ihtiyaçlarına cevap vermeyi bilmiş karizmatik bir figürdür.

Makyavel, devletin kuruluşu esnasında monarşiyi zorunlu olarak gösterse de devletin sürdürülmesinin söz konusu olduğu durumlarda cumhuriyetin gerekliliğini vurgular. Makyavel'e göre hükümdar öyle bir yönetim kurmalıdır ki ölümünden sonra bile yönetimi ayakta kalabilmeli ve yasaları adaleti sağlayabilmelidir. Halbuki faşizm, Mussolini'nin idamı ile birlikte son bulur.

Her ne kadar Makyavel'e göre monarşi, yasaları olan bir yönetim de olsa asıl olması gereken cumhuriyettir. Devlet tek kişi tarafından bir hükümdarlık olarak kurulabilir ancak daha sonra halk tarafından bir cumhuriyet olarak sürdürülmelidir. Makyavel'in *Söylevler*'de dile getirdiği üzere tek bir kişi bir devlet kurmayı kolaylıkla becerebilse de yönetim yalnızca o kişinin ellerine bırakılmamalıdır. Bu şekilde devletin ve yasaların ömrü kısa olacaktır. Yönetim halkın korumasına bırakılmalıdır.

Sonuç olarak Makyavel'in bakışına göre hem hükümdarlık hem de cumhuriyet devlet için gerekli aşamalardandır. Ancak asıl olan iktidarın yapılanma biçiminden öte hükümdarın *virtu* sahibi olması ve devletin iyiliği için her tür aracı kullanma becerisini gösterebilmesidir.

3.1.2. Din Kavramı

Makyavel öğretisinde dine de atıf vardır. Orta çağ karanlığında her şeyin, hatta tarihsel sürecin dahi Tanrı'nın iradesine bağlılığını savunan yaşam anlayışının geçersizliğini göstermeye çalışmıştır. İnsanoğlu her çağda var olduğu için siyasete ve dolayısıyla tarihe yön verendir. Siyaset insanın işidir, papalar dünya işlerini manipüle etmekten ellerini çekmelidirler. Hümanizma ile birlikte bu fikrin zemin kazanması

doğaldır. Bu açıdan din, siyasetten uzak durmalıdır. İtalya'nın kurtuluşu dindarda, dinde, din işlerinde değildir (Adabağ, 2012, s.30-31).

Makyavel, siyasal alanı özerkleştirmesine rağmen, iktidara ilişkin pratikler bütünü olarak ele aldığı siyaseti dinden ayırmaz. Üstelik dini siyasetin hizmetine sokar. Dinin teolojik anlamı üzerinde durmaz ya da aşkın bir güçten gelip gelmediğini sorgulamaz. Din, salt sosyolojik bir ögedir Makyavel'e göre. Bu bakımdan din, kendi başına bir amaç değildir; önemi, toplumsal-siyasal bir araç olmasından gelmektedir. Bir devletin temelinde yer alan sacayağı, 'iyi silahlar ve iyi yasalar'ın dışında 'iyi din'den de oluşmaktadır. İyi silahlar ile iyi yasaların birbirini desteklemesi gibi, din de diğer iki ayakla bir ilişki halindedir. İyi silahlar olmadan iyi bir din kurulamaz ancak böyle bir din yoksa da askeri *virtú* devam edemez. Ya da iyi yasalar olmadan iyi bir dinin, iyi bir din olmadan da iyi yasaların varlığından söz etmek mümkün olamaz (Ağaoğulları ve Köker, 1997, s.204).

Makyavel, dünyevi bir kurum olarak ele aldığı din kavramına insani köken yükler. O'na göre dinleri yaratan peygamberlerin yanı sıra aynı zamanda da hükümdarlardır. Bir dinin başarısı, onu yaratan kişiyle, onun *virtú*'su ve gücüyle direkt olarak bağlantılıdır. İşte bu sebeple, Savonarola gibi 'silahsız peygamberler' kaçınılmaz olarak başarısızlığa mahkûm kişilerdir! Makyavel bunu *Hükümdar*'ın altıncı bölümünde şu şekilde dile getirir:

“Bütün silahlı peygamberler muzaffer olmuşlar, silahsızlar ise bozguna uğramışlardır... Musa, Keyhüsrev, Thesus ve Romulus, silahsız olsalardı buyruklarını uzun süre dayatma imkanları olmazdı. Günümüzde rahip Girolamo Savonarola'nın başına gelen de tam olarak budur: Çoğunluk inanmayı bıraktığı an kendisi de yeni düzeniyle birlikte çökmüştür. Çünkü ne kendisine inanmış olanlara sürekliliği dayatabilecek ne de inanmayı reddedenleri inandırabilecek araçlara sahip idi.”

Buna karşılık Roma'nın kurucusu Romulus'un kendisine bıraktığı silahlı güçten destek alan amcası Numa, Romalılar için yarattığı dini sağlam temeller üzerine kurmuştu. Böylece yaratılan “bu din, Roma'nın gönencini sağlayan en önemli nedenlerden biri olmuştur.” (Machiavelli, 2009, s.69). Bu bağlamda Makyavel, her ne kadar “edebi bir saygınlığın bir cumhuriyet ya da bir monarşinin kurulmasıyla elde edildiğini” (Machiavelli, 2009, s.64) dile getirirse de dinin bir halk, bir devlet için ne kadar önemli olduğunu göstermek amacıyla Romulus ile Numa'yı kıyaslama yoluna

gitmiştir. Din kurucularının devlet kurucularının üstünde yer aldığını belirtir ve “bana göre” der Makyavel, “cumhuriyetin iki hükümdardan, yani Romulus ile Numa’dan hangisine daha çok borçlu olduğu sorulsa, Numa öne çıkar. Çünkü dinin hüküm sürdüğü bir yerde, askeri disiplin ile *virtú*’yu yerleştirmek kolaydır fakat din olmaksızın yalnızca askeri *virtú*’nun bulunduğu bir yere dinin sokulması zordur.” (Machiavelli, 2009, s.69).

Bu bakımdan Numa çok zor bir iş başardığı için en büyük övgüyü hak eder ancak din bir kurucusu, bir peygamber, iktidarını salt din üzerine kurmamalı, bunu silahlarla, güçle en önemlisi de *virtú* ile desteklemelidir. Bu nedenle Makyavel için bir hükümdar, Numa’dan öte Romulus’a benzemelidir. Çünkü “Numa’ya benzeyen bir kişi, tahtının fortuna’ya ve koşullara göre güçlendiğini ya da sallandığını görecektir. Fakat Romulus’u örnek alan birisi ve onun gibi silahlar ile ihtiyatı bir arada kullanmayı bilen bir kişi her zaman iktidarının sıkıca elinin içinde olduğunu görecektir.” (Machiavelli, 2009, s.93). Ayrıca Makyavel, dinin hükümdarlıklardan çok cumhuriyetler için çok daha önemli olduğunu da sözlerine ekler. Çünkü halka belli bir biçim vermek, onu belli bir yerde tutmak için, hükümdarlıklarda yaratılan ‘hükümdar korkusu’ tek başına yeterli olsa da buna karşılık cumhuriyetler, halkın yüreğine böyle bir korku salamayacakları için ancak ‘Tanrı korkusunu’ kullanabilirler.

Söylevler’de Romalıların din anlayışına ve dini kullanım biçimine övgüler yağdıran Makyavel, yüreklerde yaratılan Tanrı korkusunun “halkı iyi kılmada ve birlik içinde tutmada” (Machiavelli, 2009, s.74) çok önemli bir işlevi yerine getirdiğini belirtir. Halkın, yasalara dolayısıyla da siyasal iktidara boyun eğmesini ve ülke içerisinde düzenin sürmesini sağlayan en güçlü duygular dinsel duygulardır. Bu yüzden halkın inancının sürekli olarak canlı tutulması ve bu inanca zarar verecek hiçbir şeye izin verilmemesi gerekir. Öyle ki bir hükümdar dindar olmasa bile dindarmış gibi gözükmelidir. Ayrıca dinin saflığı, ilkeleri, ritüelleri olduğu şekliyle korunmalıdır, dini güçlendiren her şey de (hurafeler, mucizeler vs...) yanlış oldukları bilinseler dahi kutsal olarak kabul edilmelidir. Hatta Romalı yöneticiler dini hurafelerin sonuçlarına aykırı kararlar alırken dahi bunun dine uygun olduğunu göstermelidir, dini kurallar karşıtı tutum ve davranışlar dindarlıkla bağdaştırılarak sergilenmelidir. Çünkü “Tanrı kültürüne bağımlılık cumhuriyetlerin büyüklüğünün en sağlam güvencesi, dinin aşığılanması ise cumhuriyetlerin yıkımının kesin sebebidir. Yüce Varlık korkusunun

olmadığı devletin vay haline! O devletin yok olması kaçınılmazdır.” (Machiavelli, 2009, s.71).

Bu çerçevede din, askerleri daha disiplinli kılıp yüreklendirme konusunda aynı zamanda da orduları Tanrı korkusunun açtığı bir zorunluluk içine sokarak daha savaşkan hale getirmek bakımından da önemli bir işleve sahiptir. Makyavel, Romalılar gibi eski halkların bu önemi çok iyi bilip dini bu yönde kullanmış olduklarını *Savaş Sanatı* eserinde çokça dile getirir: “Eskiden askerlik yapmaya uygun kişilerin din eğitimi alması çok büyük önem arz etmekteydi çünkü hata yapanlar sadece diğer insanlar tarafından değil aynı zamanda Tanrı tarafından da cezalandırılacakları bilincine sahip olmalıydı.” (Machiavelli, 2007, s.216).

Bununla birlikte dini doğru bir biçimde kullanmak için koşulların iyi değerlendirilmesi gerekmektedir. Örneğin bir savaş anında Tanrı adına yapılan yeminlerin beklenenin tam tersi bir sonuç vermesi de mümkündür. Tanrı korkusunun yol açtığı zorunluluk bazı durumlarda askerlere büyük bir cesaret verse de bazı durumlarda da bunun tersi olabileceği için yalnızca salt fiziki tehdidin yani ölüm korkusunun askerler üzerinde yarattığı zorunluluğa yapılacak vurgu zafer için yeterli olacaktır (Ağaoğulları ve Köker, 1997, s.207).

Makyavel, dinin devlet için ne denli yaşamsal bir işlev yerine getirdiğini vurgulamakla birlikte, Hıristiyan dinine ya da daha doğru deyimle Hıristiyanlığın Roma Kilisesi ‘versiyonuna’ karşı çok olumsuz bir tavır takınır. O’na göre Hıristiyanlık, kurucusunun ilkelerine sadık kalmaması sebebiyle bir yozlaşmışlık içine girmiştir. Oysa her dinin sistemini üzerine inşa ettiği bir temel noktası ve temel ilkeleri vardır ve bunların korunmaması halinde de dinin yıkımı kaçınılmazdır. Hıristiyanlığın yozlaşmasının ve yakın gelecekteki yıkımının en güçlü kanıtı ise Roma Kilisesi’ne en yakın olanların en az dindar kişiler olduğudur (Machiavelli, 2009, s.74).

Bu durumun sorumlusu Kilise ve Papalık kurumudur. Makyavel bu durumu çok ağır bir dille eleştirir. Roma Kilisesi’nin yaptığı ikinci büyük kötülük de İtalya’yı bölmüş olması ve ülkeyi bu bölünmüşlük içinde tutmasıdır (Machiavelli, 2009, s.75). Böylece ülke yalnızca güçlü barbarların değil aynı zamanda da her türlü saldırının avı haline gelmiştir (Machiavelli, 2009, s.76). İtalya’nın bir cumhuriyet ya da bir monarşi şeklinde bir ulusal devlet haline gelmemiş olmasının en büyük nedeni Kilise’nin

uyguladığı politikalarıdır. Papalar güçlerini İtalya'nın bölünmüşlüğü üzerine oturtmuş ve bu bölünmüşlüğü de sürdürmek amacıyla savaşları körüklemiştir.

Kilise'nin bu kötülüğü aslında neden olduğu daha büyük bir kötülüğün yani Hıristiyanlığa kendi yorumunu getirip onu insanlara güçsüzlüğü aşılayan bir inanç sistemine dönüştürmüş olmasının bir sonucudur. Roma Kilisesi'nin Hıristiyanlığı “sıradan ve basiretsiz insanları yüceltmekte”, “tevazuyu, sefilliği ve insani şeylerin aşağılanmasını yüce mutluluk olarak kabul etmekte”, “alçakgönüllülüğü ve insanın içe dönük erdemlerini ödüllendirmekte”, “bu dünyadaki başarıları göz ardı ederek” gözleri öte dünyaya çevirtmekte yani kısacası halkları özgürlük tutkusundan, atılganlık ruhundan, yurttaşlık *virtú*'sundan mahrum etmektedir. Oysa Romalıların dini, Hıristiyanlığın tam aksi özelliklere sahiptir: En büyük iyiliği “ruh yüceliği, bedensel güç ve insanları korkunç kılan tüm niteliklerdir” (Machiavelli, 2009, s.228) olarak sunar ve bu dünyayı ön plana çıkartıp dünyevi başarıları ödüllendirerek özgürlük düşkünlüğünü dolayısıyla da vatan sevgisini canlı tutar. Bu nedenle Makyavel, *Savaş Sanatı*'nda Hıristiyanlığın neden olduğu yeni göreneklerin suçlanması gerektiğini çünkü bu görenekler yüzünden artık düşmana karşı koyma gerekliliğinin ortadan kalktığını söyler (Machiavelli, 2009, s.164). Sonuç olarak halklar güçsüzleşmiş ve kolay av haline gelmişlerdir. Kötüler de cennete gitmek arzusuyla kendilerine yapılanlara katlanan halkların üzerine korkusuzca gitmiştir.

Makyavel'e göre, başarı adına yeni bir siyasal eylemin gerçekleştirilebilmesi için yeni bir din anlayışına gerek vardır. Çünkü din, içerdiği Tanrı korkusu sayesinde insanları bir zorunluluk içerisine sokarak halkı içine düştüğü uyuşukluktan ve tembellikten kurtarıp yeniden yüreklilik, savaşkanlık, vatanseverlik gibi yurttaşlık eylemlerine yöneltmektedir. Kısacası din, bir cumhuriyeti var kılıp onu yaşatır (Ağaoğulları ve Köker, 1997, s.210).

Peki yirminci yüzyıla gelindiğinde din, Makyavel'in hayal ettiği gibi yeniden yorumlanmış mıdır? Yeni bir din anlayışı ortaya çıkmış mıdır? Ya da Kilise dünyevi işlerden elini ayağını çekmiş midir? Bu soruların yanıtını David Kertzer'in *Papa ve Mussolini* eserine başlarken manidar bir şekilde yazarın notunda görürüz: “Yaygın inanışa göre Roma Katolik Kilisesi İtalyan faşizmiyle kahramanca mücadele etmiştir. Papalar, diktatörün insanları medeni haklarından mahrum bırakmasına çok öfkelenmiş

ve ona karşı çıkmıştır. Kilise'nin din dışı sivil örgütü olan *İtalyan Katolik Eylem*, faşist rejime muhalefet eden en etkili güçlerden biri olmuştur. Bu rahatlatıcı hikâyeye (!) göre 1938'deki faşist 'ırk yasaları' Yahudilerin uğradıkları sert muameleleri eleştiren Vatikan'ın protestolarına neden olmuştur." (Kertzer, 2018, s.15).

Yazar şu şekilde devam eder: "Olayların bu anlatılan *hikâye* ile maalesef uzaktan yakından bir alakası yoktur! Vatikan gerek faşist rejimi mümkün kılmada gerekse onu iktidarda tutmada büyük bir rol oynamıştır. *İtalyan Katolik Eylem*, polisin baskıcı gücünü artırmak için faşist yetkililerle her daim iş birliği içinde olmuştur. Yahudilere ikinci sınıf vatandaş muamelesi yapılmasına karşı durmak bir yana, Kilise, Mussolini'ye onlara karşı bu sert önlemlerin alınmasında en güçlü argümanları sağlamıştır. Katolik örgütlere daha iyi muamele edilmesi karşılığında İtalya'nın Yahudi karşıtı ırk yasalarını engellemek adına Mussolini ile gizli bir anlaşma dahi yapmıştır. Yazar, bu olayların İtalya'da fazla bilinmediğinden ve dahası kitabında bu olayları kanıtlara dayandırarak sunmasına rağmen yine de çoğu kişinin bu gerçekleri inkâr edeceğinden de şüphe duymadığını söyler. XI. Pius ve ardından yerine geçecek olan Kardinal Eugenio Pacelli'nin Mussolini ile birçok yazışması Vatikan Arşivleri'nin 2006 itibariyle açılmasından sonra gün yüzüne çıkmıştır. Tarihin başka hiçbir döneminde Vatikan'ın entrikaları ve skandalları böylesine gün yüzüne çıkmamıştır.

Kertzer, Mussolini ve Papa'nın çok da farklı kişiliklere sahip olmadığı hatta birçok benzer yanları olduğunu iddia etmektedir. Sonuç olarak her ikisi de bu hikâyenin sonunda birbirinin kim olduğunu anlamış ancak ittifaklarının sona ermesinden de korkmuştur. Yeni bir çağın peygamberi olan Mussolini içgüdüsel olarak Kilise düşmanı olsa da Kilise'nin hakikatlerinin tartışılmadığı orta çağın özlemine çeken Papa ile büyük bir iş birliğine girmiştir. Başlangıçta Tanrı tarafından gönderildiği gerekçesiyle Mussolini'yi selamlayan Papa XI. Pius, aldatıldığı ve kötüye kullanıldığı duygusuyla hayatını sona erdirmiştir. Mussolini'nin sonu da pek farklı olmayacaktır. Faşist Büyük Konsey'in söylediği üzere Papa, Mussolini için bir felaket olmuştur (Kertzer, 2018, s.16-17).

Görüldüğü üzere Kilise ve Papalık kurumu aradan dört yüz yıl geçmesine rağmen hala bir gelişme gösterememiş hatta belki de Makyavel'in zamanından daha

da kötüye gitmiştir. Bunu yalnızca Hıristiyanlık adına söylemek muhtemelen haksızlık olacaktır. Din, neredeyse her zaman, her yerde, eline geçen kişi tarafından kötüye kullanılmaya devam edilmektedir.

Makyavel'e göre din hiçbir şekilde amaç olmamalıdır ancak hükümdarın düzeni kurarak iktidarda kalmasını sağlamak amacıyla işlevsel olarak kullanılabilir. Bunun için de hükümdarın dindarmış gibi görünmesi gerekmektedir. Mussolini bilindiği kadarıyla gençliğinde ateisttir. İktidarı dönemindeyse dindar bir görüntü çizer. Faşizm açısından din kavramı, işlevsel özellikleriyle ön plandadır. Mussolini, Kilise'nin de desteğini almayı başaracaktır (Aksoy, 2016). Bu durumda Mussolini, dini kendisine bir düşman olarak değil aksine kendisini iktidara emin adımlarla taşıyacak bir unsur olarak görmüştür. Roma sorununun da Kilise lehine çözümlenmiş olması Mussolini'nin dini nasıl kendi çıkarlarına uygun olarak kullandığının açık bir göstergesidir.

3.1.3. İhtişama Özlem

Din konusunda Roma Kilisesi'ne yönelttiği eleştirilerinden dolayı Padova'lı Marsilius'un devamcısı, bir tür 'ulusal dini' ya da 'yurttaşlık dinini' yüceltmesinden ötürü de Jean-Jacques Rousseau'nun habercisi olarak görülür Makyavel. Özellikle *Söylevler*'de ortaya koymuş olduğu düşünceleriyle de cumhuriyetçiliğin 'erken bir kuramcısı' olarak kabul edilir. Ancak O'nun söz konusu ettiği cumhuriyet, demokratik bir cumhuriyet ya da bir demokrasi değildir. Cumhuriyet derken aslında göndermede bulunduğu devlet, tarihteki Roma Cumhuriyeti'nin ta kendisidir.

Zaman içerisinde kimileri *Hükümdar*'ın kimileri ise *Söylevler*'in yazarın asıl kimliğini yansıttığını söyleyecektir. Ancak farklı kişilik belgesi olarak ışığa kavuşmuş eserler olsa da her iki eserin de ortak özelliği yazarın karamsarlığıdır. Yer yer coşku ve heyecanla törpülenmiş olsa da karamsarlığın üstesinden ancak istenciyle gelebilmiştir. Gramsci'nin de söylediği gibi: "Aklın karamsarlığı istencin iyimserliğidir.". Makyavel istencine dayanak olarak Roma'yı almıştır, Roma her iki eserinde de hem tarihiyle hem de ülküsüyle İtalyanlara örnek olmalıdır (Adabağ, 2012, s.32).

Bu ülküyle Makyavel, Söylevler'in ilk bölümlerinde, önce genel olarak devletlerin kökenini ve sonra da özele indirgeyerek Roma'nın kuruluşunu inceler ve kaç tür devlet olduğu sorusunun yanıtını arar. Devletin kökeninde 'güçlünün hak arayışı' vardır, devlet kavramıyla birlikte iyilik, namus ve adalet duyguları da belirmiştir: "Bunun sonucunda insanlar bir hükümdar seçmek durumunda kaldıklarında en güçlü olanı değil de en basiretli ve adil olanı tercih ettiler." (Machiavelli, 2009, s.31). Fakat daha sonra başa geçen hükümdarlar, seçim yerine kalıtımsal yolla tahta geçmeye başlamışlar ve *virtú*'larını yitirip tiranlaşmışlardır. Bunun üzerine halk tiranı devirmek amacıyla soylularla bir olmuş, bunun neticesinde de halkın soylulara tabi olduğu bir azınlık yönetimi yani aristokrasi kurulmuştur. Aristokrasi, soyluların çocuklarının ellerinde yozlaşmış, nihayetinde oligarşi ortaya çıkmıştır. Oligarkları yıkanlar, devleti halk yönetimi yani demokrasi şeklinde örgütlemiş ancak bir kuşak sonra bu yönetim de yozlaşmış ve yeniden krallığa dönmüştür. Bu süreç bu şekilde dönmeye devam etmiştir.

Hem antik çağa özgü döngüsel tarih anlayışına uygun, bilinen öyküyü böylece yineleyen, hem Platon'dan beri devam eden monarşi, aristokrasi, demokrasi şeklindeki devlet biçimleri sınıflandırmasını yineleyen ancak bu yönetimlerin süreklilik göstermeyip de yozlaşmaya açık olduğunu ifade eden Makyavel; Aristoteles, Polybius ve Cicero gibi antik düşünürleri izleyerek karma yönetimin daha üstün olduğu sonucuna ulaşır: "Yasaları oluşturacak kadar basiretli olan kişiler, tek bir yönetim türünden kaçınmış ve hepsinin katıldığı bir yönetimin daha sağlam ve daha kararlı olduğu yargısına vararak bu karma olanı seçmişlerdir." (Machiavelli, 2009, s.33). İşte bu dengelenmiş iktidar, cumhuriyettir. Bu karma anayasanın tarihteki en belirgin örneği Roma Cumhuriyeti'nde görülür. Saf yönetimlerin istikrarsız yönlerini törpüleyip bunların güçlerini kendi bünyesinde toplamış olması bir cumhuriyetin süreklilik içermesinden kaynaklanır. Makyavel, cumhuriyetlere özgü olan bu sürekliliği Hükümdar'da "kendi yasalarıyla özgürlük içerisinde yaşamaya alışmış olan bir devleti her kim ele geçirir de yıkmaz ise en nihayetinde kendisi onun tarafından yıkılmaya mahkumdur." (Machiavelli, 2008, s.18) diyerek dile getirir.

Makyavel, cumhuriyet ile 'özgür kent' ya da 'özgür yönetim' kavramlarını kasteder. Bu bakımdan yalnızca siyasal anlam taşıyan özgürlük, biri dışsal diğeryise içsel olmak üzere iki boyuta sahiptir. Dışsal özgürlükten kasıt cumhuriyetin dış

güçlere, diğer devletlere karşı bağımsız olması ve dışarıdan dayatılacak herhangi bir siyasal köleliğe boyun eğmemesi anlamı taşımaktadır. İçsel özgürlükten kasıt ise ülkede herhangi bir hanedanın, bir toplumsal kesimin ya da bir sınıfın tahakkümünün kurulmuş olması yani dolayısıyla farklı toplumsal güçlerin kendi çıkarlarını dile getirme olanağına paralel olarak hiçbir vatandaşın bir başkasının yönetimi altında bulunmamasıdır. Ayrıca bu özgürlüğün siyasal yönetimle ilişkisini anlayabilmek adına 'kimin özgürlüğü?' sorusunun da sorulması gerekir. Makyavel'in buna verdiği cevap 'halkın özgürlüğü'dür. Daha açık bir ifadeyle cumhuriyetin içsel özgürlüğünden söz etmek, ülkenin yönetiminde halkın otoritesi ya da daha geniş anlamıyla toplumun otoritesi dışında hiçbir otoriteyi kabullenmemek ve tüm bu yönetim erklerinin halktan kaynaklanıp, halka karşı sorumlu olması anlamına gelmektedir. Bu açıdan cumhuriyet, halkçı bir yönetimdir. Ancak bir demokrasi olduğu söylenemez. Çünkü hiyerarşik bir örgüte dayanan güçlü bir merkezi yönetimi yani aristokrasi ve monarşiyi de kapsar ki bu onu karma bir anayasa yapar (Ağaoğulları ve Köker, 1997, s.212-213).

Cumhuriyetin tam manasıyla bir karma yönetim olması, karşıt toplumsal güçlerin siyasal bir denge içerisinde olmasından kaynaklanır. Ancak bu denge dinamiktir ve işleyebilmesi için çatışmacı bir ortama gereksinim duyar. Makyavel'e göre her toplumda halk ve soylular olmak üzere iki temel toplumsal sınıf vardır. Bu sınıfların her ikisi birbirine zıt özellikler taşımaktadır. Devletin içsel özgürlüğünün güvencesi bu iki kutup arasındaki çatışmaya dayanır. Özgürlük, soyluların halkın aleyhinde iktidar arzularını gerçekleştirmesinin yine halk tarafından engellenmesine bağlıdır. Ama aynı zamanda da soyluların bir karşı ağırlık işlevi görmeleriyle de halkın, ötesine geçmesinin yani ezilmeyen olmaktan ezen olmaya yönelmesinin engellenmesi demektir. Bu işleyiş en açık biçimde Roma Cumhuriyeti'nde görülmektedir.

İşte bu yüzden ki Makyavel Roma Cumhuriyeti'ne övgüler düzer. Çünkü Makyavel'e göre Romalılar, birbirleriyle çatışma halindeyken bile özgürlük bilincine sahip olup bu bilinci sürdürebilmişlerdir. Ve sonuçta özgürlük bilincini yasalaştırıp pekiştirmişlerdir. İki sınıfın çatışmasının bir sonucu olarak ortaya çıkan Roma yasaları, bu dengeye anayasal bir zemin hazırlamıştır.

Makyavel'e göre cumhuriyet, çoğulcu bir toplumsal yapı ve bu yapının kamusal alana vatandaşların sürekli olarak katılımı ile mümkün olacaktır. Bunun sonucunun gürültü patırtı olması kaçınılmaz olsa da bu karmaşanın içinde canlılık ve dinamizm olacaktır. Bu şekilde devlet daha güçlü bir konuma yükselebilmektedir (Ağaoğulları ve Köker, 1997, s.216).

Ancak bu noktada dikkat edilmesi gereken ayrılıkçıların çatışmasını aynı kefiye koymamaktır. Makyavel, *Floransa Tarihi* eserinde özellikle İtalyan kent-devletlerinin içine düştüğü kaos, iç savaş ve siyasal köleliğin sorumlusu olarak hizipçileri göstermiştir. *Söylevler*'de "Hizipler devletin yıkımına yol açar." (Machiavelli, 2009, s.51) der Makyavel. O'na göre Floransa'da genel bir yozlaşmışlık mevcuttur. Kişiler kamu yararı yerine kişisel çıkarlarının peşine düşmüştür. Bu durumun sonucu olarak da örgütlenmeler, nefretler, düşmanlıklar, doyumsuzluklar ve hizipleşmeler ortaya çıkmıştır.

Halbuki Roma gibi sınıfsal çatışmaların özgürleşmeye neden olduğu cumhuriyetlerde, bireyler kamusal alanda yer almalarıyla tam manasıyla yurttaşa dönüşürler. Yani özgürlük tutkusu ile düzen sevgisini canlı tutan ve her şeyi kamusal alana kanalize edip kamusal iyiliğe koşullayan cumhuriyet, insanın *virtú* sahibi yapacaktır. Makyavel bu yüzden cumhuriyeti monarşiye tercih eder. Ancak cumhuriyeti hükümdarlık ile kıyaslayarak bu tercihinin nedenini şu şekilde açıklar: "Halk, bir hükümdardan daha basiretli, daha kararlı ve daha iyi yargıda bulunur. Halkın sesi Tanrı'nın sesine benzer derler çünkü kamuoyunun geleceği görme konusunda mucizevi güçleri vardır... Yargılama konusunda da halk nadiren yanılır... ve halk tarafından yönetilen kentler, hükümdarlıklara göre çok daha büyük ilerleme kaydeder. Bu da halkın egemenliğinin hükümdarlığa oranla daha üstün olduğunu gösterir." (Machiavelli, 2009, s.202-203).

Makyavel'in cumhuriyeti yeğlemesinin bir başka nedeni de cumhuriyetlerin 'kurumsallaşmış iktidar' manasında tam olarak bir devlet özelliği taşımasıdır. Yani güçlü bir kurumsal yapılanma kalıcılığa ve sürekliliğe sahip olacaktır. Bu noktada Jean Bodin örneğini vermek akıllıca olacaktır: Bodin, yalnızca *Hükümdar*'ı okumuştur ve Makyavel'in egemenlik ile egemeni birbirine karıştırdığını iddia etmektedir. Sonuç olarak Bodin'e göre Makyavel devlet gerçeğini kavrayamamıştır! Halbuki Makyavel,

Hükümdar'da her ne kadar hükümdara vurgu yapıyor olsa da onu devlet ile özdeşleştirmez. Ayrıca hükümdarın kişisel iktidarının ardında devletin bulunduğunu söyler. Öte yandan Makyavel'e göre cumhuriyet ve hükümdarlık arasında önemli bir fark da bulunmamaktadır. *Söylevler*'de bu konuya açıklık şöyle açıklık getirir: Bir monarşide ister istemez devlet iktidarı hükümdarın kişiliğinde somutlaşır. Devletin kaderi de büyük bir oranda ona bağlıdır.

Kişisel iktidar anlayışı, monarşilerin her daim en zayıf noktası olmuştur. Makyavel'in sözleriyle "yöneticinin niteliklerine bağlı olan hükümdarlıklar kısa sürelidir çünkü bu nitelikler o kişiyle birlikte yok olmaya mahkumdur." (Machiavelli, 2009, s.69). Makyavel'e göre 'modern devlet' ya da 'gerçek devlet' adını hak eden tek siyasal yapı cumhuriyettir (Ağaoğulları ve Köker, 1997, s.218-219).

Şüphesiz ki Mussolini de Bodin gibi yalnızca *Hükümdar*'ı okumuş ve asıl Makyavel'i görememiştir. Bu nedendir ki aslında cumhuriyet yanlısı olan Makyavel'i kendi gibi görüp O'nun *Hükümdar*'daki monarşi kavramı üzerine faşist rejimini kurmuştur. Mussolini'nin yaptığı konuşmalarda Roma İmparatorluğu'na atıflarda bulunması da boşuna değildir, Makyavel'den öğrendiklerini uygulamak ister. İtalya'yı eski ihtişamlı günlerine döndürmeyi hedefler. Faşist rejimi üstün göstermesindeki çaba da Roma İmparatorluğu'na bir göndermedir aslında. Mussolini iyi bir öğrencidir, dersine çalışmıştır ancak maalesef ödevini yanlış anlamıştır.

3.1.4. Ahlak Kavramı

Makyavel, *Söylevler*'in bir bölümüne şu başlığı vermiştir: "Alçaklıkla ya da onurla da olsa vatanı korumak gerekir. Her türlü araç iyidir, yeter ki vatan korunsun.". Çünkü Makyavel için önemli olan cumhuriyetin bekasıdır. Bu uğurda hükümdarı amacına ulaştıracak her türlü araç kullanılabilir. Bu kavramı Romulus ve Remo örneği ile tasdikler: Romulus, yönetme sırası kendisinden kardeşi Remo'ya geçeceği zaman iktidarın kendinde kalabilmesine adına onu öldürür. Makyavel'e göre kardeşini öldürmesi ahlaki açıdan yanlış olsa da sonuca baktığımızda Romulus affedilmelidir. Asıl olan yıkıcı değil kurucu şiddettir. Bu durumda kardeş katili de olsa ahlaki açıdan suçlu ancak siyasi açıdan suçsuzdur. Çünkü sonuçta onun bu eylemi halihazırda var olan bir devleti korumaya yöneliktir.

Burada sözü edilen amaç, ahlaki boyutuyla değil siyasal boyutuyla ele alınmıştır. Bu durumda kullanılan araçları yalnızca siyasal açıdan ya da neden oldukları sonuçlar bakımından değerlendirmek yerinde olacaktır. Kaldı ki zaten bu araçlar keyfi bir şekilde de belirlenmezler. Ancak siyasi zorunluluk durumlarında ahlaki ya da gayri ahlaki olarak ortaya çıkarlar. Bu durumda Makyavel'e 'ahlaksızlığın savunucusu' ya da 'kötülüğün öğretmeni' sıfatları ile nitelemek yalnızca onu anlamayan bir zihniyetin ürünü olabilir.

Liberal düşüncenin önemli isimlerinden John Stuart Mill 1857'de Makyavel'in yayımlanmamış elyazmalarının İngilizce versiyonunun yayımlanmamasını desteklemiştir. Kilise tarafından da yüzyıllar boyunca 'lanetli' ilan edilen Makyavel'in cezası bununla kalmamış, adı dahi elinden alınmıştır: Marlowe'un *Maltalı Yahudi*'sinde Barabas'ın kimliğinde saf kötülük olarak vücut bulmuş, bir dönem 'Machevil' diye anılmış, Shakespeare dahi O'nu 'Kanlı Machiavelli' olarak addetmiş, kendinden çok 'Makyavelcilik'ten bahsedilmiş, hatta Viyana'daki bir yayıncı kapağa adını yazmaktan çekindiği için adına anagram (Amadio Nicollucci) oluşturmuştur. Mussolini'nin de O'nun adını kötülediğini söylemek güç değildir. Nitekim *Preludio*'sunda Makyavel'in *Hükümdar*'ını 'devlet adamları için vade mecum (el kitabı)' olarak nitelemiştir. Kısacası Makyavel ismi bir suça, düşüncesi ise basit bir şemaya (Makyavelizm) indirgenmiştir.

Makyavelcilik tarih boyunca büyük bir suçlama ifade olarak kullanılmıştır. 'Amaca giden her yol mubahtır.' Anlayışının parolası olarak kullanılan bu ifade, Makyavel'in derinliklerine nüfuz etmedeki ilk engeldir. Bu yaftanın kaynağı ise on sekizinci bölümde yer alan şu sözleridir: "İnsanların eylemlerinde özellikle de başvurulacak bir üst mahkemenin olmadığı hükümdarın eylemlerinde sonuca bakılır. Bu yüzden bir hükümdar devleti ele geçirecek ve elinde tutacak şekilde hareket etmeli, araçları her zaman saygıdeğer bulunacak ve herkesçe övülecektir." Oysa bu engeli kaldırmak çok da zor değildir. Aslında Makyavel burada devletin bekasının söz konusu olduğu istisnai bazı durumları işaret eder. O'nun tekil bir durum için belirlediği kuralın geliştirilmesi Makyavelcilik kavramının kaynağı gibi görünmektedir. Kaldı ki Dante Germino'nun belirttiği üzere 'meşruiyet' Makyavel'in terminolojisinde yer almayan bir kavramdır (Germino, 1966, s.804 – Aktaran: Özmakas, 2019, s.23). Bu

açından Makyavel'in amacın aracı meşrulaştırdığını söylemek tepeden turnağa yanlış ve indirgemeci bir iddiadır (Özmkas, 2019, s.23).

Makyavel'in Makyavelist olmadığını anlayabilmek için yine bizzat kendisine başvurmak yeterlidir. O'nun bir devletin ayakta kalması için çok önemli gördüğü ordulara dair yazdığı "Yardımcı, karma ve ulusal askerler üzerine" başlıklı on üçüncü bölümde 'Makyavelist Makyavel' yaftası sekteye uğramaktadır. Paralı askerlerin bir hükümdar için ne kadar tehlikeli olabileceğini bizzat deneyimlemiş olan yazar şunları söyler:

"Bu yüzden, bilge bir hükümdar, her zaman bu askerlerden kaçınmış, kendi ordusuna bel bağlamıştır; başkalarının askerleriyle kazanmaktansa, kendi ordusuyla kaybetmek istemiş, yabancı orduyla elde edilen zaferi gerçek zafer saymamıştır."

Bu ifadelerle "Amaca giden her yol mubahtır." iddiasını boşa düşürmektedir. Çünkü O'na göre hükümdar bir orduya sahip olmalıdır ancak böyle bir ordu yoksa da *güzel başarısızlığı* över. Oysaki Makyavel'in genel geçer imgesi başarı uğruna her şeyi yapmaya hazır olduğudur. Bu durum Makyavel'in Makyavelist olmadığını kanıtlarından biridir.

Mussolini İtalya'sına baktığımızda devletin başat konumda olması gerektiği gerekçesiyle siyasetin içerisinden her türlü ahlaki anlam lağvedilerek devletin çıkarları faşist eylemin gerekçesi ilan edildiğini görürüz (Michel, 1990, s.26). Ancak Makyavel'e göre güç ve şiddet herhangi bir ahlaki değer taşımazlar. Kaldı ki ahlak ile siyaseti ayrı tutmak gerekmektedir. Faşizm de ilk yıllarında bu çizgide bir görüntü sergilese de ilerleyen yıllarda o da birçokları gibi Makyavelizm kavramının içini boşaltarak kavramı "Amaca giden her yol mubahtır." şeklinde kendine evirir. Laura Mitarotondo'ya göre Mussolini, Makyavel'in öğretilerini faşist rejimin yanlış taraflarını maskeleyerek amacıyla kullanmıştır (Mitarotondo, 2016, s.6).

Çünkü Mussolini, önceki Makyavel yorumlarının hepsini bir kenara iterek kendi gözleriyle bakmıştır esere. Diğerlerinin göremeyeceği, ancak Mussolini'nin görebileceği bir gözle bakmış ve görmüştür: Makyavel, faşist devleti anlatmıştır (Carlini, 2013, s.42)!

Halbuki Makyavel'e göre devlet, üstün bir amacın hizmetinde olmalı, bireysel ya da kolektif olsun siyasal özne, her türlü araca başvurarak devleti kurmalı ve onu koruma amacı taşımalıdır. Amaç devletin kurulması, sürdürülmesi ve bu şekilde de ortak iyiliğin gerçekleşmesidir. Aksi halde zaten halkın desteği sağlanamaz. Halk olmadan da devlet bir anlam ifade etmez. Mussolini son dönemlerinde halkının desteğini kaybetmiş, yalnız bir lider olarak karşımıza çıkar.

Devletin iyiliği adına yapılmış hiçbir eylem ahlaki açıdan sorgulanmamalı ve hukuksal kurallara bağlanmamalıdır. Hükümdar ya da halk zorunlu durumlarda yasaların dışına çıkabilirler ancak bu noktada gözetilmesi gereken tek ve en önemli koşul ortak iyiliktir. Herhangi bir kişinin özel çıkarı değil genel çıkar amaçlanmalıdır. İyilik maskesi altında kötülük yapılmasına, kişisel çıkarların ön plana çıkarılmasına asla izin verilmemelidir.

Francesco Ercole'ye göre ülke değerlerini savunma amacıyla Makyavel tarafından yüceltilen ahlaki değerler faşizm tarafından farklı yorumlanmış, Makyavel'in etik değerleri Mussolini'nin etik-politik anlayışında yok olmuştur (Ciliberto, 1969).

Floransa'daki Makyavel Heykeli

3.2. Hükümdarın Özellikleri ve Mussolini

Makyavel, eserlerinde farklı konuları ele almış gibi görünse de aslında O'nun en büyük hayali İtalya'nın birliği adına cumhuriyeti kuracak bir yöneticinin ortaya çıkmasıdır ve bu amaçla eserlerini yazmıştır. 'Bir hükümdar nasıl olmalı?' sorusuna verdiği yanıtları ve getirdiği çözümleri ile çağına ışık tutmayı hedeflemiştir. Ancak O'nun aydınlattığı yol, gerisinde yüzyılları bırakarak günümüze kadar ulaşmıştır. Mussolini de Makyavel'in bu öğretilerinden kendine pay çıkarmış, tasvir edilen hükümdar modelini uygulamaya çalışmıştır. Bu başlık altında Makyavel'in tasvir ettiği hükümdar ile Mussolini'nin anladığı hükümdar arasındaki bağlantıları göstermeye çalışacağız:

İnsanın değişken bir kişilik gösterebilmesi, onun doğasının çift yönlü olmasıyla yani hem insan hem de hayvan özelliklerini kendinde toplamasıyla alakalıdır. Makyavel de *Hükümdar*'ın on sekizinci bölümünde mücadele etmenin iki yolu olduğunu, bunlardan birinin yasalarla diğerinin de güçle olduğunu söyler. Yasalar, insanlar için; güç ise hayvanlar içindir. Başarılı olmayı isteyen bir hükümdar hem insan hem de hayvan gibi davranmayı bilmelidir. Ahlakın insan ile hayvanı birbirinden ayırmasına karşılık olarak siyaset bu ikisini birleştirmektedir. Siyasetin bu özelliği hayvani şiddetin yasaların üstünlüğü sayesinde dışlanarak insani bir dünyanın kurulması değil ancak sağlam bir hükmetmenin araçlarının hayvanlığın içinden elde edilmesi gerektiği anlamına gelmektedir. Bu hayvani doğa da çift yönlüdür: Hükümdar hem aslan hem de tilki olabilmelidir. Çünkü aslan ağlara, tilki de kurtlara karşı kendini savunmayı bilemez. Tuzakları tanıyabilmek için tilki, kurtlara korku salabilmek adına da aslan olmak gerekir. Sonuç olarak hükümdar, yalnızca kaba güç kullanmakla yetinmeyecek aynı zamanda kurnaz da olacaktır.

Mussolini, iktidarının ilk dönemlerinde bu politikayı uygular. Ancak Makyavel'in satırları manipüle edilmiştir. Bakıldığında kitleleri idare etmedeki becerisi iyi bir tilki olma pratiğindeki başarısını göstermektedir. Ancak o, siyasal iktidarını tamamen hile ve manipülasyon üzerine kurar. Özellikle işçi ve köylü kesime verdiği vaatleri iktidara geldiğinde tutmaması bunun bir kanıtıdır. İtalyan faşizmine karşı olan düşmanlarına özellikle de sosyalist ve komünistlere karşı uyguladığı

şiddetle de aslan olma pratiğini uygulamış olur. Ancak şiddetinin dozunu ayarlama konusunda da sınıfta kalacaktır.

Makyavel'e göre şiddet ve güçten çok kurnazlık kullanılmalı hatta diğer ikisi son çare olarak görülmelidir. Söylevler'de kurnazlığın güçten bile daha yararlı olduğunun özellikle altını çizer. Şiddet uygulanmasının gerektiği durumlarda ise aralıksız ve kesintisiz bir şekilde ancak halkın tepkisini ve nefretini çekmeden uygulanması gerektiğini söyler. Bu durumda siyaset halihazırda bir iktidar mücadelesi olduğu için savaş sanatını iyi bilmek ve savaşa her daim hazır olmak siyasal başarının en önemli koşullarındandır. Mussolini, iktidar yarışına girdiğinde kurnazlığını kullansa da onu iktidara geldiğinde daha çok şiddet politikalarıyla görürüz.

Makyavel'e göre hükümdar hem sevilen hem de korkulan olmalıdır. Ancak hem sevilen hem de korkulan olmak zor olacağından korkulan olmayı tercih etmelidir. Fakat korku nefrete yol açmamalıdır. Çünkü insanlar doğaları gereği kötüdür, nankördür, korkaktır, çıkarıcıdır... İyilik yaparsan yanında olurlar ancak aksi durumda hepsi arkasını döner. Bu yüzden yönetilmeye muhtaçtırlar. Mussolini'ye baktığımızda, ilk dönemlerinde hem sevilen hem de son derece korkulan bir hükümdar görüntüsü çizdiğini görürüz. Şiddetini özellikle kendisine karşı olan gruplara uygular. Halkta nefret duygusu uyandırmamak adına ise özel mülkiyete dokunmaz. Ancak son dönemlerinde şiddete dayalı olarak almış olduğu kararlar özellikle damadı Ciano'yu idam ettirmesi onun sonunu hazırlayacaktır.

Makyavel'e göre zorunluluklar karşısında ne zaman iyilik ne zaman kötülük yapılacağına iyice hesaplanması gerekir. Hükümdar, devletin korunması için gerekli olan kötücül davranışlara karşı olmamalıdır; çünkü iyice düşünüldüğünde anlaşılır ki erdemmiş gibi görünen bir nitelik felaketine yol açabilir; tersine bir kusur gibi görünen bir başka nitelik ise yönetimine mutluluk ve güvenlik sağlayabilir. Bu durumda hükümdar, hiçbir ahlaki kritere, değer yargısına ya da hukuki kurala aldırış etmek durumunda kalmadan, içinde bulunduğu duruma en uygun aracı kullanmalı ve en uygun eylemi gerçekleştirmelidir (Ağaoğulları ve Köker, 1997, s.196-197). Ancak Ciano olayı Mussolini için dönüm noktalarından biri olacaktır. Mussolini, gözünü bürüyen intikam duyguları ve hırsıyla saldırıya geçerek ve kendisinin de daha sonraları kabul edeceği üzere faşist rejimi boyunca verdiği en kötü karara imza atarak Ciano'nun

ölüm emrini verecektir. Halkın bu olaya tepkisi gecikmeyecek ve çok geçmeden Mussolini'ye karşı fikirler türemeye başlayacaktır.

Makyavel'e göre iyi bir hükümdar askerinin başında durmalıdır. Ayrıca *Hükümdar*, *Söylevler* ve *Savaş Sanatı* eserlerinde paralı askerleri eleştirir, düzenli bir ordunun kurulması gerektiğini savunur. Çünkü en nihayetinde askerin siyasete hizmet etmesi bir yana siyaset ile asker bir çeşit fonksiyonel hatta organik bağ içerisinde. Bütün devletlerin temelinde iyi yasalar ve iyi silahlar olmalıdır. Ancak bu ikisi arasında hiyerarşik bir bağ bulunur: İyi düzenlenmiş orduların olmadığı yerde iyi yasalar da olamaz. Demek ki bir devletin kendi içerisinde adaleti sağlaması ve dışarıda güçlenerek varlığını sürdürmesi, iyi düzenlenmiş disiplinli bir orduya sahip olmasına bağlıdır.

Mussolini de İtalya'nın eski ihtişamlı günlerine dönebilmesi için kendi gücüne dayanan bir ordusunun olması gerektiğinin farkındadır. Ancak onun ordusu paramiliter tarzda örgütlenen silahlı çeteler olmuştur.

Makyavel'e göre hükümdar iktidarı elinde tutabilmek için her türlü yola başvurmalıdır. Mussolini de iktidarını sağlamlaştırmak adına parlamenter rejimi işlevsizleştirir. Çoğu bakanı kendisi, faşistlerin arasından atar hatta son dönemde neredeyse bütün bakanlıkların bakanı olarak bir tek kendisini görmek mümkündür. Makyavel de iyi bir hükümdar çevresindeki insanları iyi seçmelidir der. Mussolini'ye baktığımızda bakanları oldukça üst düzey kişiler arasından seçilmiş olsa da her şeyi kendisi yönetmek ister, yöneticilerine güvenmez (Lien, 1929, s.441).

Makyavel, hükümdarın başarılı görünmesi gerektiğini vurgular. Faşist hükümet döneminde de rejim halka oldukça başarılı gösterilir. İyi bir hitap yeteneğine sahip olması Mussolini'nin en önemli yeteneklerindedir, balkon konuşmaları yaparak halkın duygularına dokunur, Roma selamıyla, dini sembolleri kullanarak, şehitleri anarak halkı heyecandırır. Roma'nın duvarlarına onun fotoğrafları asılır, ismi yazılır. Faşizm, İtalya ve İtalyan halkı adına tam bir başarı öyküsü olarak sunulur (Aksoy, 2016). Mussolini böylelikle Makyavel'in de söylediği gibi karizmatik bir lider portresi çizer.

Sonuç olarak Mussolini, iktidarı süresince Makyavel'in fikirlerinden etkilenir. Ancak etkilendiği Makyavel, kendi zihninde canlandığı, olmasını istediği bir Makyavel'dir. Aslında Mussolini, birçoklarının Makyavel'i belirli kalıplar içerisine sokmaya çalıştığı Makyavelizm'den etkilenmiştir. Bilinmesi gerekir ki yirminci yüzyılın başlarında Makyavel'in kötü bir tercümesi yapılmıştır. Buna göre, hükümdar, halkı üzerinde otoriter bir politika izleyecek ve bütün güç tek bir hükümdarın elinde olacaktır. Düzenin sağlanmasının tek yolu budur. Ayrıca daha güçlü olanın zayıfı ezdiği, her türlü etikten uzak ve şiddet kullanımını meşru gören anlayıştır bu (Gilda de Feo, 2018). Mussolini, Makyavel'in bu kötü tercümesini kendine yol edinerek Makyavel'i onurlandırdığını düşünür. Bunun doğal sonucu olarak da Mussolini, Makyavel'e (aslında Makyavelizm'e) dayanarak kendi düşüncelerinin savunmasını yapar. Buna göre de devletin bekası için her yol mubahtır. Mussolini, iktidarı ele geçirmek ve sonrasında da elinde tutabilmek amacıyla şiddet de dahil olmak üzere birçok illegal yola başvurmuştur. Bunu gerçekleştirebilmek amacıyla (Makyavel'in hükümdarlara öğütlediği gibi) kendi faşist ordusunu dahi kurmuştur. Devlet ne olursa olsun sorgulanamaz bir kurum olarak ortaya çıkmıştır.

Mussolini, düzen kurma ve iktidarda kalma adına çoğu kez şiddete başvurur. İtalya'daki faşizmin şiddeti Almanya'dakinden farklı olarak ırksal olmaktan öte sınıfsaldır. Özellikle sosyalist ve sendikacılara karşı uygulanan bir şiddettir. Mussolini de çıkarları uğruna toplumun birçok kesimine vaatler veren ancak bunların büyük bir çoğunluğunu çıkarlarına uygun olmadığı gerekçesiyle yerine getirmeyen bir liderdir. Askerinin başında durması, kuvvetli hitabet yeteneğine sahip olması, sürekli olarak Roma İmparatorluğu döneminden örnekler veriyor oluşu, kendisini ve rejimini kudretli ve yenilmez göstermesiyle Makyavelizm kavramından faydalandığı ortadadır. Pierfranco Bruni de Mussolini ve Makyavel arasında güçlü bir bağ bulunduğunu söyler: Mussolini, Makyavel'i dikkatlice okuyarak öğretilerini takip eder ve çok kez de *kendi anlayışıyla* farklı durumlarda bunları uygular (Bruni, 2016).

İtalya'daki faşist hareket bu yönleriyle Makyavel'den izler taşısa da son dönemlerde Mussolini'nin Nazilerin bir kuklası olup çıkması ile ve artırdığı orantısız güç, şiddet ve baskı ortamıyla da halkın nefretini çekmiştir. Makyavel, *Hükümdar*'da zalim ve korkulan bir hükümdar olunmasını tavsiye etmişse de iktidarda kalabilmek için halkın nefretinin çekilmemesi gerektiğini de söyler. Mussolini, metresi Claretta

ile İtalya meydanlarında halkı tarafından asılarak onların nefretini kazanan ve son kertede Makyavel'in öğretilerini uygulamada başarısız olmuş, yozlaşmış bir lider olarak tarihe geçer (Aksoy, 2016).

SONUÇ

Makyavel'in bir siyaset kuramcısı olarak addedilmesinin yanı sıra uygulamaya yönelik bir takım seri önlem ve öneriler üretmek eğiliminde olduğu da bir gerçektir. Siyaset ve devletin işleyişiyle ilgili felsefi söylemlerle fazla ilgilenmemiş; hızlı sonuç verecek pratik kurallarla meşgul olmuştur. Eserlerinde de kendi özgün devlet deneyimlerini ve Roma İmparatorluğu'nun tarihinden edindiği bilgileri aktarmıştır. Makyavel'in bu ilgisi İtalya'nın içinde bulunduğu ortamdan kaynaklanmaktadır. İtalya, birçok bağımsız fakat güçsüz ve istikrarsız küçük devletler arasında bölünmüştür. Ülkenin çevresindeki büyük imparatorluk ve krallıklar İtalya'yı ele geçirmek için fırsat kollamaktadır. Makyavel, bir vatansever olarak İtalya'nın siyasal birlik ve kurtuluşu için çabalamıştır. Diplomatik misyonu sayesinde genel kuramlardan çok uygulamaya yönelik öneriler üzerinde yoğunlaşmıştır. Nitekim devlet hakkındaki görüşlerini de yaşadığı çağın siyasal ve toplumsal koşulları ile birlikte kendi gerçekleri ve amaçlarına uygun olarak geliştirmiştir. O'nun tasarladığı devlet, ülkenin siyasal birliğini gerçekleştirmeyi hedeflemiş, ülke üzerinde vesayet kurmaya çalışan Papa'yı engelleyebilecek laik, ulusa dayanmanın verdiği erkle güçlenmiş, egemenliğini kuvvetten alan bir siyasal oluşum olarak tanımlanabilir.

Makyavel'e göre devlet, başlı başına bir amaçtır. Onu temsil edecek olan hükümdar da amacına ulaşabilmek adına yasal olan ya da olmayan tüm araçları kullanabilir. Devlet, en yüksekte bulunan değer olduğu için onu korumak adına doğruluk, dürüstlük, ahlak ve hatta din gibi kutsal öğeler de kimi zaman ihlal edilebilir. Makyavel'in bu fikirlerinden ötürü 'şeytan Makyavel' kavramı siyasetin malzemesi haline gelmiş, Makyavelizm kavramı türemiştir.

Makyavel, hükümdarın birtakım niteliklere uymasını beklemektedir. Çünkü aksi halinde devlet çökecektir. Bu sebeple iktidar sahiplerine mevkilerinde kalabilmeleri için çok acımasız yöntemler de önerir. Bir devlet yöneticisi, iktidarına rakip olabilecek kişilerin güçlenmesine izin vermemelidir. Çünkü kendisine güvenen veya kendisinin de böyle bir yeteneğinin olduğuna inanan insan saldırıya geçmek için zaman kollayacaktır. Onun için hiç kimsenin rakip olacak kadar güçlü olmasına fırsat verilmemelidir. Siyasette alçak gönüllü olmak da doğru değildir. Çünkü alçakgönüllülük aynı zamanda zayıflık ve güçsüzlük göstergesidir, ödünler

istenmesine neden olur. Bir hükümdar iktidara nasıl ve hangi şekilde gelirse gelsin onun için en büyük ve en güçlü kale halkın sevgisi olmalıdır. Halk ya sevilmesi ya da ezilmelidir. Bunları hükümdarın iktidarını pekiştiren eylemlerdir. Ancak halkın ne zaman sevilmesi ya da ne zaman ezilmesi konusunda verilecek karar hükümdarın yeteneğine (*virtü*) bağlıdır. Siyasette önemli olan şey başarıdır. Başarı geriye kalan bütün tortuları temizleyecektir. Hile, yalan, ikiyüzlülük gerektiğinde siyasette mubahtır. Çünkü siyaset, ahlak dışı bir olgudur. İnsanları yönetmek için onları korkutmak gerekir. Hükümdar gerektiği zaman bu eylemle iktidarını ve devletini korumak durumunda kalabilir. Ancak yasaların uygulanmasında da bir aksaklık olmamalıdır. Çünkü aksi durumda halkın ahlaken yozlaşması ve devletin otoritesinin sarsılması mümkündür. Hükümdarın çevresindeki insanları iyi seçmesi gerekmektedir. Bu kişilerin yetenekli insanlar arasından seçilmiş olması devletin yararına olacaktır. Hükümdar ne cimri ne de savurgan olmalıdır. Savurganlığı ek vergilere neden olabilir, bu da halkın tepkisini çekmek demektir.

Öte yandan İtalya'da faşizm 1919'da 'fascio di combattimento' isminde bir örgütün kurulması ile baş göstermiştir. Bu örgüt 1920'de Ulusal Faşist Parti adını almış ve aynı yıl yapılan seçimlerde otuz beş milletvekili çıkarmayı başarmıştır. Parti, izleyen yıl içerisinde güçlenerek iki yüz bin faşistin Roma'ya yürümesiyle Mussolini zorla başbakan yapılmıştır. Sol partiler arasındaki bölünme bu görüşlere direnmeyi imkânsız hale getirmiştir. Böylelikle ilerleyen günlerde meclisten olağanüstü yetkiler alacak olan Mussolini ve partisi 1943 yılına kadar İtalya'nın kaderine hâkim olacaktır.

İktidarı ele geçiren Mussolini kısa bir süre zarfında İtalya'da birliği sağlamış, muhalefeti ortadan kaldırmış, merkezi hükümeti güçlendirerek ticareti canlandırmıştır. İşsizliği ortadan kaldırma düşüncesi ülkeyi yeni sömürge arayışına sokmuştur. Bu da ülkenin silahlanması demektir. Amacı Roma İmparatorluğunu yeniden kurmak ve ülkesini Avrupa'nın önemli gücü haline getirmektir.

İki savaş arası dönemde Mussolini Milletler Cemiyeti'nin kararlarına karşı çıkmış, misakı ihlal etmiş ve Balkanlar ile Afrika'da genişleme yoluna gitmiştir. 1923 itibariyle ise daha barışçıl bir politika izleyerek Avrupa'da 1915-1930 arasında istikrarı sağlayacak Lokarno Anlaşmalarını imzalayacaktır (Sander, 1989, s.26). Ancak Hitler'in yol açtığı İkinci Dünya Savaşı'na gönülsüz de olsa girmek zorunda

kalacak ve ülkesi de kendisi de büyük yenilgiler alacaktır. Sonuçta Mussolini idam edilecek ve İtalya’da faşist iktidar son bulacaktır.

Peki olayların bu raddeye gelmesi nasıl mümkün olabilmiştir?

3 Ocak 1925: Mussolini İtalya krallığını totaliter bir rejime dönüştürecek olan tarihi konuşmasını yapmak üzere meclis kürsüsündedir. Birçok tarihçiye göre Ekim 1922’deki Roma yürüyüşü ile başlayan ve 1943’te Mussolini’nin yakalanmasına kadar olan süreç bu konuşma ile otoriter durumdaki rejimden totaliter rejime geçiş olarak tabir edilir.

Duçe’nin sözlerini anlayabilmek için dokuz ay öncesine dönmek gerekmektedir. 6 Nisan 1924’te Ulusal Faşist Parti parlamentoda büyük çoğunluğu ele geçirerek seçimleri kazanmıştır. 10 Haziran günü Sosyalist Parti sekreteri Giacomo Matteotti seçimlerin anti demokratikliğini eleştirdikten sonra faşistler tarafından saldırıya uğrayarak katledilir. Bu olay faşistler için zorlu bir dönemin başladığı anlamı taşımaktadır.

Her ne kadar Mussolini bu olayın kendisiyle bir ilişkisi olmadığını, bunu yapan kişinin ya da kişilerin faşizmi kötülemek niyetinde olduğunu iddia etse de sonuçta ortada görünen farklı politik düşünceleri nedeniyle öldürülmüş bir politikacı vardır. Bu durum halka nasıl izah edilecektir? Faşist hareket tam da bu noktada hızlı bir düşüşe geçebilirdi. Ancak aksine faşistlerin bile öngöremeyeceği bir yükselişe geçer.

Aslında bu olaydan bir sene kadar önce Mussolini, karakterini yansıtan, gelecekteki düşüncelerine ışık tutacak ve bu yükselişin nedenini anlatacak bir hamlede bulunmuştur. Editörü olduğu *Gerarchia* isimli dergide *Preludio al Principe di Machiavelli*’yi yayınlamıştır. Bu makalede Makyavel’i yere göğe sığdıramıyor, *Hükümdar*’dan da ‘devlet adamlarının el kitabı’ diye bahsediyordu. Belli ki Mussolini, Makyavel’i oldukça takdir ediyor ve yaptıklarının kılıfı olarak da Makyavel’in düşüncelerini savunuyordu. Dört yüz yıl kadar önce yazılanlar Mussolini için hala geçerli gibi görünmekteydi: insanlar merhametsiz bir şekilde yönetilmeliydi. Ayrıca demokrasi konusu da sıkıntılıydı: Mussolini’ye göre demokrasi yalnızca halkı kandırmak için devlet adamlarının kullandığı bir makyajdı, böylelikle halk kendisini devlet yönetimi hakkında hak sahibi hissediyordu. Mussolini’ye göre bu bir

kandırmacaydı ve olması gereken otoriter bir rejimdi. Bu rejimin ne kadar faydalı olduğunu gören akıllı bir kişi bir daha yöntemden şüphe etmeyecekti. Ve şiddet, güce ulaşmak, onu elde etmek ve tutmak için gerekli yegâne faktördü. Bu yüzden silahlanmak gerekmekteydi. Mussolini, 1924'teki bir demecinde şu ifadelerde bulunur: “İnsanoğlu kaçmaya meyillidir. Yasalara uymamaya, vergi vermemeye, savaşmamaya... Yalnızca çok az insan vatani için kendisini feda etmeyi göze alabilir. Geri kalanlarsa devletine karşı ayaklanma potansiyeli taşıyanlardır.” (Keskin, 2014).

Bu satırlar faşizm hakkında çok şey anlatmaktadır: kişi vatani için kendini feda edebilmelidir; bunun gerçekleşmemesi durumunda ise bazı önlemler almak gerekecektir. Devlete ve politikalarına inanmayan da zorla inandırılmalıydı. Makyavel de *Hükümdar*'da monarşinin gerekliliğinden bahsetmişti. Mussolini için bu başucu kitabı çok şey anlatmaktaydı: özellikle de faşizmi! Mussolini'den tam dört yüz yıl önce yaşamış olan Makyavel, Mussolini'ye göre faşizmin tanımını yapmıştı!

Sonuç olarak Benito Mussolini'nin, tarihin en büyük hümanistlerinden biri olan Makyavel'den etkilendiği açıktır. Ancak Makyavel'in öğretisini kendisine göre evirerek kendi politikalarını haklı kılmak adına kullandığı da yadsınamaz bir gerçektir. Mussolini'nin ters yüz edilmiş bu Makyavel tercümesi -her ne kadar eser başarılı bir lider yaratmak için yazılmış olsa da- Mussolini'nin sonunun gelmesini engelleyememiştir. Nitekim sonuçta Makyavel'in aydınlık düşünceleri Mussolini'nin karanlık eylemleriyle gölgelenmiştir.

KAYNAKÇA

- Adabağ, N. (2012). Hümanizm ve Laiklik Açısından İtalyan Edebiyatı. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Ağaoğulları, M. A. ve Köker, L. (1997). Tanrı Devletinden Kral Devlete. İstanbul: İmge Kitabevi.
- Aksoy, İ. U. (2016). İtalyan Faşizminde Machiavelli'nin İzleri. 15 Şubat 2019 tarihinde <http://politikaakademisi.org/2016/11/17/italyan-fasizminde-machiavellinin-izleri/> adresinden erişildi.
- Carlini, A., Fiorito, S., & Piraino, M. (2013). Saggio sul pensiero filosofico e religioso del Fascismo
- Arslan, M. (1992). Niccolo Machiavelli ve Machiavelizm, Sosyoloji Dergisi, 3(3), 167-186.
- Bec, C. L. F. (2007). İtalyan Edebiyatı. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Breuer, S. (2017). Milliyetçilikler ve Faşizmler, Fransa İtalya ve Almanya Örnekleri. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bronowski, J. ve Mazlish, B. (2012). Leonardo'dan Hegel'e batı düşünce tarihi. İstanbul. Say Yayınları.
- Bruni, P. (2016). Mussolini e Macchiavelli, Pascoli precursore del fascismo. Un saggio di. 21 Nisan 2019 tarihinde <http://baliatodaicoi.altervista.org/wp-content/uploads/2017/09/PF-2016.05.13-Mussolini-e-Macchiavelli-Pascoli-precursore-del-fascismo.pdf> adresinden erişildi.
- Burke, P. (2000). Rönesans. İstanbul: Babil Yayınları.
- Cassirer, E. (1984). Devlet Efsanesi. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ciliberto, M. (1969). Appunti per una storia della fortuna di Machiavelli in Italia: F. Ercole e L. Russo. Studi Storici, 10(4), 799-832.
- Cingari, S. (2018). Un" Preludio" a Machiavelli. Letture e interpretazioni fra Mussolini e Gramsci. Il Pensiero Politico, 51(1), 159-160.
- Constitutional Rights Foundation (2010). Mussolini and the Rise of Fascism. 22 Nisan 2019 tarihinde <http://www.crf-usa.org/bill-of-rights-in-action/bria-25-4-mussolini-and-the-rise-of-fascism.html> adresinden erişildi.
- Coşkun, İ. (2003). Modernliğin Kaynakları: Rönesans Üzerine Bir Değerlendirme, İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi, 3(6), 45-70
- Dinç, İ. (2002). Benito Mussolini. İstanbul: Kastaş Yayınevi.

- Erdem, G. (2012). Suçlamalar 1, Sağcılık Faşizm. İstanbul: Ötüken Neşriyat A.Ş.
- Femia, J. (2004). Machiavelli and Italian Fascism. *History of Political Thought*, 25(1), 1-15.
- Ferrari, F. L. (1958). *Il Domani d'Italia*, con Prefazione di Luigi Sturzo, a cura di Giampietro Dore. Roma: Edizione di Storia e Letteratura
- Ferrari, F. L. (1983). *Il Regime Fascista Italiano*, con una Presentazione di Gabriele de Rosa. Roma: Edizioni di Storia e Letteratura
- Gentile, G. (1929). *Origini e dottrina del fascismo* (Vol. 1). Rome: Libreria del Littorio.
- Gentile, E. (1989). *E fu subito regime: Il fascismo e la marcia su Roma*. Gius. Laterza & Figli Spa.
- Gilda, D. F. (2017). *Comunismo, Fascismo e Machiavelli, Da Mussolini e Hitler a Gramsci e Benedetto Croce, l'Eredita della Politica di Machiavelli*. 20 Nisan 2019 tarihinde <https://www.cantolibre.it/comunismo-fascismo-emachiavelli/> adresinden erişildi.
- Gombrich, E. H. (1999). *Sanatın Öyküsü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Goody, J. (2010). *Renaissances: The One or The Many?*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hugo, V. (2018). *Sefiller II*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Iordachi, C. (2015). *Karşılaştırmalı Faşizm Çalışmaları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kahraman, D. (2004). *Mussolini ve Faşist İtalya*. 28 Nisan 2019 tarihinde https://www.academia.edu/1458524/Mussolini_ve_Fa%C5%9Fist_%C4%B0ta_lya adresinden erişildi.
- Kertzer, D. (2018). *I, Papa ve Mussolini, XI. Pius'un Gizli Tarihi ve Avrupa'da Faşizmin Yükselişi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Keskin, Z. M. (2014). *Benito Mussolini and Niccolo Machiavelli; Il Principe's Influence on Fascism*. 6 Mayıs 2019 tarihinde <https://leonardafinchie.wordpress.com/2014/06/15/benito-mussollini-and-niccolo-machiavelli-il-principes-influence-on-fascism/> adresinden erişildi.
- Kidder, D. S. ve Noah, D. (2013). *Oppenheim, Entellektüelin Kutsal Kitabı*. Maya Kitap.
- Köves, M. (2018). *Mazumdar, Shaswati, Faşizm Üzerine Önlenebilir Yükseliş*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Lien, A. J. (1929). *Machiavelli's Prince and Mussolini's Fascism*, 4(4),435-441.

- Machiavel, N. (2002). Lettre à Francesco Vettori, Une édition électronique réalisée à partir de la lettre de Machiavel. Florence: Quebec.
- Machiavelli, N. (1901). History of Florence and the Affairs of Italy, Universal Classics Library.
- Machiavelli, N. (1961). The Letters of Machiavelli, Edited and Translated by Allan Gilbert. Chicago: The University of Chicago Press.
- Machiavelli, N. (2007). History of Florence and of the Affairs of Italy, From the Earliest Times to the Death of Lorenzo the Magnificent. Pennsylvania: A Penn State Electronic Classics Series Publication.
- Machiavelli, N. (2007). Savaş Sanatı. İstanbul: Doruk Yayıncılık.
- Machiavelli, N. (2008). Hükümdar. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Machiavelli, N. (2009). Titus Livius'un İlk On Kitabı Üzerine Söylevler. İstanbul: Say Yayınları.
- Machiavelli, N. (2013). Il Principe, Introduzione di Nino Borsellino, A Cura di Alessandro Capata. Luglio: Newton Compton Editori.
- Macit, M. H. (2013). Faşizmin Resmi Düşünürü: Giovanni Gentile. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 50, 55-64
- Mann, M. (2015). Faşistler. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Maroni, D. (2016). Legittimare il Fascismo: il Preludio al Principe. 21 Mayıs tarihinde <http://losbuffo.com/2016/03/22/legittimare-fascismo-preludio-al-principe/> adresinden erişildi.
- Meriç, C. (1996). Sosyoloji Notları ve Konferansları. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Michel, H. (1990). Faşizmler. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mitarotondo, L. (2016). Un Preludio a Machiavelli, Letture e Interpretazioni fra Mussolini e Gramsci, 1924: Machiavelli Misura della Lotta Politica, Formato Copertina Flessibile
- Mussolini, B. (1935). The Doctrin of Fascism.
- Mussolini, B. (1955). Opera Omnia, a cura di Edoardo e Duilio Susmel, vol. XXI, Firenze, La Fenice.
- Mussolini, B. (2016). Faşizm Faşist Devlet. İstanbul: Toker Yayınları.
- NTV (2009). Dünya Tarihi. İstanbul: NTV Yayınları.
- Orwell, G. (2016). Faşizm Kehanetleri. İstanbul: Sel Yayıncılık.

- Öz, B. (2009). 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Özmkas, U. (2019). Machiavelli'nin Muazzam Muamması. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Petacco, A. (1979). Riservato per il Duce: i segreti del regime conservati nell'archivio personale di Mussolini. A. Mondadori.
- Poulantzas, N. (2004). Faşizm ve Diktatörlük. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sachar, H. M. (2017). Avrupa'nın katli 1918-1942 Siyasi bir tarih. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Sander, O. (1989). Siyasi Tarih 1918-1994. İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları.
- Sciara, G. (2013). Il Principe sul Comodino del Dittatore: Mussolini, Hitler e Stalin Leggevano Machiavelli. 20 Nisan 2019 tarihinde <https://ilriccioelavolpe.wordpress.com/2013/11/12/il-principe-sul-comodino-del-dittatore/> adresinden erişildi.
- Skinner, Q. (2002). Düşüncenin Ustaları: Machiavelli. Altın Kitaplar Yayınevi.
- Sternhell, Z. (1986). Neither Right Nor Left: Fascist Ideology in France. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Stewart, W. K. (1928). The Mentors of Mussolini. American Political Science Review, 22(4), 843-869.
- Strauss, L. (1958). Thoughts on Machiavelli. Illinois: The Free Press.
- Thalheimer, A., Rosenberg, A., Bauer, O. ve Tasca, A. (2018). Faşizm ve Kapitalizm, Faşizmin Sosyal Kökenleri ve İşlevleri Üstüne Teoriler. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Voltaire (2016). Büyük Frederik, Anti-Makyavel, Niccolo Makyavel'in "Prens" Adlı Eserine Dair Bir Eleştiri Denemesi. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Yetkin, Ç. (2009). Siyasal Düşünceler Tarihi II, Machiavelli'den XX. Yüzyıla Kadar Avrupa ve Osmanlı-Türk Siyasal Düşüncesi. İstanbul: Gürer Yayınları.
- Zeybekoğlu, A. E. (2006). Machiavelli ve Biz. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 64(1), 109-128.

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı: Didem Dünder

Doğum Yeri ve Tarihi: Ankara / 14.11.1986

Öğrenim Durumu:

Derece	Alan	Üniversite	Yıl
Lisans	İtalyan Dili ve Edebiyatı	Ankara Üniversitesi	2010
Lisans	Uluslararası İlişkiler	Anadolu Üniversitesi	2019

İş Deneyimi:

Çalıştığı Yer	Görev	Yıl
Jandarma Genel Komutanlığı	İtalyanca Öğretmeni	2011 - Günümüz

Yabancı Diller: İngilizce ve İtalyanca

E-posta: didem.koz@hotmail.com

Tarih: 18.06.2019

Didem Dündar

ORIJINALLIK RAPORU

%**5**

BENZERLIK ENDEKSİ

%**4**

İNTERNET
KAYNAKLARI

%**0**

YAYINLAR

%**2**

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BIRINCIL KAYNAKLAR

1

prezi.com

İnternet Kaynağı

%**1**

2

pt.scribd.com

İnternet Kaynağı

%**1**

3

aofdersler.com

İnternet Kaynağı

<%**1**

4

Submitted to Atilim University

Öğrenci Ödevi

<%**1**

5

Submitted to Kocaeli Üniversitesi

Öğrenci Ödevi

<%**1**

6

docplayer.biz.tr

İnternet Kaynağı

<%**1**

7

www.insanokur.org

İnternet Kaynağı

<%**1**

8

Submitted to Yildirim Beyazit Üniversitesi

Öğrenci Ödevi

<%**1**

9

Submitted to Beykent Üniversitesi

Öğrenci Ödevi

<%**1**